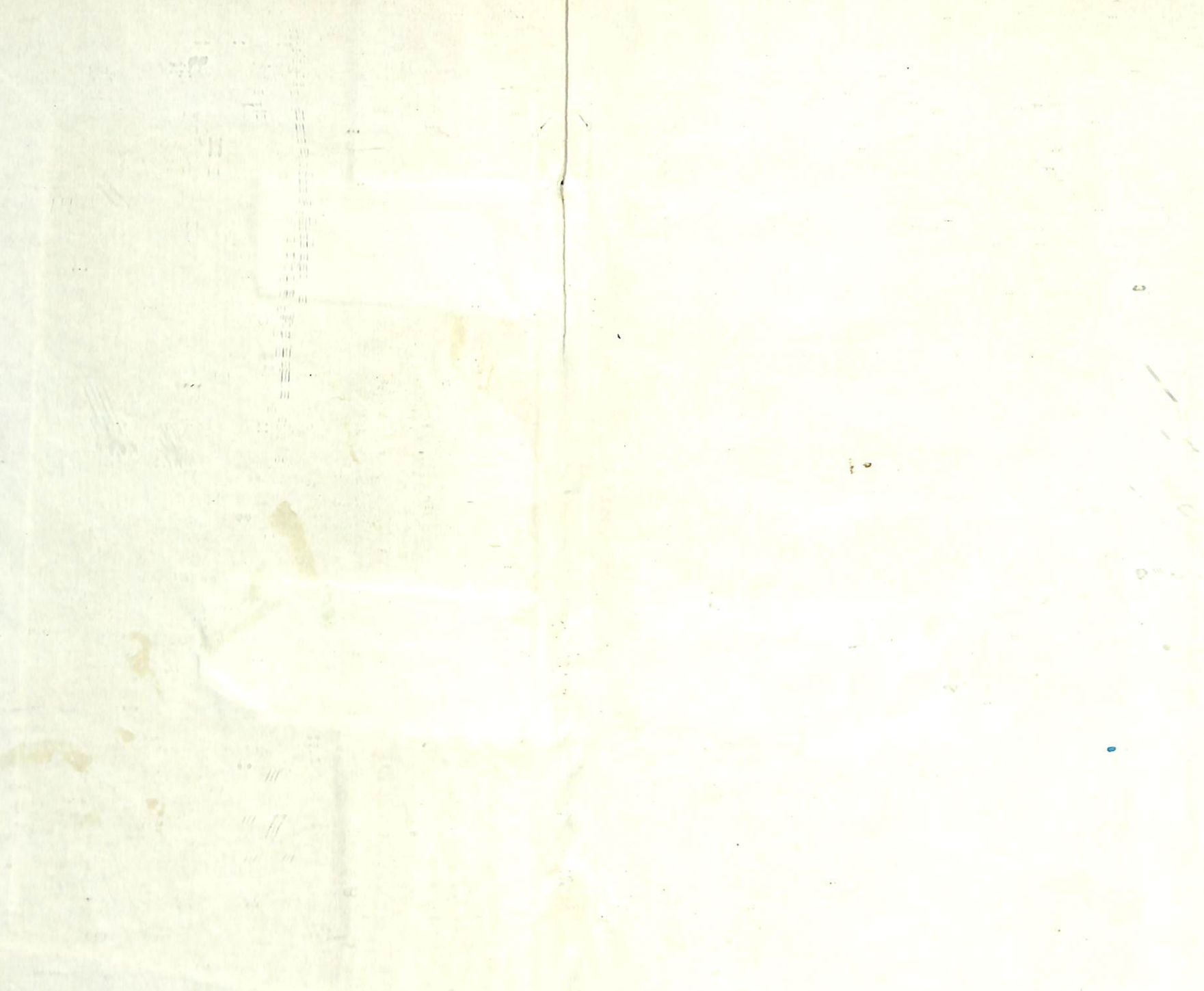

491.99-S

W-59

3738

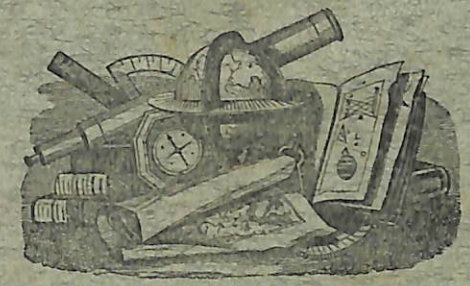
3744

Գ. Մ. ԱՆՄԱՀՈՒՆԻ (Իօրմեզյան)

ՀԱՅ ՓԵՐԱԿԱՆՈՒԹԻՒՆ
ԱՇԽԱՐՀԻԿ ԼԵԶՈՒԻ
ՆՈՐ ԵՒ ԴԻԻՐՈՒՍՈՅՑ ԵՂԱՆԱԿԱԻ

ՏԱՐՐԱԿԱՆ ԵՒ ՄԻՋԻՆ ՆԱԽԱԿՐԹԱՐԱՆՆԵՐՈՒ
 ԵՒ ԻՆՔՆԸՆՏԵԼ ՈՒՍԱՆՈՂԱՑ ՀԱՄԱՐ

- 27 Դաս 185 կանոն
- 27 Հրահանգ 183 վարժարիւն
- 15 Օրինակ շարադրարիւն և 53 նիւթեր.
 Զանազան բառեր և առարկաներ

Ի ՏՊԱՐԱՆԻ

Բ. ԱԹՈՒՌՈՅ Ս. ՅԱԿՈԳԻՅԱՆՑ

ՆՐԱՌՈՍԱԴԻՄ

1913

91.99-5
 2-59

491.99-5
Ա-59

0 405-10

Գ. Մ. ԱՆՄԱՀՈՒՆԻ (Էօլմեզեան)

ՀԱՅ ՓԵՐԱԿԱՆՈՒԹԻՒՆ

ԱՇԽԱՐՀԻԿ ԼԵԶՈՒԻ

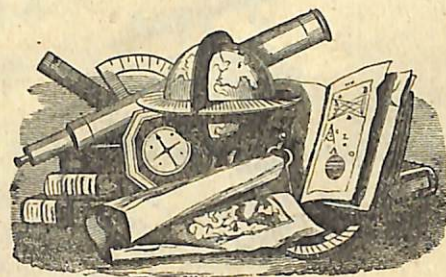
ՆՈՐ ԵՒ ԴԻԻՐՈՒՍՈՅՑ ԵՂԱՆԱԿԱԻ

ՏԱՐՐԱԿԱՆ ԵՒ ՄԻՋԻՆ ՆԱԽԱԿՐԹԱՐԱՆՆԵՐՈՒ
ԵՒ ԻՆՔՆԸՆՏԵԼ ՈՒՍԱՆՈՂԱՑ ՀԱՄԱՐ

27 Դաս 185 կանոն

27 Հրահանգ 183 վարժուքիւն

15 Օրինակ շարադրութեան եւ 53 նիւթեր.
Զանազան բառեր եւ ասացուածքներ

Ի ՏՊԱՐԱՆԻ

ԱՌԱՔ. ԱԹՈՌՈՅ Ս. ՅԱԿՈՎԲԵԱՆՑ

ԵՐՈՒՍԱՂԷՄ

1913

12 FEB 2013

Հեղինակի ամեն իրաւունք վերապահուած են:

706056

207

ԵՐԱԽՏԱԳԻՏԱԿԱՆ ԱՆԿԵՂԾ ԶԳԱՅՄԱՆ

ԱՌ ՀԱՄԵՍԱՓԱՅԼ

ԱՅՐԻ ՏԻԿԻՆ Մ. ՊԱՆԵՕԶԵԱՆ

Զօր Գուրբէ
ՀԵՂԻՆԱԿԱՆ

Ահաւասիկ շԱՅ ՔԵՐԱԿԱՆՈՒԹԻՒՆ մը որուն վրայ քե-
րել ահնարի մը բաւական պիտի ըլլայ համոզելու ու-
շիմ ընթերցողը քե՛ անիկա անհամեմատօրէն կը տարբերի
իւր նախորդներէն քե՛ իր ուղղութեամբ եւ քե՛ մանկա-
վարժական ամբողջ դրութեամբ: Հոն, կանոնները չոր ու
ցամաք չեն աւանդուած, այլ խօսակցութեան ձեւով եւ
բոլորովին մարտուած վիճակի մէջ, զորս դիւրութեամբ
պիտի իւրացնեն նորընտէր ուսանողը: Կը յուսանք քե՛ ասով
դիւրացուցած ենք քե՛ ուսուցչին եւ քե՛, ուսանողին առ-
խասութիւնները: Ի հարկէ անկողմնակալ եւ խղճամիտ
ուսուցիչները պիտի յօծարին գնահատելու մեր այս գործը,
յայտնելով միանգամայն իրենց արդարացի դիտողու-
թիւնները* զորս նկատողութեան պիտի առնենք ամենայն
սիրով, քանի որ, կը խոստովանինք զայդ, մեր այս աղ-
խասութիւնը անքերի չէ բոլորովին եւ սակայն ընդու-
նակ է հետզհետէ կատարելագործուելու:

Գալով նիւրին, մենք աշխատած ենք մեր գործին մէջ
որչափ կարելի է ընտելացնել ուսանողը խօսքի մասերուն
(բառերուն) կազմութեան, առումներուն, պաշտօննե-
րուն, եւ անոնց համաձայնութեամբ իմաստ մը կամ գաղա-

*Երբ զործիս Ա. պրակը լոյս տեսաւ, մէյմէկ օրինակ դրկած էինք
մեր բարեկամներէն եւ ձեռնհաս անձերէ ոմանց. ստացած գնահատա-
կաններէս յարմար կը տեսնեմ դնել հոս ԳԵՐ. Հ. Ղ. Բժիկեանի
գրուածին հետեւեալ մասերը. «1. Ընդհ. կազմուածքը կերելի շինուած
ըլլալ մանկավարժ. նոր մեթոտներու վրայ: 2. Լատագոյն է կարճեցընել
ամփոփել հրահանգները եւ բացատրութիւնը ընդլայնել կանոններու
վրայ: 3. Հրահանգները ամեն երեսի վրայ չիբաժնել դասէն այլ իւ-
րաբանչիւր գլխուն վերջը, ինչպէս սովորութիւն է դասաւորել զա-
նոնք: 4. Ամբողջ գործը տարուած այս միեւնոյն Ա. քերքի ուղղու-
թեամբ, կրնայ օգտակար դասագիրք մ'ըլլալ ազգ. վարժարաններու մէջ:»

Տրապիզոն

Հ. Ղ. Բժիկեան

փար մը արսայայտելուն (նախադասութիւն, շարադրութիւն) եւ վերջապէս լեզուի զանազան դասակարգի բառերուն, պատշաճեցնելով այս ամէնը ծարրական եւ Միջին նախակրթարաններու աշակերտաց տարողութեան։ Սակայն այս ուղղութեամբ ո՛րքան ալ նորանոր եւ մինչեւ հիմա անհետուած ծանօթութիւններ զեփեղած ենք մեր ֆերականութեան մէջ, սակաւին շատ շատերն զանց քրած ենք քե՛զիսն ուղելու համար մեր գործը եւ քե՛զիսն ուսուցողներուն համար այս հաստիքը որ արդէն մեր ծրագրածէն ալ բաւական մը ընդարձակուեցաւ։

Իսկ ամբողջ գործը բաժնուած է 27 Դասերու, նոյնչափ ալ Հրահանգներու։ Թեեւ իւրաքանչիւր էջի մէջ զեփեղուած են մաս մը կանոն, մաս մ'ալ հրահանգ, սակայն առաջին ակնարկով պիտի նկատուի որ միեւնոյն էջի հրահանգական վարժութիւն չհամապատասխաներ նոյն էջի կանոններուն, ակամայ տեսչուած էինք հետեւիլ այս ձեւին՝ որ ընդհանուր է գրեթէ. սակայն մենք կը յանձնարարենք Արդոյ ուսուցիչներուն՝ նախ կարդալ եւ կարդացընել մի ամբողջ դաս, բացատրել դասին իմաստը եւ յետոյ սկսիլ հրահանգներուն՝ նախ բերանացի, ապա գրաւոր։ Բացարձակապէս աւելորդ է գոց ընել տալ կանոնները. միայն՝ ԿԱՐԴԱԼ. ԿԱՐԴԱՅԸՆԵԼ ԵՒ ԲԱՑԱՏՐԵԼ, անա այսչափ. հրահանգներու վարժութիւնները լիովին կը բաւեն հետզհետէ քափանցել տալու աւանդուած կանոններու ետեւեան եւ կատարելապէս ճանչնալու իւրաքանչիւր բառի եւ նախադասութեան բնոյքը, կազմութիւնն ու պաշտօնը։ Արդէն հրահանգներու վարժութիւնները ա՛յնպէս մը պատրաստուած ու զեփեղուած են որ ուսանողը ո՛չ միայն նոյն այդ դասի հրահանգին վարժութիւնն է որ պիտի ընէ, այլեւ մասամբ կրկնութիւնը ու քաղուածը նախորդ դասերու ու հրահանգներու, որով աշակերտը բնաւ չպիտի մոռնայ իր նախապէս սորվածը։ Սա

ալ կարելոր է յիշեցընել քե՛զիսն հարտաւ եւ բանիբուն ուսուցիչը կրնայ ի հարկին ընդարձակել հրահանգի մը այս կամ այն վարժութիւնը դրսէն կամ աշակերտներու դասագրքին* վրայէն, մինչեւ որ ուսանողները լաւ մը վարժուին։

Կը կրկնենք, բնաւ յաւակնութիւնը չունինք քե՛զիսն ստեղծելու գործ մ'է որ հրապարակ կը նետենք, այսու հանդերձ վստահութեամբ ալ կըսենք քե՛զիսն խորհուած, փորձուած եւ ապա յոյս աշխարհ հանուած է այն, եւ սակայն պիտի կատարելագործուի հետզհետէ բարեփոխ եւ կրթական ուսուցիչներու քելադրութեամբ ու գործակցութեամբ, որով քե՛զիսն իրենք եւ քե՛զիսն մենք անուշ մխիթարութիւնը եւ անփոխարինելի հանոյքը պիտի ունենանք մեր սիրելի մանուկներու դաստիարակութեան կենսական գործին սատարած ըլլալու մեր գիտակցութեանը մէջ։

1 Յուլիս 1913

ՀԵՂԻՆԱԿԸ

Երուսաղէմ

*Մենք զանց քրած ենք մեր գրքին մէջ դնել արտասանութեան եւ ընթերցանութեան բաժին մը, խորհելով իրաւամբ քե՛զիսն անոնք ընթերցանութեան դասագրքին մը կը վերաբերին, սակայն նոյն իսկ առակերտաց վարժութեան նպատակաւ գործիս վերջը դնելու համար մեր պատրաստած քանի մը ռոտուալներն ու բարոյական վէպերն ալ զանց ըրինք, խորհելով քե՛զիսն խղճամիտ ուսուցիչ մը կրնայ հայրապետ աղպիսի նիւթեր ու եւ է ընթերցանութեան դասագրքէ մը։

ՎՐԻՊԱԿՆԵՐ

Կը խնդրուի Արդոյ ուսուցիչներէն ուղղել նախ հետեւեալ վրիպակները որոնք սպրդած են քանի մը օրինակներու մէջ:

Կանոն	Վարժութիւն	Ուղիղ
	14	հաշիւն
19	36 Գլտ.	ձայնաւորը դնելով և իւրաքանչիւր խշտիներու իսկ Վահան զգացած էմ մասնիկէն, յ լծորդ գողցուիլ
29	45	
120 Ծանօթ	79	
146		

և կանոններու քանի մը բուանդաններ:

ՀԱՅ ՔԵՐԱԿԱՆՈՒԹԻՒՆ

ԱՇԽԱՐՀԻԿ ԼԵԶՈՒԻ

ՆՈՐ ԵՒ ԴԻԻՐՈՒՍՈՅՑ ԵՂԱՆԱԿԱԻ

ԴԱՍ Ա. — ԽՕՍԲ, ԲԱՌ, ԳԻՐ, ՎԱՆԿ

«Աղիատութիւնը կը բաղդրացընէ մեր կեանքը»:

1. Խօսքը՝ արտայայտութիւնն է մեր գաղափարն ուն զորս կուզենք յայտնել մեր նմաններուն, Այսպէս.

«Աղիատութիւնը կը բաղդրացընէ մեր կեանքը»:

2. Խօսքը կը բաղկանայ բառերէ որոնք առանձին մէյ մէկ գաղափար կարծիքներն մեր մտքին մէջ, ինչպէս վերի խօսքին բառերը.

Աղիատութիւնը, կեանքը, կը բաղդրացընէ, մեր.

3. Բառ մը կազմուած է վանկերէ, վանկերն ալ գիրերէ:

4. Վանկ կըսուի բառին այն մասը որ միանգամ հնչուելով յառաջ կուգայ, ինչպէս. սեր, կեանք, մէյմէկ վանկեր են, իսկ աւ-խա-սու-քիւն, բա-րի, մէկէ աւելի վանկեր ունին, առաջինը՝ 4 վանկ է իսկ երկրորդը՝ 2 վանկ:

5. Մէկ վանկ ունեցող բառերը միավանկ կըսուին, ինչպէս. մեր, կեանք, հաց, եւ, միավանկ բառեր են,

Հրահանգ 1. — (բերանացի եւ գրաւոր).

1. Որոշել հետեւեալներէն ձայնաւոր և բաղդրացընէ. ա ե դ ք ի ժ լ փ օ խ ւ ւ զ յ ր հ

2. Ըսել թէ հետեւեալ բառերուն մէջ քանակա՞ն գիր կայ և յետոյ որոշել ձայնաւորներն ու բաղդրացընէները:

երկու վանկ ունեցողները՝ երկավանկ, ինչպէս. բա-րի, աղ-հաս՝ երկավանկ բառեր են, իսկ անոնք որ 3-4 և աւելի վանկեր ունին՝ բազմավանկ կըսուին, ինչպէս. առ-խա-սու-քիւն, քրե-նա-մի, բազմավանկ են :

6. Գիր կամ Տառ կըսուին այն նշանները որոնք հնչիւններ ունին և որոնց մէկ կամ մէկէ աւելին միացումով վանկեր կամ բառեր կը կազմուին :

7. Հայերէն լեզուին գիրերը 38 հատ են և ասոնք են .
ա բ գ դ ե զ յ ը թ ժ ի յ լ խ ժ կ հ ձ ճ լ յ ճ
ն շ ո չ պ ջ ռ ս ը ր ց ռ շ ֆ օ ֆ

8. Այս գրերը երկու խումբի կը բաժնուին,
Ա. ձայնաւոր, Բ. բաղաձայն,

9. Ձայնաւոր գրերը իրենք իրենցմէ ձայն ունին և են՝
ա ե յ ը ի յ ռ օ :

10. Բաղաձայն գրերը անոնք են որ առանձին ձայն չեն կրնար հանել, այլ ձայնաւոր գրի մը միանալով կը հնչուին և են .

բ գ դ զ թ ժ յ լ խ ժ կ հ ձ ճ լ յ ճ
ն ո ս ղ ը ր ց ը ֆ օ ֆ

Օրինակ՝ ա. ե. առանձին կրնան հնչուիլ՝ ուստի ձայնաւոր են. Բ. գ. առանձին չեն կրնար հնչուիլ. հնչը-ւելու համար մէյմէկ ձայնաւոր կուղեն, ինչպէս.

— բարի, սուրբ, նեղ, բակ, գիր, որս բիւր, ամառ, ծառ,
Օր. բարի՝ 4 գիր Բ. ա. Բ. ի. Բ. ր՝ բղձն. ա. ի. ձնւոր.

3. Վերի 2-րդ վարժութեան բառերէն մէյմէկ յարմար գրեր ջնջելով ուրիշ բառեր կազմել և յետոյ ուրիշ մէյմէկ յարմար գրեր աւելցնելով նոր բառեր կազմել.

Օր. Բարի, արի, տարի, սուրբ, սուր, սուրճ.

4. Հետեւեալ բառերէն ձայնաւորները տեղափոխելով՝ ուրիշ բառեր կազմեցէք,

բա. բէ կամ աբ. եբ. նոյնպէս գա. գէ. կամ ագ. եգ. ևայլն : Ուստի Բ. Գ. ևայլն կըսուին բաղաձայն :

— աւրս, երգ, ասս, երբ, երկ, ինձ, ինչ, որբ, որձ, որս :
Օր. արտ՝ տար, երգ՝ գեր,

5. Հետեւեալ բառերէն տեղափոխելով բաղաձայնները՝ ուրիշ բառեր կազմեցէք.

— մարդ, շուն, քարք, քանկ, սագ, գես, գոհ, մոգ, մահ
Օր. մարդ՝ դրամ, շուն՝ նուշ,

6. Հետեւեալ բառերէն՝ կէտերուն տեղ մէյմէկ ձայնաւոր կամ բաղաձայն գիր դնելով բառեր կազմեցէք,

ա. ս, չ. ր, խօ. ֆ, մի. գ, մ. նչ, ս. լ, գո. ծ,

Օր. ա. տ՝ արտ, չ. ր՝ չոր,

7. Հետեւեալ ձայնաւոր և բաղաձայն գրերով շինեցէք 3-ական գրով տասը բառեր.

— ա բ գ դ ե զ յ ը թ ժ ի յ լ խ ժ կ հ ձ ճ լ յ ճ

Օր. բաղ, գետ, դատ, դատ, ևայլն

8. Գտէք 3-ական միավանկ, երկավանկ և բազմավանկ բառեր :

ԴԱՍ Բ. — ՎԱՆԿ, ԳԻՐ (Շարունակութիւն)

11. Վանկերը կրնան մէկ կամ աւելի գրերէ կազմուիլ, սակայն հարկ է որ անսպասեալ ձայնաւոր գիր մ'ու-նենան իրենց մէջ, այսպէս.

ա, ե, աս, եք, գիր, գործ, սուրբ ևայլն.

12. Երկավանկ կամ բազմավանկ բառի մը վանկե-րէն ոմանց մէջ եթէ չըզտնուի ձայնաւոր գիր, այն ատեն լռելիան կիմացուի ր ձայնաւորը, այսպէս.

կրակ=կ-րակ=կը-րակ, նշան=ն-շան=նը-շան, արթըն-նալ=ար-թն-նալ=ար-թըն-նալ, գրագիր=գ-րա-գիր=գը-րա-գիր, անգլուխ=ան-գ-լուխ=ան-գը-լուխ ևայլն :

13. Մէկէ աւելի վանկ ունեցող բառի մը վանկերը կը զատուին միշտ բաղաձայն գրերը վանկին սկիզբը դնելով, բառին սկիզբի վանկը միայն կրնայ երբեմն ձայնաւորով սկսիլ, այսպէս. առաքինի, բարեպաշտ, որոնք կրնան զատուիլ այսպէս. ա-ռա-քի-նի, բա-րե-պաշտ*:

14. Ութ ձայնաւորներէն և՛ ձայնաւոր է այն ատեն միայն երբ ի և ո ձայնաւորներուն հետ միանայ, այն ատեն իւ և ու ձայնները կը հանէ, ինչպէս. ձիւն,

Հրահանգ 2. — (բերանացի եւ գրաւոր)

9. Հետեւեալ բառերէն զատեցէք միավանկ և երկավանկ բառերը, զատելով նաև վանկերը և նշանակելով իւրաքանչիւր վանկի վրայ թէ քանի՞ գրերէ բաղկացած է, (իւ և ու մէյմէկ ձայնաւոր գիր հաշուելով):

— Ձի, սարի, սախսակ, գործ, գիծ, Սահակ, Մարգար, անշարժ, է, օձ, մի, միրգ, երագ, սանձ, խաչ, կարն, մարդիկ, յարգամբ, պանիր, հիւսուած, անտուրբ, կոնակ, սոյոգ, մեծ, քուրք:

Օր. միավանկ երկավանկ միվկ. երկվ. միավ. երկվ.
 ձի սա-րի գործ սախ-սակ գիծ Սա-հակ

10. Հետեւեալներէն զատեցէք միավանկ, երկավանկ և բազմավանկ բառերը 9րդ վարժութեան պէս:

— Բարի, առաքինի, վախ, սիրամարգ, հոգի, բախս, միսք, Շողայ, հրեշտակ, ապակի, արդարադաս, Գլխակ, Գլխակ, արեգակնային, գող, խելք, արագ, իշխան, սպանութիւն, քաղ, գամ:

Օր. միավանկ երկավանկ բազմավանկ
 վախ բա-րի ա-ռա-քի-նի
 միսք քի-ղայ սի-րա-մարգ

11. Գտէք Յակն միավանկ բառեր 2. 3. 4 գիրերով որուն մէջ երբեմն գտնուին նաև իւ և ու ձայնաւորներ:

12. Գտէք Յակն երկվանկ բառեր 3. 4. Յակն գրերով:

13. Գտէք Յակն 5. 6. 7. 8. և աւելի գրերով բառեր:

* Ուսուցիչը կրնայ եթ հարկ տեսնէ հասկցրնել առակներուն միջոցով կանոններ բացատրելու երբեմն բառերու մէջ, ինչպէս. ան-սի-ա-կան, (ընդհանրապէս ի-ս. ե-ս. ու-ս. ու-կ. ու ատեն նման երկար-բառեր գտնուող բառերու մէջ):

հիւր, փուլ, ջուր: Այս միացեալ ձայնաւորներն ալ իւ=իվ և ու=ով ձայնները կուենան եթէ իրենցմէ յետոյ ձայնաւոր գրեր գան, այսպէս. հիւանդ, հիւալ, աղուես, դժուար: Նոյն ձայնը կը հանէ իւ եթէ բառի մը վերջը գտնուի, այսպէս. հաշիւ, պահիւ, հովիւ, անիւ. ևն:

15. Միւս ամէն պարագաներու մէջ և բաղաձայն է և վ գրին մօտ ձայն մը կը հանէ, այսպէս. սեւ=սեվ, հաւ=հավ, նաւ=նավ:

16. Ն և Ո իրենց բնական ձայնը կը հանեն երբ բառի մը սկիզբը գտնուին, իսկ ե=է կը հնչուի և ո=օ՝ երբ բառերուն մէջտեղ գտնուին, ինչպէս. երես=ետես, երգ=ետրգ, որը=որր, որդի=որդի, գետ=գէտ, մեծ=մէծ, գործ=գործ, փոր=փոր:

Օր. Միավանկ 2 գրով 3 գրով 4 գրով 5 գրով 6 գրով
 իմ մէկ միրգ

երկավանկ ա-րի, ալ-գի, առ-դար, Մար-գար,
 երկվանկ. ա-պա-կի, սի-րե-լի, ա-ռա-քի-նի, սի-րա-մարգ

14. Կարդացէք հետեւեալ խօսքերը.

— Աղբիւրը կը վազէ: Շունին հալիւնը լսեցի: Անուշ քուն մը քաշեցի: Դուն արծիւ չըտեսար: Հոս անկիւն մը կայ: Կատուն բարեւ կուտայ: Գաւաթ մը թէյ* խըմեցէք: Պատուաւոր զինուոր մը հիւանդ մը չէ:

15. Գտէք Յակն բառեր որոնց մէջ գտնուին իւ, ու, ե, ո և իւ=իվ, ու=ով, ե=է, ո=վո=օ հնչուին:

16. Հետեւեալներէն մէկ կէտերուն տեղ մէյմէկ ձայնաւոր և երկու կէտերուն տեղ մէյմէկ ձայնաւոր և բաղաձայն գրեր դնելով բառեր կազմեցէք:

գ. ր. մ. . ք. բ. . ի, պ. ր. պ. . ս. կ. խ. ր. ս. . ձ, գ. . ձ, խ. ձ. ր. մ. . ֆ, խ. ս. ն. ո. հ. ր:

Օր. գ. ր=գիր, մ. . թ=մորթ.

* Ուսուցիչը ի հարկին յառելու անհրաժեշտ բացատրութիւններ կուտայ երբեմն գրելու արտասանութեան վրայ: Մենք զանց կընենք այս տարբերակն ին մէջ մանրամասն կանոններ դնել:

ԴԱՍ Գ. — Գիիր (Շարունակութիւն)

17. Ա. և Ո. ձայնաւորները երբ միանան յ բաղաձայնին հետ, հետեւեալ հնչիւնները կուենան.

Ա. Այ և Ոյ երբ բառի մը վերջը գտնուին, յ գիրը անձայն կը մնայ, ինչպէս. կայ, պարագայ, հսկայ, շղթայ, արգոյ, բարեբարոյ, մեծագոյ: Բացառութիւն են քանի մը այ վերջաւորած միավանկ բառեր. Լանոնց բաղաձայնները որոնք իբր աի կը հնչուին, ինչպէս. հայ, բայ, ռուսահայ, մակբայ, Լայլն:

Բ. Այ և Ոյ երբ բառի մը մէջտեղ գտնուին և ձայնաւոր մը գայ իրենց վերջը, այն ատեն կը հնչուին իբր անի, օնի, աեօ, աեհ, օեա, օեհ, օեի, օեօ, այսպէս. հայասեր, շղթայի, մակբայի, սասանայով, խոյակ, առիչգոյի, փոյնառուի, Լայլն: Իսկ եթէ բաղաձայն մը գայ այն ատեն ալ աի և ուլի մօտ հնչուին մը կը հանեն, այսպէս. հայր, ձայն, փոյր, բոյն, Լայլն:

Հրահանգ 3. — (բերանացի եւ գրաւոր)

17. Կարդացէ՛ք հետեւեալները և յետոյ զատեցէ՛ք ձեզրը.

— Արեւելեան, անուաւոր, փոյր, երես, հսկայ, մարդոյ, բարեացակամ, հայ, բոյն, բայց, տայ, եկեղեցոյ, հաւուի, ոսկր, քեթեւ, պայման, կայ, հրեայ, կը սիրուի, շղթայակապ, կոյուղի, առիւծ, ով, երէ, փոյն, տեսայ, հովիւ, հովուակամ, եօթանասուն, ամայի:

Օր. ա-րեւ-ւել-եան, ան-ուա-ւոր:

18. Դտէ՛ք հակա՛ն բառ որոնք այ և ոյ վերջաւորին
 » 5 » » » » ունենան ի-
 րենց մէջ » 2 » » » » Լայլն ունենան:

19. Զատեցէ՛ք հետեւեալ բառերուն վանկերը և նը-
 շանակեցէ՛ք թէ քանի՞ վանկէ կը բաղկանայ իւրաքանչիւր
 բառ և քանի՞ ձայնաւոր կամ բաղաձայն ունի իր մէջ:
 — Սիրէ, երեւակ, կը շինուի, լեզուակ, ողորմութիւն, ով, հրեայ, ու-

18. Եա, եայ, ուա, ուայ, եե, եի, եօ եա, Լէն. միացեալ ձայնաւորները որոնք երկբարբառ կըսուին, բառերուն մէջ միանգամայն կը հնչուին և մէկ հնչիւն հանելով մէկ վանկ կը կազմեն այսպէս. սեն-եակ, քը-րիս-տոն-եայ, պատ-ուար, կրդ-ուայ, եօ-թը* Լայլն:

19. Գրութեան կամ ընթերցանութեան գրքերու մէջ բառի մը վանկերը չեն զատուիր, հետեւաբար բնականէն ը հոնեցող բառերուն ը գրքերը չեն դրուիր, սակայն վանկերը զատել հարկ կըլլայ երբ տողադարձ ընել պէտք ըլլայ, այսինքն երբ բառի մը ամբողջ մասերը չեն սղմիր տողին վերջին մասին մէջ և մէկ մասը վա-
 րի տողէն գրել հարկ կըլլայ, այն ատեն բառը պէտք է շարել վանկ վանկ, և եթէ այդ վանկերը բնական ը ունին, զանոնք ալ դնել, այսպէս. մեհնջեմաւոր բառը երբ տողին վերջը գայ և մէկ մասը վար առնել հարկ ըլլայ, պէտք է գրել վերը մը. վարի տողէն շընջեմաւոր, կամ եթէ վերը հարկ ըլլայ գրել մեհն, վարը ջեմաւոր և այսպէս շարունակաբար, ծայրը և սկիզբը եկած վանկերուն մէջի ը ձայնաւորը և կիսատ բառին վարի տողէն սկսուածը՝ բաղաձայնով սկսելով վանկի անջատ-
 ման կանոնին (տե՛ս կանոն 13) համեմատ:

նայն, սասանայի, սպանիա, եօթնակ, տեսայ, գոյական, հոգւոյ, հոյա-
 կապ, ինքնագոյ, մանուածապա*:

Օր. Սիրէ—սի-րէ, 2 վանկ 2 ձայնաւոր, ի. է 2 բաղաձայն. . . ր:
 երեւակ—ե-րեւ-ակ 3 » 3 » ե. ե. ա 3 » ր. ւ. կ
 կը շինուի—կը-շին-ուի 3 վնկ. 3 » ր. ի. ի 4 » Կ. շ. ու

20. Դտէ՛ք հակա՛ն միավանկ, երկավանկ և բաղմա-
 վանկ բառեր:

*Այս երկբարբառներէն Լէ. էի. եր, էօ եւն. օսար լեզուներու հնչ-
 ման կը գործածուին, ինչպէս փինէր=digne, սինէ—signé, եւն:

**Ուղղագրութիւն ընել տալ այս տեսակ բառերով:

ԴԱՍ Դ. — ԲԱՌԻ (ՇԱՐՈՒՆԱԿՈՒՅԻՆ)

«Դպրոցին աշակերտները որահին մեզ կաշխատին»

20. Ըսինք արդէն թէ խօսքը բառերէ կը կազմուի, ուրեմն երբ քանի մը բառեր յարմար կերպով շարենք,

Հրահանգ 4. — (բերանացի եւ գրաւոր)

21. Հետեւեալ խօսքերէն զատեցէք բառերը և ըսէք թէ իւրաքանչիւր խօսք քանի՞ բառէ և իւրաքանչիւր բառ՝ քանի՞ վանկէ կազմուած են:

1. Թռչունները կեր կուտեն, 2. Աստուած այս աշխարհը ստեղծեց վեց օրուան մէջ, 3. Հնազանդութիւնը բարի աշակերտին ամենէն մեծ պարտականութիւնն է, 4. Քիչ խօսէ, շատ աշխատէ:

Օր. 1. 3 բառ, Թռչունները՝ բազմավանկ, կեր՝ միավանկ, կուտեն՝ երկավանկ:

22. Հետեւեալ բառերը այնպէս մը շարեցէք որ իմաստ ունեցող խօսքեր ըլլան,

1. Համար Յիսուս աշակերտներ իրեն շատ ժողովեց:
2. Այդ ամ կերան արգիլուած ճաշ և պտուղէն ծառին:
3. Աւելի Յակոբ միւս Յովսէփը կը սիրէր որդիներէն իր:
4. Կը յաջորդէ ամառը գարունին: 5. Դոնարներէն առաքելութիւնը համար աւելի է կնոջ ամէն թանկագին:

Օր. Յիսուս իրեն համար շատ աշակերտներ ժողովեց:

23. Հետեւեալներէն որոշեցէք միավանկ, երկավանկ և բազմավանկ բառերը և վանկերը զատեցէք միացման գծերով:

— Սեղան, Բիսոսնեայ, արջ, արուսեակ, արի, գերագոյն, աստուծապատէրիւն, վրէժ, վրէժխնդրութիւն, շուրջ, ընդարձակածաւալ, գաթ, գործաւոր, գործնական:

Օր.	միավանկ	երկավանկ	բազմավանկ
	արջ	սեղան	Բիսոսնեայ

իմաստ մը կամ գաղափար մը պիտի յայտնեն, այսպէս. ունիւն, մը, տուն, մենք, բառեր են, բայց այսպէս՝ անոնցմէ իմաստ մը չկարելի, և երբ յարմար կերպով շարելով ըսենք, «Մենք տուն մը ունիւնք», այն ատեն անոնք իմաստ ունեցող խօսք մը կըլլան: Դարձեալ սա բառերը, մեզ աշակերտները սրահին կախասին դպրոցին, այս կերպով շարուած՝ բան մը չեն հասկըցններ, սակայն երբ ըսենք «Դպրոցին աշակերտները սրահին մեջ կախասին», որոշ գաղափար մը կը յայտնեն:

24. Խօսելու ատեն՝ վարժութիւնը, իսկ գրելու կամ թորվելու ատեն՝ Բերականոնութիւնը, կը սորվեցնեն թէ բառերը ինչպէս փոփոխել կամ շարել պէտք է որ ուղղուած գաղափարը յայտնեն:

24. Շինեցէք մէյմէկ խօսք հետեւեալ բառերուն վրայ — Տուն, դպրոց,

Մրազիր. — 1. Ի՞նչ է Տունը, Դպրոցը,
2. Ի՞նչ բանի յասկացուած է Տունը, Դպրոցը.
3. Ի՞նչ բանէ ժխտուած է » »
4. Ի՞նչ մասերէ կազմուած է » »

և ի՞նչ կընեն իւրաքանչիւր մասին մէջ:

Օր. 1. ՏՈՒՆ

1. Տունը շէնք մըն է, 2. որ յատկացուած է մեր բնակութեան: 3. Տունը կը շինուի քարերով, աղիւսներով և աստղաճերով, և վրայի մասը ծածկուած է կղզիներով: 4. Տան մէջ կը գտնուին սենեակներ, սրահ մը և բակ մը: Սենեակներէն որը կըսուի հիւրասենեակ՝ ուր հիւրեր կը պատուասիրուին, որը ննջասենեակ՝ ուր անոնք մարդիկը գիշերները կը ննջեն, և որը ճաշասենեակ: Ոմանց բակերուն մէջ կը գտնուի պարտէզ, ծառեր կամ ջրոր և աղբիւր: Փիտեյի՝ Այս գրուածը պէտք է ծառայէ թէ՛ իբր օրինակ շարադրութեան և թէ՛ իբր վարժութիւն աշակերտներու ուղղադրութեան:

720605

ԴԱՍ Ե. — ԳՈՅԱԿԱՆ, ԱԾԱԿԱՆ, ԲԱՅ

«Յիսուս բարի մանուկները կօրհնէ»

22. Երբ ըսեմ «Յիսուս բարի մանուկները կօրհնէ», խօսք մ'ըրած, գաղափար մը յայտնած կըլլամ, բայց այս խօսքը չորս տարբեր բառերէ կազմուած է, Յիսուս որ անձի մը անունն է, բարի՝ որ մանուկներուն ի՞նչ պէս ըլլալը կը ցուցնէ, մանուկները՝ որ դարձեալ անձի անունն է, և կօրհնէ՝ որ Յիսուս անձին ի՞նչ ընելը, ի՞նչ գործողութիւն կատարելը կը ցուցնէ: Երբ ըսեմ դարձեալ «Այս չար կասուն երկու հաց գոյցաւ», խօսք մ'ըրած, գաղափար մը յայտնած կըլլամ, որուն մէջ ալ այս բառը՝ որ կատուն ըլլալը կը յայտնէ, չար՝ կատուն ի՞նչպէս ըլլալը կը ցուցնէ, կասուն՝ անասունի անունն է, երկու՝ հացին թիւը, քանի՞ հատ

Հրահանգ 5.— (Բերանացի եւ գրաւոր)

25. Հետեւեալներէն զատեցէք անձ, առարկայ ցուցնող բառերը,

— Հայր, փայտ, մկրատ, մայր, զուլս, Մարկոս, Բահանայ, Տախտակ, Մարի, մեակ, Կարապետ, գիրք, մատիտ, արոտ, Արեւիկ, աչք:

Օր. Հայր՝ անձ ցուցնող միավանկ գոյական,
փայտ՝ առարկայ » » »
մկրատ՝ » » երկավանկ »

26. Հետեւեալներէն զատեցէք անձ և անասուն ցուցնող բառերը,

— Եղբայր, այծ, աղուէս, հաւ, բոյր, ճնշես, Մինհան, գիրք, գրիչ, Բահանայ, ճանն, լու, Վահան, մեղու, ընկեր, տէր, ձի, վագր:

Օր. Եղբայր՝ անձ ցուցնող երկավանկ գոյական
այծ՝ անասուն » միավանկ »
աղուէս՝ » » երկավանկ »

ըլլալը կը ցուցնէ, հաց՝ առարկայի անունն է, գոյցաւ ու կատու անասունին ի՞նչ ընելը, ի՞նչ գործողութիւն կատարելը կը ցուցնէ:

23. Վերի խօսքերէն կերեւի որ կարգ մը բառեր՝ անձ, անասուն և առարկայ կը ցուցնեն, կարգ մը բառեր անոնց ի՞նչպէս, Բահի՞. ո՞րը ըլլալը կը ցուցնեն, կարգ մը բառեր ալ անձերուն, անասուններուն, առարկաներուն ի՞նչ ընելը, ի՞նչ ըլլալը կը ցուցնեն:

24. Քերականութեան մէջ անձ, անասուն, առարկայ ցուցնող բառերուն Գոյական կըսեն. ի՞նչպէս, Բահի՞, ո՞րը ըլլալը ցուցնող բառերուն՝ Ածական, և գոյա-

27. Հետեւեալներէն զատեցէք անասուն և առարկայ ցուցնող բառերը:

— Ձի, տֆ, գովէ, պատուհան, տուն, ախտո, շերտ, մեղր, մարգարիտ, ոչիլ, տան, խնձոր, շուն, եղ, պարտէզ, հաւ, ջորի:

Օր. Ձի՝ անասուն ցուցնող միավանկ գոյական

տֆ՝ առարկայ » » »

գովէ՝ անասուն » երկավանկ »

28. Հետեւեալներէն զատեցէք անձ, անասուն և առարկայ ցուցնող բառերը

— Որդի, կաթ, պարտիզպան, վարձապէտ, արծիւ, կարագ, սոխակ, հովիւ, շուն, մօրախոր, կով, սիւր, վերք, կասու, ձեռք, օձ, ծաղիկ, մողես, ջորի, Արգար, տրագու, Մասիս, Ամերիկա, ծով:

Օր. Անձ Անասուն Առարկայ Անձ Անասուն Առարկայ
որդի սոխակ կաթ վարձապէտ
պարտիզպան արծիւ կարագ

29. Հետեւեալներէն զատեցէք գոյականը և բայը,

— Շունը կը հագէ: Ծիծեռնակը կերգէ: Ծառերը ծաղկեցան: Սահակ կաշխատէ: Աւակներէն արձակուեցան: Մանուկը կուլայ: Կասուն փախաւ: Վարդապետը կը Բարգէ: Օձը խայթեց:

կաններուն ի՞նչ ընելը, ի՞նչ ըլլալը ցուցնող բառե-
րուն ալ Բայ: Օրինակի համար
Յիսուս, մանուկ, հայր, մայր՝ Անձ կըցուցնեն՝ Գոյական են
կասու, շուն, ոչխար, այծ՝ Անասուն » »
հաց, միս, պանիր, արփո՝ Առարկայ » »
բարի, չար, ծոյլ՝ Ի՞նչպէս ըլլալը » Ածական են
երկու, երեք, չորս՝ Բանի՞ » »
այս, այդ, իմ, քու՝ Ո՞րը » »
իսկ՝ կօրհնէ, գողցաւ՝ ի՞նչ ընելը » Բայ են

Օր. Շունը—անասուն ցուցնող երկավանկ գոյական է
կը հաջեւանը ի՞նչ ընելը ցուցնող բառի վրայ է
ծառերը—առարկայ ցուցնող բառավանկ գոյական է
ծառիկեցան—ծառերուն ի՞նչ ըլլալը ցուցնող բառի վրայ է

30. Հետեւեալներէն զատեցէ՛ք անկը. գոյկը. և բայը
—Մոյլ առակերս կը պատմուի: Պատմու ծառեր ծառիկեցան: Երկու
մարդեր եկան: Աղտոս մուկը կը պարտի: Ախարասաւր Վահանը կու-
գայ: Մեր տունը ծախուեցաւ:

Օր. Մոյլ—առարկային ի՞նչպէս ըլլալը ցուցնող միական. անկը. է
առակերս—անձ ցուցնող բառավանկ գոյական է

կը պատմուի—առարկային ի՞նչ ըլլալը ցուցնող բառի վրայ է
31. Հետեւեալներէն զատեցէ՛ք գոյականները և անկերը.

—Մեծ կով, մաքուր կար, երկու պարսիկացի, իմ եղբայրս, այս
այծը, գող կասու, շատ օձ, բարի մօրաբոյր, հինգ ջուր:

Օր. Մեծ—կովին ի՞նչպէս ըլլալը ցուցնող միական. անկը. է
կով—անասուն » » Գոյական. է

32. Հետեւեալ գոյականներուն առջև դրէ՛ք մէյմէկ ածա-
կան ի՞նչպէս, քանի՞ և ո՞ր հարցումներն ընելով հետզհետէ.

—Գլխարկ, գաւաթ, մրջիկ, տուփ, սենեակ, կով, մանուկ, շուն:

Օր. Գլխարկ—առարկայ ցուցնող երկավանկ գոյական
ի՞նչպէս գլխարկ, — կարմիր գլխարկ, քանի՞ գլխարկ,
—երեք գլխարկ, ո՞ր գլխարկը, — այս գլխարկը:

25. Ուրեմն Գոյական կըսուին Անձ, Անասունիկ Առար-
կայ ցուցնող բառերը. ի՞նչպէս, մանուկ, կասու, հաց ևն:

26. Ածական կըսուին գոյականին՝ ի՞նչպէս, քանի՞,
ո՞րը ըլլալը ցուցնող բառերը, բարի, երկու, այս ևն:

Մըջիկ—անասուն ցուցնող երկավանկ գոյական,
ի՞նչպէս մըջիկ,—ախարասաւր մըջիկ, քանի՞ մըջիկ,
—հինգ մըջիկ, ո՞ր մըջիկ—իմ մըջիկս:

33. Հետեւեալ ածականներուն քովը դրէ՛ք երկերկու
յարմար գոյականներ,

—Մաքուր, ծաղան, սաք, աղտոս, դեղին, ներմակ, գեղեցիկ, երկու,
երեք, չորս, իմ, մեր, քեր, այս, այն, ամէն, շատ, քիչ:

Օր. Մաքուր—ի՞նչպէս ըլլալը ցուցնող երկական. ածական է:
Մաքուր ի՞նչ—մաքուր քաղկիդակ, մաքուր տղայ, մա-
քուր գիր, մաքուր աղջիկ:

Երկու—քանի՞ հատ ըլլալը ցուցնող երկական ածական է
Երկու ի՞նչ—երկու մասիս, երկու արփո, երկու ձի, եր-
կու ոչխար:

34. Դռէ՛ք ձեր տան մէջէն Յական անձի, Յ անասունի,
և Յ առարկայի անուններ,

Օր. Հայր, մայր, ևն, նանն, լու, հաւ ևն, դուռ,
սենեակ, պնակ ևն.

35. Ձեր գտած գոյականներուն յարմարեցէ՛ք մէյ-
մէկ ածական, ի՞նչպէս, քանի՞, ո՞րը, հարցումներն ը-
նելով, և ստորագծեցէ՛ք:

Օր. Ի՞նչպէս հայր—բարի հայր, գործունեայ մայր ևն,
քանի՞ հայր—երկու հայր, չորս մայր, ևն,
ո՞ր հայրը—իմ հայրս, այս մայրը ևն,

36. 34րդ վարժութեան մէջ ձեր գտած գոյականնե-
րուն յարմարեցէ՛ք մէյմէկ բայ, ի՞նչ կընէ, ի՞նչ եղաւ
հարցումներով:

27. Բայ կըսուին Գոյականին ի՞նչ ընելը. ի՞նչ ըլլալը ցուցնող բառերը, ինչպէս. կօրհնէ, գողցաւ, ինկաւ ևն. Գիտ. Խօսքին մէջ Ածականը Գոյականէն առաջ կը դրուի և Բայը ամէնէն վերջը:

Օր. հայրը ի՞նչ կրնէ, ի՞նչ եղաւ—հայրը կաշխատի, մայրը կը կարէ, ճանճը կը բռնի, լուռ կը ցատկէ ևւն:

36. Շինեցէք մէյմէկ խօսքեր հետեւեալ բառերուն վրայ:—Գով, ախոռ.

Ծրագիր. — (տես վրժ. 24)

Օր. 2. ԳՈՄ

1. Գովը շէնք մըն է, 2. որ յատկացուած է եզներու, կովերու և գովեղներու բնակութեան, 3. անիկայ շինուած է պարզ քարերով կամ աղիւսներով, և վրան ծածկուած է դարձեալ կլմիներով, 4. Գովին մէջ կը գտնուի մուր մը որ չորս կամ հինգ մասերու բաժնուած է հոն բնակող կենդանիներու թիւին համեմատ, ուր դրուած է յարկ կամ կենդանիներու յատուկ կերակուր: Գիտ*. Այս դրուածը շարադրութեան և ուղղագրութեան իբր օրինակ ծառայելէ զատ, աշակերտները պէտք է որոշեն ստորագծեալ բառերը:

*Ուսուցիչը ի հարկին կրնայ քանի մը դասերու բաժնել իւրաքանչիւր հրահանգներ, եւ երբեմն հրահանգներու միեւնոյն վարժութիւնները ընդլայնել մինչեւ որ առակներէն լաւ մը մարտն աւանդուած կ'ամոններ:

ԴԱՍ 2. — ԳՈՅԱԿԱՆ ԵՒ ԳՈՅԱԿԱՆԻՆ ՏԵՍԱԿԸ

«Բարի հոգիները արքայութիւն պիտի ժառանգեն»

27. Անձ, Անասուն և առարկայ ցուցնող գոյականներէն զատ կան նաեւ տեսակ մը գոյականներ որոնք ո՛չ աչքով կը տեսնուին և ո՛չ ձեռքով կը բռնուին, այլ միայն մտքով կ'իմացուին, այս տեսակ գոյականներն են խելք, իմաստութիւն, հոգի, արեւոյթիւն և ուրիշատնոց նման գոյականներ: Այս գոյականները վերացեալ ցուցնող գոյականներ կըսուին:

Հրահանգ 6. — (բերանացի եւ գրաւոր)

38. Հետեւեալներէն զատեցէք Անձ եւ Վերացեալ ցուցնող գոյականները.

— Մարդ, հոգի, առակեր, առակերութիւն, զոյում, միտք, ինկեր, հօրեղբայր, արուեստ, բեռի, կետուր, զիտութիւն, ժամ, վնաս, ցնես, ընկերուհի, մեակ, երկագործ, աշխատութիւն:

Օր. Մարդ=անձ ցուցնող միավանկ գոյական է, հոգի=վերացեալ » երկավանկ »

39. Հետեւեալներէն զատեցէք Անասուն, Առարկայ եւ Վերացեալ ցուցնող գոյականները,

— Պատմութիւն, աղանի, պատկեր, ճմուռ, խելք, դուռ, սարդ, կարին, քերք, գաւաթ, ծալութիւն, գործ, ջերմութիւն, գրասուն, ոչխար, միջուկ, գով, սէր, ասելութիւն:

Օր. Պատմութիւն=վերցել. ցուցնող գոյկն. է բաղմիջել.

Աղանի=անասուն » » »

Պատկեր=առարկայ » » »

40. Հետեւեալներէն զատեցէք Անձ, Անասուն, Առարկայ եւ Վերացեալ ցուցնող գոյականները:

— Աստուած, հաւ, ապաշխարամբ, Արեւն, կորիւն, սասանայ, ծառ, հովիւ, մաւ, վարդան, խնդ, գուր, ձուկ, Հոխիսիմ, երես, պարգեւ, մոգ, տունկ, ցանձ, մաւապեհ, Արդոս, Մարդիսա:

28. Բոլոր գոյականները երկու տեսակ են հասարակ եւ յատկ :

29. Աշակերտ, կատու, քաղաք, հոգի գոյականները՝ որոնք ամեն աշակերտի, ամեն կատուի, ամեն քաղաքի, ամեն հոգիի կը յարմարին՝ հասարակ գոյական կըսուին. ինչպէս Վահան, Փափուկ (կատուի անուն), Երուսաղեմ,

Օր. Աստուած=վերացեալ ցուցնող գոյական է, երկշեկ

հաւ=անասուն	»	»	միաշեկ .
Արսէն=անձ	»	»	երկաշեկ
Ծառ=առարկայ	»	»	միաշեկ .
Անձ	Անասուն	Առարկայ	Վերացեալ
Արսէն	հաւ	ծառ	Աստուած
հովիւ	կորիւն	նաւ	սպաշխարանք

41. Վերի 40րդ վարժութեան գոյականներէն որոշեցէք յատուկ եւ հասարակ գոյականները ,

Օր. Աստուած=վերցել. ցուցնող յոսկ. գոյ. է մէկ հատ կայ

հաւ=անասուն	»	հարակ. »	շատ կայ
Ապաշխարանք=վրցել. »	»	»	»
Արսէն=անձ	»	յոսկ. »	մարդու ան.

42. Վերի 38րդ վարժութեան գոյականներուն առջեւ դրէք մէյմէկ յարմար ածական՝ ինչպէս հարցունքն ընելով :

Օր. Մարդ=ի՞նչպէս մարդ—բարեսիրտ մարդ, չարագործ մարդ ,

43. Որոշեցէք հետեւեալներէն ածականները եւ գոյականները եւ յետոյ մէյմէկ բայ աւելցնելով մէյմէկ խօսք շինեցէք .

—Մոյլ աւակեռ, խելացի||սղայ, արբուն աղջիկ, ծիր մեղու, բունաւոր օձ, սուր դանակ, շահաւոր արուեստ, երկնային շնորհ, անկեղծ սէր, անուշահոտ փունջ. մեղմ հով :

Օր. Մոյլ=աշակերտին ինչպէս ըլլալը ցուցնող ածական.է աւակեռ=անձ ցուցնող հասարակ գոյական է — Մոյլ աշակերտը պատժուեցաւ, պատժուեցաւ=բայ է :

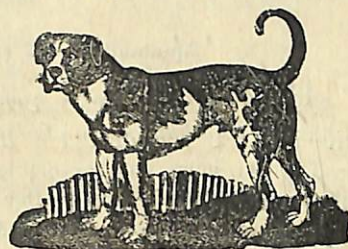
Աստուած գոյականները՝ որոնք միայն Վահան անուն անձին, Փափուկ անուն կատուին, Երուսաղեմ անուն քաղաքին, Աստուած անուն անձին կը վերաբերին , Յատուկ Գոյական կըսուին :

31. Մարդերու, երկիրներու, քաղաքներու, գիւղերու, թաղերու, ծովերու, եւն. անուններ՝ Յատուկ են , եւ գլխադրով կը գրուին :

44. Գտէք 5 անձի անուն յատուկ եւ 5 հատ հասարակ
» 5 առկիլի. » » 5 » »
» 5՝ քաղաքի, 5՝ ծովու, 5՝ լեռան յոսկ. աներ.

45. Շինեցէք մէյմէկ երկար խօսքեր հետեւեալ գոյականներուն վրայ ,
—Շուն, կատու,

Մրազիր.—1. Ի՞նչպիսի կենդանիներ են Շուն, կատու ,
2. Ո՞ւր կը բնակին,
3. Ի՞նչօգուտ ունին մարդոց :

Օր. 3. ՇՈՒՆ

1. Շունը բնանի չոր քոտանի մ'է որ սեւ կամ գորմակ սեւելով մը պատապարուած է եւ կը սնանի հացով եւ ճարպոտ կերակուրներով : 2. Շունը կը բնակի մարդոց քով՝ քաղաքներու կամ գիւղերու փողոցները եւ շատ անգամ տուններու մէջ՝ ուր իրեն համար յատկացուած խցնիներու վրայ կը պառկի տան մէկ անկիւնը : Փողոցի շունները շատ անգամ վնասակար են մարդոց, սակայն տան եւ հովիւի շունները կը պահպանեն տունները պատահական բռնամիտներէ եւ հօտերը՝ վնասակար կենդանիներէ :

Գիտ. Զատեկ նախ ստորագծեալ բառերը եւ որոշել թէ անոնք ի՞նչ տեսակ բառեր են (գոյական, ածական, բայ) եւ յետոյ կիրարկել իբր օրինակ շարադրութեան եւ իբր վարժութիւն՝ ուղղագրութեան :

ԴԱՍ Է. — ԳՈՅԱԿԱՆԻՆ ԹԻԻԼ

«Բարի մանուկը կը հնազանդի»

«Բարի մանուկները կը հնազանդին»

32. Երբ ըսեմ աւակներս, կասու, հաց, հոգի, կը հասկընամ մէկ աւակներս, մէկ կասու, մէկ հաց, մէկ հոգի, բայց երբ ըսեմ աշակերտներ, կատուներ, հացեր, հոգիներ, կը հասկընամ մէկէ աւելի աւակներս, մէկէ աւելի կասու, մէկէ աւելի հաց, մէկէ աւելի հոգի: Ահա գոյականներու ձեւը

Հրահանգ.— 7 (բերանացի եւ գրաւոր)

46. Հետեւեալներէն զատեցէք եզակիները եւ յոգնակիները, եզակիները յոգնակի ըրէք և յոգնակիները՝ եզկի, — Մարդեր, հայր, ծառեր, դպրոցներ, զիւեր, ցախօր, տէր, ձուկեր, զիւրեր, երուսաղէմ, լապտեր, բոյ, դրամարկղներ:

Օր. Մարդեր—հաս. գոյ. անձ ցուց. յոգն. — մարդ եզկ. է հայր— » » » » եզկի—հայր-եր յոգն. երուսաղէմ—յատկ. գոյ. առեկց. ցուց. եզ.—յոգ. չուսի

47. Հետեւեալները եզակի են, յոգնակի ըրէք եւ կամ ներ աւելցնելով ըստ պատշաճի.

— Դաս, բարեբեր հող, ալի, դաս, մեծ արտ, խօսք, բերան, բարմ, կաղամբ, անուշանոց վարդ, նոր կաղամբ, ներսփիւն, նշան:

Օր. Դաս—հաս. գոյ. առարկ. եզակի. — դաս-եր յոգնակի. բարեբեր—ած. հողին ի՞նչպէս ըլլալը կը ցուցնէ. բարեբեր հողեր չոլ—հաս. գոյ. առարկ. եզակի. — հող-եր յոգ. Լաճ. գոյկնի. կապ.

48. Դտէք ճակատն անձ, անասուն, առարկայ և վերացեալ ցուցնող եզ. գոյական և յոգնակի չինեցէք.

Օր. Զոյր, եղբայր, եւն—յոգնակի՝ ջոյրեր, եղբայրներ, անձ ցուցնող կով, ոչխար, եւն— » կովեր, ոչխարներ, անասուն » աթոռ, սեղան, եւն— » աթոռներ, սեղաններ, առեկ » փառք, պատիւ, եւն— » փառքեր, պատիւներ, վրցեալ »

և իմաստի այս փոփոխութեան կըսուի գոյականին թիւը:

33. Թիւը երկու է, եզակի և Յոգնակի: Եզակին մէկ անձ, մէկ անասուն, մէկ առարկայ եւ մէկ վերացեալ անուն կը ցուցնէ: Յոգնակին մէկէ աւելի անձ, մէկէ աւելի անասուն, մէկէ աւելի առարկայ, մէկէ աւելի վերացեալ անուն կը ցուցնէ:

34. Ամէն գոյական իր բնական ձեւին մէջ եզակի է, ուստի եզակի գոյական մը յոգնակի չինելու համար՝ անոր ետեւը եւ կամ ներ աւելցնելու է, այսպէս՝ աւակներս՝ եզակի է, աւակներսնր՝ յոգնակի. կասու՝ եզակի է, կասունր՝ յոգնակի. հաց՝ եզակի է, հացեր՝ յոգնակի:

49. Ձեր գտած գոյականներուն առջեւ մէյմէկ ածական դնելով չինեցէք ածական-գոյականի կապակցութիւններ:

Օր. Բոյ՝ ի՞նչպէս Բոյր—սիրելի Բոյր, ած.—գոյ. կպկցութիւն սիրելի՝ ած. Բոյր՝ գոյ արո՞ւստի՝ արո՞ւստի—նիկ արո՞ւստ, » » » » արո՞ւստ » փառք՝ փառք—այս փառք, » » » » փառք » կով՝ ո՞րչափ կով—աւս կով, » » » » կով »

50. Հետեւեալ խօսքերէն ածական-գոյականի կապակցութեան բառերը զատուած են իրարմէ, պատշաճ կերպով շարեցէք և որոշեցէք ածականը, գոյականը ու բայը:

— Բարի կը սիրուի մանուկը, — Գեղեցիկ հասան պտուղները, — Կերթան աւակներսնր ժուպան, — Թուշուններ կերգեն գեղափետուր, — Կասողի կը հալէ շունը:

Օր. Բարի կը սիրուի մանուկը—բարի մանուկը կը սիրուի Բարի—ածական է, մանուկին ի՞նչպէս ըլլալը կը ցոյցնէ. մանուկը—հաս. գոյ. անձ կը ցուցնէ, եզակի է, կը սիրուի—բայ է, մանուկին ի՞նչ ըլլալը կը ցուցնէ

51. Գտեցէք թէ ի՞նչ կընէք Տան մէջ ամէն ինչ տալու դպրոց երթալէ առաջ, ի՞նչ կընէք դպրոցին մէջ առաւանտէ մինչև կէս օր:

33. Երբ գոյականը միավանկ է՝ եր աւելցընելու է, ինչպէս. հաց, հաց—եր, մարդ, մարդ—եր եւն. եթէ գոյականը երկավանկ կամ բազմավանկ է, Գեր մասնիկը աւելցընելու է*, ինչպէս. աշակերտ, աշակերտ—Գեր. կատու, կատու—Գեր եւն:

36. Յառուկ անունները, ինչպէս նաեւ գոյականով
գործածուող ածականները յոգնակի չեն գործածուիր,
այսպէս, չըսուիր՝ Մասիս, Մասիս-ներ. Պօլիս, Պօլիս-ներ.
բարի մանուկ, բարի-ներ մանուկ-ներ եւն:

Ծրագիր.— 4. Ինչ կը տեսնենք երբ կարթըննաւ.-երբ դպրոց
կերթաւ.

2. Ի՞նչ կրնե՞ք երբ անկողնե՞ն կելլե՞ք. - Երբ դպրոցին սրահը կը մտնե՞ք.

3. Ինչ կընեմ դպրոց չի գացած. - Դպրոցին մեջ՝ երբ տեղերնիդ կը նստիմ:

Օր. 4. ԲՆԶ ԿԸՆԵՄ ԱՌՏՈՒ ՏՄՆ ՄԷԶ

1. Երբ առտու աչքերս կը բանամ անկողնիս մէջ,
կը տեսնեմ շատ անգամ որ գեղեցիկ արեգակը շա-
տոնց ծագեր է անոր առաւօտեան մեղմ ճառա-
գայրներ սննեակիս պատուհանէն ներս թափանցեր են։
2. Անմիջապէս

2. Անմիջապես կը ցատկեմ անկողնէս և կը հագնիմ զգեստներս՝ որոնք առջի իրիկունէ կանոնաւորապէս զետեղած եմ անկողնիս քովիկը: Պէտքս տեսնելէ յետոյ աղուոր մը կը լուսացուիմ և առտուան աղօթքս ընելէ վերջ մօրս հրամանին կսպասեմ: 8. Եթէ մայրիկս ու է երբեք:

մայրիկս ու է հրաման մը ընէ, անմիջապէս կը կասարեմ զայն ամենայն հնազանդութեամբ, յետոյ սեղանը պատրաստելով նախաճաշ կընժնայն կերակուրենք-
* Բայց կան երեմն միավանկ բառեր՝ որոնք ներմասնիկը կառնեն, ինչ, լեռ, լեռ-ներ. բեռ, բեռ-ներ. նոյնպէս բազմավանկներ՝ որոնք եր մասնիկը կառնեն, ինչպէս. շոգեկառ, շոգեկառ-եր, օճաճուկ, օճաճուկ-եր

37. Միասին գործածուող ածական և գոյական՝ Ածական-Գոյականի կապակցութիւն կըսուին և խօսքին մէջ չեն կրնար իրարմէ բաժնուիլ, այսպէս. բարի մանուկը կը հնազանդի, բարի մանուկը՝ ածական-գոյականի կապակցութիւն կըսուի. բարի՝ ածական է, մանուկը՝ գոյական, չենք կրնար զանոնք իրարմէ զանելով ըսել, մանուկը բարի կը հնազանդի, կամ մանուկը կը հնազանդի բարի:

րով՝ որոնք մայրիկս կուսայ ինծի, և երբ տեսնեմ թէ տակաւին ժամանակ կայ դպրոցի. քիչ մը դասերովս կը զբաղիմ և մօրմէս հրաման առնելէ յետոյ շտակ դպրոց կուղղուիմ՝ առանց հոս հոն դեգերելու փողոցին մէջ։

Գիտ. Ա. Պէտք է որոշել այս հատուածին ստորագծուած ռաւերը, յայտնելով թէ անոնք ի՞նչ տեսակ գոյական են և ի՞նչ թիւ, ածական են թէ կապակցութիւն կամ բայ, Բ. Գործածել զայն իբր օրինակ շարադրուած թեան և ուղղագրութեան։

ԴԱՍ Ը. — ԳՈՅԱԿԱՆՆԵՐ ՅՈՂԸ

«Դաս գրեցի — Դասը գրեցի»

38. Երբ՝ ըսենք առակերս, կասու, հաց, հոգի՝ չենք հաս-
կընար ո՞ր առակերսը, ո՞ր կասուն, ո՞ր հացը, ո՞ր հոգին,
բայց երբ ըսենք՝ առակերսը, կասուն, հացը, հոգին, ան-
ատեն կը հասկընանք թէ այս ինչ աշակերտը, այս ինչ
կատուն, այս ինչ հացը, այս ինչ հոգին ըսել կուզուի:

39. Գոյականներուն ծայրը աւելցուած այս՝ Ը կամ Ն
գրերուն յօդ կըսուի: Ը կը գրուի այն գոյականին
ծայրը՝ որուն վերջի գիրը բաղաձայն է, ինչպէս. ա-
շակերս, աշակերսը. հաց, հացը, իսկ Ն կը գրուի այն
գոյականին ծայրը՝ որուն վերջի գիրը ձայնաւոր է,
ինչպէս. կատու, կատուն. հոգի, հոգին:

40. Ն և Ը գրերէն զատ կան նաև Ս և Դ գրերը:
Այս Ս, Դ, Ն կամ Ը գրերը* որ դիմադրոց յօդ ալ կըս-
ուին, գոյականներուն ծայրը գրուելով կը ցուցնեն
անոնց որուն ըլլալը, ինչպէս. հացս=իմ հացս.

Հրահանգ 8.— (բերանացի եւ գրաւոր)

52. Որոշեցէ՛ք թէ հետեւեալ գոյականներէն ո՞րը ո-
րո՞ւն է և ո՞րը անորո՞ւ.

— ձանն, գիրքեր, կասուն, մանուկը, տեսակ, մեղուն, իզմիրը, հայ,
վարդ, հարս, մանիակող, գրիչներ, Ամասիան, շուկայ, ծառեր, պը-
թուղը, խնձոր, մասիսներ:

Օր. Ձանն=հաս. գոյ. անաս. եզ. անորո՞ւ

գիրքեր=հաս. գոյ. առկյ. յօդ. որո՞ւն է և յօդով
կասուն=հաս. » անսն. եզ. » և »

53. Հետեւեալ գոյականներուն ծայրը գրէ՛ք կարգաւ.
Ս. Դ. Ն կամ Ը յօդերը և յետոյ յոգնակի ըրէ՛ք,

*Այս յօդերէն զատ կան նաև նիս. նիշ. նիւ բաղադրեալ յօդեր՝ որոնք
գրական լեզուի մէջ տալաւին ցանցաւորէն կը գործածուին:

հացը=բու հացդ, հացը=անոր հացը կամ այն հացը,

41. Այն գոյականները որոնք այս Ս. Դ. Ն կամ Ը
գրերէն մէկն ունին իրենց ետեւը, կըսուին որո՞ւն է,
իսկ անոնք որ չունին՝ կըսուին անորո՞ւ, այսպէս. առա-
կերս, հաց՝ անորո՞ւ են. իսկ առակերսը, հացը՝ որո՞ւն է:

42. Բոլոր գոյականները իրենց բնական վիճակին մէջ
եզակի-անորո՞ւ են, ինչպէս առակերս՝ եզակի-անորո՞ւ է,
իսկ առակերսը եզակի որոշեալ է, առակերսներ՝ յոգնակի
անորոշ է, իսկ առակերսները՝ յոգնակի որոշեալ է:

43. Յօդերը կը գրուին յոգնակի մասնիկէն յետոյ,
այսպէս. հաց—հացը, հացեր, հացերը. հոգի, հոգին,
հոգիներ, հոգիները: Իսկ ծայրերին անձայն Յ ունե-
ցող գոյականներուն Յ գիրը կը ջնջուի յոգնակիի մէջ,
ինչպէս. նամբայ, նամբաներ, շղթայ, շղթաներ:

— Գործ, այգի, իզմիր, դաս, միս, տերեւ, հոգի, հաց, աղաւնի, կա-
րիւն, խօսք, դպրոց, Ամերիկա, եղբայր, բեռի, գող, եկեղեցի, լեզու,
հանի, գիրք:

Օր. Գործ=գրծս, գրծդ, գրծը, գրծերս, գրծերդ, գրծերը
Այգի=այգիս, այգիդ, այգին, այգիներս, այգիներդ,
այգիները:

54. Հետեւեալներէն վերածեցէ՛ք որո՞ւն է և անորո՞ւ
և փոխադարձաբար:

— Տանձը, դափնին, մարմին, տուն, հարս, կարս, սարդ, սէրդ, մարդ
գիրք, հոգիդ, ծղիդ, կրակդ, միս, քամիս, խնամիս:

Օր. Տանձը=հաս. գոյ. առկյ. եզ. որոշել Ը յօդով-անորոշ՝ տանձ
Դափնին=հաս. գոյ. » » » Ն » - » դափնի
Մարմին= » » » » անրշ.— որշել՝ մարմինը

55. Վերի (54րդ) վարժութեան որոշեալ գոյականները
լուծելով՝ նշանակուած իւրնները յայտնեցէ՛ք.

Օր. Տանձը=հաս. գոյ. առ. եզ. որշ. ը յօդով. ան կամ անոր տանձը
Տունս= » » » » » ս » իմ տունս

56. Հետեւեալներէն զատեցէ՛ք ածական-գոյականի

44. Ուէ է բառի տեսակը, թիւը, յօդը գտնել, որոշելուն կըսուի լուծում, ուստի գոյական մը լուծելու համար պէտք է ըսել թէ ի՞նչ կը ցուցնէ (ա՛նձ, անասո՛ւն, առարկա՛յ, վերացեա՛լ,) ի՞նչ տեսակ է (հասարակ, յատո՛ւն), ի՞նչ թիւ է (եզակի՞, յոգնակի՞), որոշեա՛լ, անորո՛շ են: Ածական մը լուծելու համար, ըսել թէ ո՞ր գոյականին ի՞նչպէս, քանի՞, ո՞րը, ևն կը ցուցնէ: Բայ մը լուծելու համար ըսել թէ ո՞ր գոյականին ի՞նչ ընելը, կամ ի՞նչ ըլլալը ևն կը ցուցնէ:

կապակցութիւնները և առանձին գոյականներն ու ածականները և լուծեցէք.

— Թուառ կեանքս, աղօս, երկու կովեր, ապակին, փայլուն, արագահոս ցորդանան, փոքրիկ սարդ, Կարապետ, բարեսիրտ, գեր այծս, հասակոյ, նուրբ, պայծառ արեգակը:

Օր. Թուառ կեանքս = ածական-գոյականի կապակցութիւն
Թուառ = ածական կեանքին ի՞նչպէս ըլլալը կ'ցուցնէ
կեանքս = հաս. գոյ. վրց. եզ. որչել. և յօդ. լուծում կեանքս

57. Հետեւեալ խօսքերը գտնելով ըսէք թէ քանակա՞ն նախադասութիւններէ կը բաղկանան և յետոյ լուծեցէք:

— 1. Ձեր պարտեզները ծաղկեցան եւ պտուղ տուին: 2. Յակոբ եկաւ բայց կը խաղայ: 3. Հունք սպաննուեցաւ որովհետեւ անկողնու մեջն ունէր խածաւ: 4. Գեղեցիկ քոչուկները փախան:

Օր. Ա. խօսքը երկու նախադասութիւն կը պարունակէ վասն զի երկու բայ ունի, ծաղկեցան, տուին, և կապուած է եւ շաղկապով:

Ձեր = ած. է պարտեզներուն որուն ըլլալը կ'ցուցնէ. (ձեր պարտեզները Պարտեզները = հոգ. արկ. յոգ. որոշ. և յօդով. լուծում. ծաղկեցան = բայ. պարտեզներուն ի՞նչ ըլլալը կը ցուցնէ եւ = շաղկապ է, 2 նախադասութիւն իրար կը կապէ. պտուղ = հաս. գոյ. առկ. եզ. անորոշ, տուին = բայ. պարտեզներուն ի՞նչ ընելը կը ցուցնէ, որոնք տուին = պարտեզները:

45. Նախադասութիւն կըսուի խօսք մը՝ որ գաղափար մը կը յայտնէ: Միայն մէկ բայով չինուած խօսք մը մէկ նախադասութիւն կըսուի, իսկ մէկէ աւելի բայով կազմուած խօսքերը 2-3 ևն. նախադասութիւն կըսուին. Օր. Յակոբ դասը գիտցաւ, մէկ նախադասութիւն է, որովհետեւ մէկ բայ կայ, Յակոբ դասը գիտցաւ և մեկ բարեկից ստացաւ, 2 նախադասութիւն է, որովհետեւ երկու բայ կայ, զիսցաւ և ստացաւ:

46. Երկու բառ կամ երկու նախադասութիւն իրարու հետ կապող բառերուն շաղկապ կըսեն, ինչպէս. եւ, կամ, բայց, որովհետեւ ևն. շաղկապ են: Գիտ. Ածականները ո՛չ յոգնակի ժամանակ կառնեն և ո՛չ յօդ:

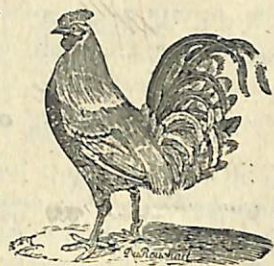
58. Հետեւեալ գոյականներուն վրայ չինեցէք մէյմէկ երկար խօսքեր:

— Հաւ, սագ,

Ծրագիր. — (տես վրժ. 45)

Օր. 5. ՀԱԻ

1. Հաւը բնակի քոչուն մ'է. անիկայ երկու քեւեր ունի, սակայն անոնք այնքան զօրա-

ւոր չըլլալուն համար չի կրնար թռչիլ միւս քոչուններուն պէս: 2. Հաւը կը բնակի հաւնոցի մէջ ուր թառի համար փայտեւ երկնցուած են: 3. Հաւը հաւկիթ կածէ, որ շատ համեղ ըլլալուն մարդիկ զայն կուտեն խաչելով կամ ուրիշ կերակուրներ եփելով: Հաւը ժամանակ մը իր հաւկիթները ածելէ վերջ թուխ կը նստի և 18-20 օր յետոյ ձագեր կը հանէ: Այս ձագերը վառեալ կըսուին: Հաւը էգ է. անոր արունքը կըսուի ափաղաղ որ բարձր ձայն և գեղեցիկ փետուրներ ունի: Գիտ. Ա. Ձատել և լուծել ստորագծուած բառերը, Բ. շարադրութեան և ուղղագրութեան օրինակ ընել զայն:

ԴԱՍ Թ. — ԲԱՅԻՆ ԹԻԻԸ ԵՒ ԵՆԹԱԿԱՆ

«Առակերսը կաշխատի-Առակերսները կաշխատին»

47. *Ինչպէս գիտէք, կաշխատի, կաշխատին. կը սեւնայ կը սեւնան բայ են, որովհետեւ բան մ'ընել, բան մ'ըլլալ կը ցուցնեն, սակայն կը տեսնենք որ երբ կաշխատի, կը սեւնայ կըսեմ. բնորը, եղողը մէկ անձ է, բայց երբ կաշխատին, կը սեւնան ըսեմ, բնորները, եղողները մէկէ աւելի են. ուրեմն բայերն ալ թիւ ունին, այսինքն եզակի և յոգնակի կըլլան, այսպէս. կաշխատի, կը սեւնայ՝ եզակի են, իսկ կաշխատին, կը սեւնան՝ յոգնակի:*

48. *Որովհետեւ բայը ունէ գոյականի մը ի՞նչ բնելը, ի՞նչ ըլլալը կը ցուցնէ, ուրեմն եթէ գոյականը մէկ հատ է և եզակի է, բայն ալ պէտք է որ եզակի ըլլայ, և եթէ*

Հրահանգ 9. — (բերանացի եւ գրաւոր)

59. *Հետեւեալ նախադասութիւններէն որոշեցէք գոյականներուն և բայերուն թիւը, յետոյ եզակին յոգնակին վերածեցէք և փոխադարձաբար:*

— Ծուրը կը հաջէ: Ահադաղները կը խօսին: Մշակը կաշխատի: Մեռեալները պիտի ելեն: Կատուն փախաւ:

Օր. Ծուրը = հաս. գոյ. անս. եզ. որչ. ը յօդով յոգնակի
ն՝վ կը հաջէ — Ծուրը, ենթակայ է. } Ծուրները
կը հաջէ = բյ. եզ. է Ծուրին ի՞նչ բնելը կցուցնէ } կը հաջեն
Ահադաղները = հս. գոյ. ան. յոգ. որչ. ը յօդով } եզակի
որ՞ո՞նք կը խօսին — Ա. քղաղնրը. ենթակայ է. } Ա. քղաղը
կը խօսին = բայ. յոգ. աքղղներն. ի՞նչ բնելը կցնէ } կը խօսի

60. *Հետեւեալ բայերուն թիւերը որոշելով և ո՞վ կամ ո՞րո՞նք հարցունմն բնելով գտէք մէյմէկ յարմար ենթակայներ և ստորագծեցէք:*

— կը լուսաւորէ, կաշխատէին, պիտի սորվին, եկաւ, պատճեց, խաչուեցաւ, պիտի վարձատրուին, կը խօսէր, գողցան, ինկաւ:

գոյականը մէկէ աւելի կը ցուցնէ և յոգնակի է, բայն ալ յոգնակի կըլլայ, օրինակի համար. առակերսը կաշխատի, առակերսը գոյականը եզակի ըլլալուն համար բայն ալ կաշխատի՝ եզակի է, բայց երբ առակերսը ըսելու տեղ առակերսները ըսեմ, ան ատեն՝ ա՛լ չեմ կրնար ըսել առակերսները կաշխատի, այլ պէտք է ըսել՝ առակերսները կաշխատին, ահա այս կաշխատին բայը, կաշխատի բային յոգնակին է:

49. *Եզակի բայ մը յոգնակիի վերածելը գոյականաներու պէս դիւրին չէ և մէկ երկու մասնիկներու յաւելումով չկրնար կատարուիլ, այլ շատ անգամ բային վերջաւորութիւնը այլափոխելով կը կազմուի, ուստի առ այժմ մեր Մայրենի լեզուի օժանդակութեամբ միայն պիտի*

Օր. կը լուսաւորէ = բայ եզ. ո՞վ կը լուսաւորէ — Արեւը արեւը կը լուսաւորէ = արեւը ենթ. կը լուսաւորէ բյին. կաշխատէին = բյ. յոգ. որ՞ո՞նք կաշխատէին — աղկերսը Աղակերսները կաշխատէին, Աղակերսները ենթակայ է կաշխատէին բային:

61. *Վերի 60-րդ վարժութեան ձեր կազմած եզ. նախադասութիւնները յոգնակիի վերածեցէք և փոխադարձ:*

Օր. Արեւը կը լուսաւորէ՝ եզ. Արեւները կը լուսաւորեն՝ յոգ. Աղակերսները կաշխատէին՝ յոգ. Աղակերսը կաշխատի՝ եզ.

62. *Հետեւեալ խօսքերը ամբողջացուցէք կէտերուն տեղ դնելով յարմար ենթակայներ կամ բյեր և ստորագծեցէք:*

— Արեւը . . . եւ . . . լուսաւորեցաւ, — . . . դաւեցեր կերքան եւ հոն . . . , — Հար բախաւ . . . եւ . . . կը հանէ: — Բարի տղան հօրը . . . բայց չար . . . կը հակառակի:

Օր. Արեւը ծագեցաւ և երկիրը լուսաւորեցաւ, ծագեցաւ = բայ եզ. երկիրը = հաս. գոյ. առարկ. եզ. որոշ. ը յօդով, ենթակայ ծագեցաւ բային:

63. *Վերի խօսքերը ամբողջացնելէ յետոյ լուծեցէք բայէն սկսելով:*

Օր. Արեւը = հաս. գոյ, առրկյ. եզ. որչ. ը յօդով ենթ. ծագեցաւ = բայ. եզ. ո՞վ ծագեցաւ — արեւը, եւ = շաղկապ է, երկու նիւթսթիւն իրարու կը կապէ:

կրնանք գտնել եզ. բայի մը յոգն. և փոխադարձաբար:

50. Բային ո՞վ բնողը, ո՞վ Ելլողը ցուցնող գոյա-
կանը՝ այդ բային սերը, սեր բայի կամ ենթակայ կըսուի.
Աշակերտը՝ կաշխատի բային ենթական է: Տեր բային
կամ ենթական ո՞վ կամ ո՞րոնք հարցման պատաս-
խան է, օրինակ. Աշակերտը կաշխատի, Աշակերտնե-
րը կաշխատին, ո՞վ կաշխատի—Աշակերտը, աշակերտը՝
սերբայի կամ ենթակայ է, որո՞նք կաշխատին—Աշակերտ-
ները, աշակերտները՝ սեր բայի կամ ենթակայ է: Տեր-
բային միշտ իր բային կը վերաբերի:

Երկիրը=հաս. գոյ. առիկ. եզ. որոշ. Ը յօդով ենթ.
Լուսաւորեցաւ=բայ եզակի ո՞վ, լուսաւորուեցաւ—
երկիրը:

64. Գրեցէք թէ ի՞նչ կընէք կէս օրէն յետոյ դպրո-
ցին մէջ, իրիկունը ձեր քան մէջ:

Ծրագիր.— (տես վրթ. 51)

Օր. 6. Ինչ կ'ընեմ ԴՊՐՈՑԻՆ ՄԷՋ ԿԷՍ ՕՐԷՆ ՅԵՏՈՅ

1. Կէս օրուան ճաշէն յետոյ երբ ժամանակը գայ
կամ դպրոցին զանգակը զարնէ, անմիջապէս պայու-
սակս կառնեմ և դպրոց կը վազեմ: Հոն կը տեսնեմ
որ ուսուցիչը եկած և իր տեղը նստած է և բոլոր ա-
շակերտները լուռութեամբ սերտողութեամբ կը պա-
րապին: 2. Իսկայն զլիարկս կը հանեմ և օտքիս
մասներուն վրայ կոխելով քիչ մը կը յառաջանամ դէ-
պի ուսուցիչը և գլուխս ծռելով կը բարեւեմ զինքը
և անձայն կը նստիմ տեղս: 3. Պայուսակս մեղմով մը
կը դնեմ գործոցիս մէջ և գիրքս կամ տետրակս հանելով
կսկսիմ անձայն կարգաւ կամ գրել: Այս պահուս կըզ-
գուշանամ աջ ու ձախս նստող ընկերներս անհանգիստ
ընելէ կամ անոնց հետ խօսակցելէ: Երբ դասերը վերջա-
նան և արձակուինք, կարգով կը մեկնինք մեր տուները:
Գիտ. Ա. որոշել այս հատուածին ստորագծուած բառերը,
Բ. զայն գործածել իբր օրինակ շարադրութեան և ուղ-
ղագրութեան:

ԴԱՍ Ժ. — ԴՈՅԱԿԱՆԻՆ ՓՈՓՈԽՈՒԹԻՒՆԸ (ՀՈՒՈՎ)

«Աւակերտը կաշխատի—Աւակերտին պատուիրեցի»

51. Երբ ըսենք աշակերտը կամ աշակերտները, կը
տեսնենք որ աւակերտ գոյականին ծայրը աւելցուած է
Ը գիրը և ՆԵՐ մասնիկը: Դիտենք արդէն թէ Ը՝ յօդի
մասնիկ է և ՆԵՐ՝ յոգնակիի, սակայն երբ ըսեմ աւա-
կերտին պատուիրեցի, աւակերտներուն գիրքը, աւակեր-
տն գոհ եմ, աւակերտներէն զատ կան նաև ուրիշ
մասնիկներ, ինչպէս. Ի, ՈՒ, Է, ՈՎ: Քերականութեան
մէջ այս մասնիկներուն ալ հոլովի մասնիկ կըսուի:

Հրահանգ 10.— (բերանացի եւ գրաւոր)

65. Հետեւեալ գոյականներուն ծայրը կարգաւ դրէք
հոլովի մասնիկները եզակի և յոգնակի, որոշեալ և անորոշ,
—Ծառ, կովը, գիրք, դպրոց, պակեր, հոգին, ժամը, Մարգուտն,
մեծութիւն, եկեղեցի, մայր, ձիւն, հրեշտակ, Արարար, Մետաղը,
մուկը, ագուս, ծով:

Օր. Ծառ=հաս. գոյ. առիկ. եզ. անորոշ.

Ծառ, ծառ-ի, ծառ-է, ծառ-ով, ծառ-եր, ծառ-
եր-ու, ծառ-եր-է, ծառ-եր-ով,

Կովը=հաս. գոյ. անաս. եզ. որոշ. Ը յօդով,

Կովը=կով-ու-ն, կով-է-ն, կով-ով, կով-եր-ը, կով-
եր-ու-ն, կով-եր-էն, կով-եր-ով:

66. Հետեւեալ գոյականներուն բուն բառերը գտէք
և յաւելուածները որոշեցէք.

—Տուներէն, մշակներու. արուեստի. առուն, կասուն, բուրբ, ձիւն,
Ֆրանսան, առուն, Մարմիսայէն, աշխարհի, Մեծի, փողով, կողով,
գրիչներով:

Օր. տուներէն=հա. գոյ. առ. յգ. որ. Ը յօդով. բուն բառ՝ տուն
յաւել. երէն, եր՝ յոգ. մաս. Է՝ հոլ. մաս. Ը՝ յօդ.
Մշակներու=հա. գոյ. անձ. յոգ. անը. բուն բառ՝ մշակ
յաւել. ներու, ներ՝ յոգ. մաս. ու՝ հոլովի մաս:
Աշուն=հաս. գոյ. վերջ. եզ. անը. բուն բառ՝ աշուն
յաւելում չունի:

52. Ուրեմն հոլով կըսուի գոյականին վերջաւորութեան հետքնեւէ փոխուելուն, ինչպէս. հաց, հաց-ի հաց-է, հաց-ով. հաց-եր, հաց-եր-ու, հաց-եր-է, հաց-եր-ով: Նոյնպէս. Մարդ, մարդ-ու, մարդ-է, մարդ-ով. մարդ-եր, մարդ-եր-ու, մարդ-եր-է, մարդ-եր-ով: Ասոնք անորոշ են, յօդ հունին. իսկ յօդով կըլլան, հաց-ը, հաց-ին, հաց-էն, հաց-ով, հաց-եր-ը, հաց-եր-ու-ն, հաց-եր-է-ն, հաց-եր-ով:

53. Ուստի բուն բառ եղող գոյական մը երեք տեսակ մասնիկ կառնէ, Ա. Յոգնակիի մասնիկ՝ եր, ներ

67. Հետեւեալ նախադասութիւնները ամբողջացուցէք, ստորագծուած բառերուն յարմար յաւելուածները դնելով և ինչ հարցման պատասխան ըլլալին փակագծի մէջ նշանակելով:

— Յակոբ ծառ ինկաւ, Հաւր կուս կը սնանի, — Աւակերներ իրենց գաստու կը հնազանդին, — Ասուած այս աշխարհը ոչինչ սեղծեց, — Դասը ծաղիկ զարդարուեցաւ:

Օր. Յակոբ ինկաւ, ուրիշ ինկաւ. — ծառ եւ, Յակոբ ծառն էր. ինկաւ Հաւր կը սնանի, ի՞նչբանով կը սնանի-կուսով, հաւր կուսով (ինչ բանով) կը սնանի:

68. Հետեւեալներէն զատեցէք ածական-գոյականի կապակցութիւնները, որոշեցէք ենթակաները՝ ո՞վ, որո՞նք հարցումը ընելով, և գոյականը ջնջելէ յետոյ ածականները գոյականներուն տեղ գործածեցէք:

— Ծոյլ աւակերները պատուեցան. — Բարի տղաները կը սիրուին, — Կարմիր խնձոր փեցաւ. — Այս գիրքը հինգան. — Մեր պարտքերը ծաղկեցան. — Ասախոս տղան որ կը բռնուի:

Օր. Ծոյլ աւակերները՝ ած. գ. կ. ծոյլ՝ ած. աղիւսները՝ գ. ուրոնք պատուեցան — աւակերները՝ հաս. գոյ. անձ յոգ. որոշ. և յօդով, ենթ. գոյ. ջնջելով, ծոյլերը պատուեցան, ծոյլերը՝ գոյականաբար ած. յոգ. որոշ. և յօդով. ենթ. պատուեցան բային,

Բ. Յօդի մասնիկ՝ Ս, Դ, Ն, Ը. Գ. Հոլովի մասնիկ՝ Ի, Ու, Է, Ով. որոնք այս կարգով ալ կը գրուին գոյականին ծայրը. հաց, հաց-եր, հաց-եր-ու, հաց-եր-ուն:

54. Ածական-գոյականի կապակցութիւններուն մէջ ածականը միշտ անփոփոխ կը մնայ, չըսուիլ կակուղը հացը, կակուղին հացին ևն:

55. Միայն թէ երբ կապակցութեան մը գոյականը զեղուի և ածականը գոյականին տեղը գործածուի, այն ատեն ածականը՝ գոյականաբար գործածուած լըլլայ և գոյականին բոլոր մասնիկները կստանայ, այսպէս,

Այս գիրքերը՝ ած. գոյ. կապ. այս՝ ած. գիրքերը՝ գոյ. որոնք հինգան, — գիրքերը՝ հաս. գոյ. առ. յոգ. որշ. և յօդով ենթ. հինգան բային, գոյականը ջնջելով, ասոնք հինգան. ասոնք՝ գոյ. ած. յոգ. անորշ. ենթ. հինգան բային,

69. Հետեւեալ նախադասութիւններուն մէջ ածականները գոյականաբար գործածուած են, գտէք յարմար գոյականները և նախադասութիւնները կազմեցէք:

— Անօրին պիտի կեսանայ. — Իմ գիրքս նոր է բուկինդ հին է. — Այդ մասիսը ասկէ երկայն է. — Չարերը պատիւ կստանան:

Օր. Անօրին պիտի կեսանայ, անօթին՝ գոյականաբար ած. է, ըսել կուզուի անօրի մարդը, ուրեմն՝ անօրի մարդը պիտի կեսանայ:

— Իմ գիրքս նոր է, բուկինդ հին է, բուկինդ՝ գոյ. ած. է. ըսել կուզուի բուկինդ գիրքը, ուրեմն՝ բու գիրքը հին է:

70. Լուծեցէք վերի 67-րդ վարժութեան մէջէն ուղղուած նախադասութիւնները՝ բայերէն սկսելով:

Օր. Յակոբ՝ յաղ. գ. անձ. եղ, անրշ. ո՞վ ինկաւ — Յակոբ՝ ենթ. Ծառ եւ — հաս. գոյ. առ. եղ. որոշ. և յօդով, բուն բառ՝ ծառ, յաւ. եւ, է՝ հոլովի մասնիկ. և՝ յօդ, ինկաւ — բ. եղ. ո՞վ ինկաւ — Յակոբ՝ ենթ. ինկաւ բային.

կախուղ հացը, կախուղ հացին, կախուղ հացերը, կախուղ հացերուն, իսկ գոյկը. գեղչելով՝ կախուղը, կախուղին, կախուղները, կախուղներուն, ևն. ուր գոյականը (հացը) լռելեան իմացուելով անականը անոր տեղ գործածուած է իբր գոյական՝ (գոյականաբար) :

56. Հոլովի մասնիկներէն ի, Ու՛որս, ի՞նչ բանի՞ հարցումն ունին, է՛՛ ո՞րմէ, ո՞ւրիկէ, ի՞նչ բանէ, և Ո՞վ՛՛ որս՞վ ի՞նչ բանով :

Օր. Ո՞րս, ի՞նչ բանի (խօսքը), (կտորը). մարդու (խօսքը), հացի (կտորը). որմէ՛, ի՞նչ բանէ կախորժիմ, — մարդէ, հացէ կախորժիմ, որով ի՛նչ բանով կուտեմ, — մարդով, հացով կուտեմ :

71. Հետեւեալ գոյականներուն վրայ շինեցէ՛ք մէյմէկ երկար խօսքեր, — Ոչխար, այծ :

Ծրագիր. — (տես վրժ 45)

Օր. 7. Ոջխար

1. Ոչխարը բնական չորհոսանի մըն է, որուն մարմինը սեւ կամ ներմալ բուրդով ծածկուած կըլլայ, ունի երկու եղջիւրներ և իւղալի դմակ մը, և կը կերակրուի բուսեղէններով : 2. Ոչխարը կը բնակի տուններու մէջ առանձին, կամ խումբ խումբ՝ փարախներու մէջ հովուի մը առաջնորդութեան տակ : 3. Ոչխարը շատ օգտակար է մարդուն, կառնենք անոր կաթը ամէն օր և անոր գեղեցիկ բուրդը՝ ամեն տարի : Կաթէն կը շինուի պանիր, մածուն և կարագ, իսկ բուրդէն կը շինենք զանազան զգեստներ՝ որ շատ կը տաքցնեն մեր մարմինը : Ոչխարին էգը կըսուի մաքի, արուն՝ խոյ, և ձագուկը՝ գառ կամ գառնուկ, Ի՛նչ. Ա. Լուծել ստորագծուած բառերը՝ որոշելով կապակցութիւնները և նշանակաները և Բ. Կիրարկել իբր օրինակ շարադրութեան և ուղղագրութեան :

ԴԱՍ ԺԱ. — ԲԱՅԻՆ ՓՈՓՈԽՈՒԹԻՒՆՆԵՐ ԵՒ ԴԵՐԱՆՈՒՆ

«Ես կը սիրեմ, Դու կը սիրես, Ան կը սիրէ»

57. Սորվեցանք արդէն (Դաս Թ.) Թէ բայերը քիւ՛ այսինքն եզակի և յոգնակի ունին, կաշխատի՛ եզակի է, կաշխատին՝ յոգնակի, սակայն երբ ըսեմ՝ կաշխատիմ, կաշխատիս, կաշխատի, ասոնց երեքն ալ Թէ և միեւնոյն բայերն են և եզակի, այսու հանդերձ ասոնց իւրաքանչիւրին ալ գործողութիւնը կատարողը տարբեր անձեր, տարբեր ենթականեր են, այսինքն. կաշխատիմ կը նշանակէ ես կաշխատիմ, կաշխատիս՝ Դու կաշխատիս և կաշխատի՛ Ան կաշխատի :

Բայերուն առջև դրուած այս՝ ես, Դու, Ան բառերը՝ որոնք անոնց եզակի երեք տեսակ գործողները ենթակաները կը ցուցնեն, կորոշեն բայերուն երեք դէմքերը և դերանուն ենթակայ կըսուին :

Հրահանգ 11. — (բերանացի եւ գրաւոր)

72. Գոց ըրէ՛ք ես, դու, ան, մենք, դուք, անոնք դեւրանունները և սորվեցէ՛ք անոնց թիւն ու դէմքը :

73. Ըսէ՛ք և գրեցէ՛ք հետեւեալ դերանուններուն թիւն ու դէմքերը,

— Ան, մենք, դու, անոնք, ես, դու, մենք, դուք, ան, անոնք :

Օր. Ան՝ դերանուն եզ. Գ. դէմք. Մենք՝ դեր. յոգ. Ա. դէմք :

74. Լուծեցէ՛ք հետեւեալ նախադասութիւններու բայերը որոշելով անոնց իւրաքանչիւրին թիւն ու դէմքը :

— Անոնք կերպան, Դու կը խօսիս, Անոնք տեսն, Մենք պիտի գամ, Դու կը գրէիր, Ես առի, Ան ըսաւ, Մենք տուինք :

Օր. Անոնք՝ դերան. յոգ. Գ. դէմք, ենթ. կերպան բային : Կերպան՝ բայ յգ. Գ. դէմք, որովհետեւ անոնք կերթան :

Հայ Գերականութիւն

58. Քերականութեան մէջ դերանուն կըսուին այն բառերը որոնք առաջէն յիշուած կամ ծանօթ գոյականներու տեղ կը դրուին, զանոնք երկրորդ անգամ չիկրկնելու համար, այսպէս՝ Վահան քսաւ Արամին համար, «Ես կաշխատեմ, ան կը խաղայ»: Այս խօսքին մէջ ես և ան դերանուն են, Ա. ը դրուած է Վահանին իսկ Բ. ը՝ Արամին համար:

59. Բային և դերանունին դէմքերը երեք են, Ա. Բ. Գ. Եզակի երեք դէմքի դերանուններն են, Ա. դէմք՝ Ես, Բ. դէմք՝ Դու, Գ. դէմք՝ Ան: Յոգնակիի համար, Ա. դէմք՝ Մենք, Բ. դէմք՝ Դուք և Գ. դէմք՝ Անոնք: Այսպէս, եզակի, Ես կը սիրեմ, Դուին կը սիրես, Ան կը սիրէ: Յոգ. Մենք կը սիրենք, Դուք կը սիրեք, Անոնք կը սիրեն:

60. Ամէն բայ ունի այս երեք դէմքերէն մին, Ա. դէմքի բայը կը ցուցնէ խօսողին գործածը, ինչպէս. Ես կը սիրեմ, Բ. դէմքի բայը կը ցուցնէ խօսողին դիմացինին գործածը, ինչպէս. դու կը սիրես, Գ. դէմքի

75. Հետեւեալ բայերուն քով դրէք իրենց ենթակաները, եզակի և յոգնակի Գ. դէմքերուն տեղ դնելով նաեւ գոյական ենթականեր:

— Ըսի, տուի, խօսեցաւ. առիւ, կը տեսնեմ, պիտի լսեմ. աղաչեցի, պիտի երթաս, գնա, արգիլեց, փախցիմ, դրեմ, քաւ:

Օր. Ըսի—Ես ըսի, քսի՝ բայ եզ. Ա. դէմք, որովհետեւ ես կը յարմարի, ես՝ ենթ.

Տուիմ—անոնք տուին, դասասուները տուին, տուիմ՝ բայ յոգ. Գ. դէմք, որովհետեւ անոնք կը յարմարի, անոնք՝, դասասուները ենթակայ:

76. Հետեւեալ անդամ բայերը դիմաւորի փոխեցէ՛ք՝ հետզհետէ անոնց առջև դնելով Ես, Դու և Ան. դերանուն ենթականեր,

բայը կը ցուցնէ բացակայ մեկուն քրածը, այս ինքն ան կը սիրէ, նոյնպէս յոգնակիի համար: Արդ բայի մը ի՞նչ քիւ և ի՞նչ դէմք ըլլալը ճանչնալու համար բաւական է անոր առջեւ դրուած Ես, դու, ան, մենք դուք, անոնք դերանուն ենթականերուն թիւն ու դէմքը գիտնալ, այսպէս.

Ես կը սիրեմ, Ես՝ եզ. Ա. դէմք է, կը սիրեմ ալ եզ. Ա. դէմք է, Դու կը սիրես, Դու՝ եզ. Բ. » » կը սիրես » » Բ. » » Ան կը սիրէ, Ան՝ » Գ. » » կը սիրէ » » Գ. » » Մենք կը սիրենք, Մենք՝ յոգ. Ա. » » կը սիրենք » յոգ. Ա. » » Դուք կը սիրեք, Դուք՝ » Բ. » » կը սիրեք » » Բ. » » Անոնք կը սիրեն, Անոնք՝ » Գ. » » կը սիրեն » » Գ. » » Նոյնպէս Դուք կերպաւ, կերպաւ՝ յոգ. Բ. դէմք է, որովհետեւ Դուք յոգ. Բ. դէմք է, Մենք կը խօսիմք: Կը խօսիմք՝ յոգ. Ա. դէմք է. որովհետեւ Մենք յոգ. Ա. դէմք է:

— Գրել, գծել, փորձել, տեսնել, աղալ, հագնիլ, գողնալ, առնել, ճանիլ. Օր. Գրել, ես կը գրեմ, դու կը գրես, ան՝ Վահէ կը գրէ, մենք կը գրենք, դուք կը գրեք, անոնք՝ աշակերտներ կը գրեն:

— Գծել, ես գծեցի, դու կը գծեցիր, ան՝ տղան գծեց, մենք գծեցինք, դուք գծեցիք, անոնք՝ տղաները գծեցին,

77. Որոշեցէ՛ք հետեւեալ բայերուն թիւերն ու դէմքերը և յետոյ խոնարհեցէ՛ք, այսինքն եզակի և յոգնակի բոլոր դէմքերուն վերածեցէ՛ք:

— Կը գործենք, աշխատեցաւ, կը գրէի, պիտի տաս, մնացին, պիտի դնէի, Օր. Կը գործենք՝ բայ յոգ. Ա. դէմք, որովհետեւ մենք կը գործենք,

Ես կը գործեմ, դու կը գործես, ան կը գործէ, մենք կը գործենք, դուք կը գործեք, անոնք կը գործեն:

78. Հետեւեալ նախադասութիւններուն զեղչուած դերանուն կամ գոյական ենթակաները դնելէ յետոյ լուծեցէ՛ք:

— ... իմ զիրենս առիւ, — ... աղուները փախցան, — ... ձեր գործերը կը տեսնեմ, — ... տարեկան ֆնուրիւն պիտի անցընեն, — ... գեղեցիկները ընտրեցիր, — ... ինծի մնացին:

Օր. Դուն իմ գիրքերո առիւ.

61. Բայերուն առջեւ շատ անգամ չեն դրուիր ԵՍ. ԴՈՒՆ. ԱՆ ևն դերանունն ենթակաները, այլ լռելեան կիմացունին, սակայն խօսքին խմատէն շատ դիւրին է ճանչնալ թէ ո՞ր դերանունն է զեղչուածը, այսպէս. կերքամ՝ այսինքն ես կերթամ, ևն:

62. Բայ մը խոնարհել ըսելը զայն եղակի և յոգնակի բոլոր դէմքերուն վերածել ըսել է:

63. Այս երեք դէմքերէն մէկն ունեցող բայերը Դիւաւոր կրտսէրն, իսկ դէմք չունեցողները Անդեմ, ինչպէս. ես կը սեսնեմ, դուն կը սեսնես ևն. Դիւաւոր են, իսկ սեսնել, սեսած ևն. Անդեմ են:

Դուն=դեր. եղ. Բ. դէմք ենթ. առիւր բային. Դուն առիւր, իմ=ած. գիրքին որո՞ւն ըլլալը կը ցուցնէ,
Դիրքս=հաս. գոյ. առիւյ. եղ. որոշ. Ս յօդով,
բուն՝ գիրք. ս՝ յօդ,
Առիւր=բայ. եղ. Բ. դէմք, Դուն առիւր:

Պարսիկականը աղուորները քաղեց,
Պարսիկականը=հաս. գոյ. եղ. որոշ. Բ յօդով,
բուն՝ պարսիկական, Բ յօդ. ենթ. քաղեց բային,
Աղուորները=գոյականաբար ած. յօդ. որոշ. Բ յօդով, բուն՝ աղուոր, ներ՝ յօդ. մաս. Բ յօդ,
քաղեց=բայ եղ. Գ. դէմք, ան քաղեց, պարսիկականը քաղեց:

79. Դրեցէք մէյմէկ նամակներ Դասասուին, ձեր Հօրը: Շրագիր. — 1. Դրեցէք ձեր քաղաքին անուր եւ ամաքիւ,
2. Հասցէ ձեր Դասասուին, ձեր Հօրը,
3. Ըսէք քե ի՞նչու համար կը գրեմ,
4. Ի՞նչ կը գրեմ ձեր Դասասուին ձեր Հօրը հանդէպ
5. Ի՞նչ վարմունք պիտի ունենամ ձեր Դասասուին, ձեր Հօրը հանդէպ,

64. Եղակի և յօդ Ա. դէմքի դերան. ենթ. են Ես, Մեքք ուրիշ չիկայ, » Բ. » » Դուն, Դուք, » » » Գ. » » » Ան, Անոնք և ուրիշ բոլոր գոյականները: Այսպէս.

Կը սիրեմ=Ես կը սիրեմ, Ես կը յարմարի, ուրիշ չկայ,
Կը սիրես=Դուն կը սիրես, Դուն » » »
Կը սիրէ=Ան կը սիրէ, Կրնամք նաեւ ըսել մայրը կը սիրէ եւն,
Կը սիրենք=Մեքք կը սիրենք, Մեքք կը յարմարի, ուրիշ չկայ,
Կը սիրէք=Դուք կը սիրէք, Դուք » » »
Կը սիրեն=Անոնք կը սիրեն, Կրնամք նաեւ ըսել, մայրերը, կայրերը կը սիրեն:
Դիս. Ես, Դուն, Ան ևն, դերանունները՝ միշտ ենթակաները կամ տէր-բայիններն են իրենց քովի բայերուն:

Օր.

8. ՆԱՄԱԿ ԻՄ ԴԱՍԱՏՈՒՄ

Երուսաղէմ 20 Փետրվար 1913

Սիրելի դասատուս

Շատ ատեն ի վեր կը փափաքէի բերանացի յայտնել ձեզ այն երախտագէտ զգացումներս զորս կը տածէի Ձեր ազնուութեան հանդէպ, սակայն չէի համարձակեր, վասն զի կամչնայի, և խորհեցայ որ այս նամակով յայտնեմ ձեզ զանոնք ազատ և համարձակ կերպով: Սիրելի դասատուս, շատոնց զգացած իմ ձեր այն յոգնութիւններն ու ջանքերը որոնք կը շնայեմ իմ զարգացումիս և դաստիարակութեանս համար, և ես չեմ կրնար փոխարինել Ձեզ զանոնք ու է կերպով: Ուստի սեւագրելով տկար գրիչովս այս քանի մը տողերը, կը յայտնեմ պարզապէս թէ կը սիրեմ Ձեզ իմ բոլոր արժանիքս, երբէք չպիտի մոռնամ Ձեր ինծի քրտնաբերքները և պիտի աշխատեմ փոխարինել զանոնք՝ այժմէն հնազանդելով Ձեզ և հետեւելով Ձեր խրատներուն ու հրահանգներուն և ապագային ալ յաւերժական սեր ու յարգանք տածելով: Ձեզի հանդէպ:

Ձեր անձնուէր սանը

Վահէ Մարիկեան

Դիս. Ա. որո՞ւնք և յունք ստորագծեալ բառերը, և Բ. գործածել զայն իբր օրինակ շարադրութեան և ուղղագրութեն.

ԴԱՍ ԺԲ. — ԱՇ. ՏԵՍԱԿՆԵՐԸ — ՈՐԱԿԱԿԱՆ ԵՒ ԹՈՒԱԿԱՆ

«Բարի առակերս, երկու առակերս, երկրորդ առակերս»

65. Երբ ըսեմ բարի աշակերտ, երկու աշակերտ, այս աշակերտը, իմ աշակերտս, ամեն աշակերտ, գիտէ՞ թէ առակերս գոյականին առջեւ՝ դրուած բարի, երկու, այս, իմ, ամեն բառերը ածական են, որոնք աշակերտին ի՞նչպէս, քանի՞, որո՞ւն, կամ ո՞րն ըլլալը կը ցուցնեն, սակայն այս ածականներն իրարմէ զատելու համար բերականութեան մէջ առանձին առանձին առանձին կուտան անոնց, այսպէս. գոյականին ի՞նչպէս

Հրահանգ 12. — (բերանացի եւ գրաւոր)

80 Հետեւեալներէն զատեցէ՛ք որակական կամ բուն ածականները եւ գոյականները:

— Լաւ տղայ, պտղաբեր այգի, քանկազին մասանի, զազիր որդ, ընդարձակ տուն, ներքին սենեակ, անկեղծ սէր, հարուստ մարդ. կարմիր վարդ, մեծ շուկայ, պամապան հրեշտակ:

Օր. Լաւ տղայ = ած. գյ. կպկցթ. լաւ՝ որակական ած. տղային Տղայ = հա. գյ. անձ, եղ. անրշ. - ինչպէս տղայ-լաւ տղայ Պտղաբեր այգի = ած. գյ. կպ. պտղաբեր՝ որկ. ած. այգիին Այգի = հաս. գոյ. առկ. եղ. անրշ. ի՞նչպէս այգի-պտղաբեր այգի:

81. Հետեւեալներէն որոշեցէ՛ք բուական ածականները եւ գոյականները:

— Վեցերորդ կարգը, մէկ տուն, ուրական խնձոր, եօթը դաս, երկու գրիչ, երկերկու մասիս, հինգերորդ զաւակը, երեք կատու, չորս հոգի, հազար դանդակ:

Օր. Վեցերորդ կարգը՝ ած. գոյ. կապ, վեցերորդ՝ դասկ. թուակ. ած. կարգին,

ըլլալը ցուցնող ածականներուն որակական կամ բուն ածական կըսեն, ինչպէս. բարի (աշակերտ), չար (տղայ), մեծ (ընկեր), ևլն:

Որակական կամ բուն ածականները շատ են:

66. Գոյականին քանի՞ հատ, կամ քանի՞ քանիք ըլլալը ցուցնող ածականները կըսուին բուական ածական, ինչպէս. մէկ, երկու, երեք, չորս, տասներորդ, քսաներորդ ևլն, մէյմէկ, երկերկու, երեքական ևլն:

67. Ուրեմն բուական ածականները երեք տեսակ են Ա. բացարձակ բուական ածական, Բ. դասական բուա-

կարգը՝ հաս. գոյ. վերց. եղ. որոշ. ք յօդով քանի՞ քերորդ կարգը - վեցերորդ.

Մէկ տուն՝ ած. գոյ. կապկց. մէկ՝ բացարձ. թուակ. ած. տունին.

Տուն՝ հաս. գոյ. առկ. եղ. անրշ. քանի՞ տուն-մէկ տուն

82. Հետեւեալներէն զատեցէ՛ք ածականներուն տեսակները եւ գոյականները:

— Երկու աղուոր աչքեր, հինգ սիրուն ծաղիկ, տասներորդ ծոյ առակերսը երկու մեծ քար, երրորդ ընդարձակ սենեակը, հարիւրերորդ փոքր տունը:

Օր. Երկու աղուոր աչքեր՝ ած. գոյ. կպկցթ. երկու, աղուոր՝ ած. աչքեր՝ գոյ.

Երկու՝ բաց. թուկն. ած. աչքերուն քանի՞ հատ ըլլալը կը ցուցնէ.

Աղուոր՝ որկ. ած. աչքերուն ի՞նչպէս ըլլալը կը ցոյցնէ Աչքեր՝ հաս. գոյ. առկ. յօդ. անորոշ. եղ. աչք.

Հինգերորդ պատուիրանքը՝ ած. գոյ. կպկցթ. հինգերորդ՝ ած. պատուիրանքը՝ գոյ.

Հինգերորդ՝ դաս. թուակ. ած. պատուիրանքին քանի՞ քերորդ ըլլալը կը ցուցնէ.

Պատուիրանքը՝ հաս. գոյ. վերաց. եղ. որոշ. ք յօդով յօդ. պատուիրանքները:

կան *ածական*, և Գ, բաշխական բուական *ածական* :

68. Բացարձակ բուական *ածականները գոյականին* բիւր, *այսինքն* ֆանի* հաա ըլլալը կը ցուցնեն, և են, մեկ*, երկու, երեք, չորս ևլն :

69. Դասական բուական *ածականները գոյականին* կարգը, *այսինքն* ֆաներորդ ըլլալը կը ցուցնեն և են, առաջին, երկրորդ, երրորդ ևլն : Առաջինէն զատ միւս բոլորն ալ կը շինուին բացարձակներուն ծայրը բորդ կամ երորդ մասնիկը աւելցնելով, երկու-երկրորդ, երեք-երրորդ, չորս-չորրորդ, հինգ-հինգերորդ ևլն :

70. Բաշխական բուական *ածականներն ալ գոյականին ցոյց տուած իրին* ֆանակաճ հաա ըլլալը կը ցուցը -

83. Որոշեցէք հետեւեալ բառերուն տեսակները եւ լուծեցէք,

— Հինգ մասներ, ութերորդէն, քնիւններէն, քնիւր գրիչով, հոգիէն, դուք, փառաւոր քնդունելութիւններ, կողմէն, կարնաճու կովուն, ասուածային խմամբով, ես, ցիսուէն, վաճառաւան ֆաղաքներ :

Օր. Հինգ մասներ* *ած. գոյ. կապ. հինգ* ւծ. մասներ գոյ* Հինգ* բաց. թու. ւծ. մասներուն :

Մասներ* հաա. գոյ. առիկ. յորդ որոշ. ըյորդով. բուն* մաս, յաւ.՝ ներք,

Ութերորդէն* *գոյականաբար բաց. թու. ւծ. հզ. որշ. և յորդ. բուն՝ ութերորդ յաւել. հն. հ. հոլ. մասն.՝ յորդ.*

84. Հետեւեալ բայերը լուծելէ յետոյ՝ խոնարհեցէք,

— Կը խօսի, հեռացայ, իջան, կը հագնէիք, կը շինեն, շանեցաւ, եր :

Օր. Կը խօսի, բայ եզ. Գ. դէմք, ան կը խօսի, ան լուեղեան ենթակայ է,

*Թուական ւծականներ կը գրուին բուամեաններով եւ երբեմն ալ այլուրէնի գրեով, այսպէս. Ա-1. Բ-2. Գ-3. . . . Թ-9. Ժ-10. ԺԱ-11. . . . Ի-20. . . . Լ-30. . . . Դ-90. . . . Զ-100. ԶԱ-101. . . . ԶԻ-120. . . . Մ-200. . . . Զ-900. Թ-1000. Գ-9000 ԺԻ-10000:

ենն և են, մեյմեկ, երկերկու, երեքական, չորսական ևլն : Ասոնք ալ դարձեալ բացարձակներուն ծայրը ական մասնիկը աւելցնելով կը շինուին, այսպէս. երեք-երեք ական, չորս-չորսական, հինգ-հինգական ևլն : Մեկ և երկու թիւերուն բաշխականները փոխանակ մեկական, երկուական գործածելու, լաւագոյն է մեյմեկ, երկերկու ըսել :

71. Ահաւասիկ բացարձակ, դասական և բաշխական թուական *ածականներուն մէկ պատկերը :*

Բացարձակ	Դասական	Բաշխական
մէկ	առաջին	մէյմէկ
երկու	երկրորդ	երկերկու
երեք	երրորդ	երեքական
չորս	չորրորդ	չորսական

Ես* կը խօսիմ, դուն կը խօսիս, ան կը խօսի, ևլն : Հեռացայ՝ բայ եզ. Ա. դէմք, ես հեռացայ, ես լը-ռելեան ենթակայ է,

Ես հեռացայ, դուն՝ հեռացար, ան հեռացաւ. ևլն :

85. Հետեւեալ խօսքերը լուծեցէք նախադասու-թիւնները զատելով ուղղաձիգ գիծերով.

— Երկու եղբայրներ եկան եւ ծառին փովիկը նստան : Առաջինը ներմակ լաքեր կը հագնէ իսկ երկրորդը՝ դեղին լաքեր ունէր : Ես հարցուցի առաջինին թէ դպրոց կերբա՞յ, ան միսական պատասխան տուաւ, բայց երկրորդը աւելցուց, «Երկու տարի է որ եղբայրս դպրոցէն ելաւ, բայց ես կը շարունակեմ դասերս :

Օր. Երկու եղբայրները եկան |, և ծառին փովիկը նստան, Այս խօսքը երկու նախադասութիւն է, որովհետեւ երկու դիմաւոր բայ ունի՝ եկան, նստան, անոնց մէջ տեղէն զատեցի այս (|) ուղղաձիգ գիծով :

1. Երկու բց. թու. ւծ. 2ինքանի՞ ըլլալը կ'ցցնէ, { *ածակ. գոյ. կապակց.*
2. Եղբայրները՝ հաա. գոյ. անձ. որոշ. ըյորդով. { *բուն* Եղբայր յաւել. ներք. ենթ. 3ին,*

*Անհրաժեշտ է դնել միջոց Ես. դուն. ան եւլն, դերանուն ենթականեր կամ տերայիններ եւ միջոց հարցունել թէ անոնք ի՞նչ են :

հինգ	հինգերորդ	հինգական
վեց	վեցերորդ	վեցական
եօթը	եօթներորդ	եօթնական
ութը	ութերորդ	ութական
ինը	իններորդ	իննական
տասը	տասներորդ	տասնական
տասնմէկ	տասնմէկերորդ	տասնմէկական
տասներկու	տասներկուերորդ	տասներկուական
տասներեք	տասներեքերորդ	տասներեքական
տասնչորս	տասնչորսերորդ	տասնչորսական
տասնհինգ	տասնհինգերորդ	տասնհինգական
տասնվեց	տասնվեցերորդ	տասնվեցական
տասնեօթը	տասնեօթներորդ	տասնեօթական
տասնութ	տասնութերորդ	տասնութական

3. Եկան՝ բայ, յոգ. Գ. դէմք, որո՞նք եկան—անոնք,
երկու եղբայրները

1. Ծառին՝ հաս. գոյ. առիկյ. եզ. որոշ. և յօդով,
բուն՝ ծառ, յաւել. են, ի՝ հոլովի մասնիկ, և՛ յօդ.

2. Փովիկը՝ հաս. գոյ. վերաց. եզ. որոշ. և յօդով,
բուն՝ փովիկ, յաւել. և՛ յօդ է,

3. Նստան՝ բայ յոգ. Գ. դէմք, որո՞նք նստան—անոնք՝
լռելեան կիմացուի, ենթ.

86. Շինեցէք երկար խօսքեր հետեւեալ գոյական-
ներուն ներկայացուցած ի-
րերուն վրայ:

—Եկեղեցի, հիւանդանոց,

Մրազիր.— (տե՛ս վրթ. 24)

Օր. 9. Եկեղեցի

1. Եկեղեցին շէնք մը կամ հաստատութիւն մ'է, ուր
մարդիկ կը հաւաքուին աղօթելու և իրենց պաշտած

տասնըինը	տասնըիններորդ	տասնըիննական
քսան	քսաներորդ	քսանական
քսանմէկ	քսանմէկերորդ	քսանմէկական
քսաներկու	քսաներկուերորդ	քսաներկուական
երեսուն	երեսներորդ	երեսնական
քառասուն	քառասներորդ	քառասնական
յիսուն	յիսուներորդ	յիսնական
վաթսուն	վաթսուներորդ	վաթսունական
եօթանասուն	եօթանասներորդ	եօթանասնական
ութսուն	ութսուներորդ	ութսունական
իննսուն	իննսուներորդ	իննսունական
հարիւր	հարիւրերորդ	հարիւրական
հազար	հազարերորդ	հազարական
բիւր (10 հազար)	բիւրերորդ	բիւրական
միլիոն	միլիոներորդ	միլիոնական

Աստուծոյն երկրպագութիւն ընելու համար: Ամէն հայ
եկեղեցի քառանկիւնի ձեւով շինուած և արեւելեան
դէպի արեւմուտք երկնցած է: Եկեղեցին երկու բաժա-
նում ունի, Ա. բաժանումը յատկացուած է դպիրներու,
քահանաներու կամ վարդապետ և եպիսկոպոսներու, որ
ևս երկու մասի բաժնուած է, Ա.՝ Դասը, ուր եկեղեցիի
պաշտօնեաները կը կենան և որուն երկու կողմերը աջ
ու ձախ կը գտնուին մէյմէկ աւանդատներ, ուր պա-
ստեանները կը զգեստաւորուին: Բ. մասն է բեմը, որուն
մէջտեղը կայ աւագ խորանը, և անոր աջ ու ձախ կող-
մերը մէյմէկ փոքրիկ խորաններ՝ որ տեղ պատարագ կը
մատուցուի ամէն կիրակի և տօնի օրեր: Միւս բաժա-
նումը յատկացուած է ժողովուրդին, ուր վերնատուն
մ'ալ կայ կիներու յատկացուած: Ամէն քրիստոնեայ
պարտաւոր է եկեղեցի երթալ և հոն աղօթել Աստուծոյ:
Գիտ. Ա. այս հատուածին ստորագծեալ բառերը լռեծել:
Բ. գործածել զայն իբր օրինակ շարադրութեան և ուղ-
ղագրութեան:

ԴԱՍ ԺԳ. — ՅՈՒՅԱԿԱՆ ՍՏԱՅԱԿԱՆ ԵՒ ԱՆՈՐՈՇ ԱԾԱԿԱՆ

«Այս առակերսը, Իմ առակերսս, Միւս առակերսը»

72. Գոյականը մատով ցուցնող և շատերէն այսինչը կամ այնինչը որոշող ածականներուն՝ ցուցական ածական կըսեն, այսպէս. այս աշակերսը, այդ կասուն, այն գիրքը, ուր՝ այս, այդ, այն՝ ցուցական ածականներ են:

73. Ցուցական ածականները միայն տասներկու հատ են Այս, այդ, այն*, սա, աս, ան*, սա, դա, նա*, սոյն, դոյն, նոյն:

Հրահանգ 13. — (բերանացի եւ գրաւոր)

87. Գոյ ըրէք ցուցական ածականները,

» » ստացական »

» » անորոշ » էն գլխաւորները

88. Հետեւեալներէն զատեցէք ցուցական ածականները և գոյականները:

— Այս ձիւնը, այդ քաղաքը, սա սանը, նա գրիչը, սոյն աշխատութիւնը, ան տեսարանները, սա կինը, դա ձեռքերը, այդ զանգակը, սա գիրքերը, նոյն տեսակը, սա առակերսները:

Օր. Այս ձիւնը՝ ած. գոյ. կապ. այս՝ ած. ձիւնը գոյ. Այս՝ ցուց. ած. մօտի ձիւնը կը ցուցնէ,

Ձիւնը՝ հաս. գոյ. առիկ. եզ. որոշ. ք յօդով,

— Այդ քաղաքը՝ ած. գոյ. կապ. այդ՝ ած. քաղաքը գոյ.

Այդ՝ ցուց. ած. դիմացի քաղաքը կը ցուցնէ,

Քաղաքը՝ հաս. գոյ. առ. եզ. որոշ. ք յօդով,

— Ան տեսարանները՝ ած. — գոյ. կապ. ան՝ ած. տեսարան. գոյ.

*Երբեք չփոքրել այն, ան, նա, ցուցական ածականները ան գերանուն ենքակային հետ, որ՝ ո՛վ հարցման պատասխան է միշտ:

74. Այս, սա, սա, սոյն՝ խօսողին մօտինը կը ցուցնեն, այդ, աս, դա, դոյն՝ խօսողին դիմացինը և այն, ան՝ նա, նոյն՝ խօսողին հեռու ելածը:

75. Գոյականին որո՞ւն ըլլալը կամ տէրը ցուցնող ածականներուն՝ ստացական ածական կըսեն, ինչպէս. Իմ աշակերտս, բու աշակերտդ և ինչ:

76. Ստացական ածականները միայն ութ հատ են և առանձին են, Իմ, բու, իր կամ անոր, մեր, ձեր, իրենց կամ անոնց:

Ան՝ ցուց. ած. հեռուն եղած տեսարանները կցցնէ, Տեսարաններ՝ հաս. գոյ. առիկ. յօդ. որոշ. ք յօդով,

89. Հետեւեալներէն զատեցէք ցուցական և ստացական ածականները և գոյականները:

— Իմ այս խնդիրս, բու այդ յամառութիւնդ, ձեր այն խօսքեր, սա մեր վանէն, նա բու վիճակդ, անոնց այդ տուններ, իր նոյն մասը:

Օր. Իմ այս խնդիրս՝ ած. — գոյ. կապ. Իմ, այս՝ ած. խնդիրս՝ գոյ.

Իմ՝ ստաց. ած. խնդիրքին որո՞ւն ըլլալը կը ցուցնէ, Այս՝ ցուց. ած. մօտի խնդիրքը »

Խնդիրս՝ հաս. գոյ. վերաց. եզ. որոշ. ք յօդով,

90. Հետեւեալներէն զատեցէք գոյականները և ցուցական և անորոշ ածականները:

— Քու միւս գիրքդ, այս բոլոր գրիչները, մեր այն քանի մը պարտքները, իրենց այն խօսքեր, բու այդպիսի ընթացիկ, ո՞ր տունը, ի՞նչ խել:

Օր. Քու միւս գիրքդ՝ ած. գոյ. կապ. քու, միւս՝ ած. գիրքդ գոյ. Քու՝ ստաց. ած. գիրքին որո՞ւն ըլլալը կը ցուցնէ

Միւս՝ անորոշ. ած » որոշ » »

Գիրքդ՝ հաս. գոյ. առիկ. եզ. որոշ. դ յօդով,

91. Հետեւեալներէն որոշեցէք գոյականները և ածականներուն տեսակները,

— Ուրիշ երկու մարդ, միւս հինգ խոնոր հաւկիթներ, այն աշխատատեղ տեսիլանը, սա քանի մը ստակած որդերը, ամէն շնչաւոր էակ, բոլոր գիշակեր բուռները, ձեր այնպիսի մէկ խաչատուակ խօսքը:

77. Իմ անը. Ես եզ. Ս. դեմ դեր. կ'վրբի. իմ գիրքս
Մեր » Մեք յոգ. Ս. » » » մեր գիրքը
Քու » Քու եզ. Բ. » » » քու գիրքդ
Ձեր » Ձու յոգ. Բ. » » » ձեր գիրքը
Իր, Անոր » Ինք, Անեզ. Ք. » » » իր, անոր »
Իրենց, Անոնց » Իրենք, Անոնք յոգ. Ք. դեմ դերանուն-
ներուն կը վերաբերին. իրենց, անոնց գիրքը:]

78. Ստացական ածականներուն գոյականները իրենց
ծայրը կառնեն ա, դ, և կամ ք յօդերը.

Օր. Ուրիշ երկու մարդ՝ ած.— գյ. կպ. ուրիշ, երկու՝ ած. մարդ՝ գյ
Ուրիշ՝ անը. ած. մարդուն ո՞րը ըլլալը կը ցուցնէ,
երկու՝ բաց. թու. ած. մարդուն քանի՞ ըլլալը կցցնէ,
Մարդ՝ հաս. գոյ. անձ. եզ. անորոշ,

92. Հետեւեալ գոյականներուն քով դրէք քանի մը
յարմար որակ. բուակ. ցուց. ստաց. և անորոշ ածա-
կաններ և յետոյ լուծեցէք:

— Եկեղեցի, խորանը, աղօթս, բուրվառներ, դուռ, Շապիկո, համ-
բոյր, ժողովուրդ, բանակը, ձեռքեր, պնակներ, Արաւելը, Պոլսը:

Օր. Ուրիշ փառաւոր եկեղեցի, ած.— գոյ. կպ. ուրիշ,
փառաւոր՝ ած. եկեղեցի՝ գոյ.

Ուրիշ՝ անը. ած. եկեղեցին ո՞րը ըլլալը կը ցուցնէ
Փառաւոր՝ որկ. » » Ի՞նչպէս » »

Եկեղեցի՝ հաս. գոյ. առկյ. եզ. անորոշ,

93. Հետեւեալ հատուածը օրինակեցէք, նախադասու-
թիւնները զատեցէք ուղղաձիգ գիծերով, ստորագծե-
ցէք գոյականաբար ածականները՝ մէկ, և ած.— գոյ.
կապակցութիւնները երկու գծով, և դրէք փակագծին
մէջ զեղչուած գոյականները:

— Մեր պարսեզը ձերինէն (...) գեղեցիկ է, այն տեղ կը գտնուի երկու
խնամանի, ասոնք (...) ամէն տարի կուտան հինգական խոտը խն-
ամներ, որոնց իւրաքանչիւրը (...) երկերկու փոփոքամ կը կտնէ, բայց
այս խնամանիներէն մեծը (...) հնամեայ է, հայրս կրտսէր քեզ հաւա-
նական է որ անիկայ (...) քանի մը տարին չորսայ:

Իմ՝ ածականին գոյականը կառնէ ա, իմ գիրքս.

Քու՝ ածականին գոյականը կառնէ դ, քու գիրքդ.

Իր, անոր, մեր, ձեր, իրենց, անոնց՝ ածականներուն
գոյականը կառնէ և կամ ք, ինչ, իր, անոր ևլն. գիրքը:

79. Ստացական ածականները երբեմն կրնան զեղչուիլ,
այն տեղն անոնք կիմացունին գոյականին ծայրը գըտ-
նուած ա, դ, և կամ ք յօդերէն* այսպէս. գիրքս=իմ
գիրքս, գիրքդ=քու գիրքդ, գիրքը=իր. անոր, մեր,
ձեր, իրենց, անոնց, գիրքը:

Օր. Մեր ՊԱՐՏԵԶԸ ձերինէն (ձեր պարտեզէն) գեղեցիկ է |
ԱՅՆ ՏԵՂ. կը գտնուի երկու խնամանի խնամանիները | ասոնք (այս
խնամանիները) ԱՄԷՆ ՏԱՐԻ կուտան ՀԻՆԳԱԿԱՆ
ԽՈՏԱՐ ԽՆՁՈՐՆԵՐ | որոնց իւրաքանչիւրը (իւրա-
քանչիւր խնամանի) . . .

Մեր՝ ստաց. ած. պարսեզին որո՞ւն ըլլալը կ'ցուցնէ
Պարսեզը՝ հաս. գոյ. եզ. որոշ. ք յօդ. հնթ. Ե՛րբն.

Ձերինէն՝ գոյ.— ստաց. ած. եզ. որոշ. և յօդով. բուն՝
ձերին, յաւել. ևն, Ե՛րբն իմանիկ՝ և յօդ,

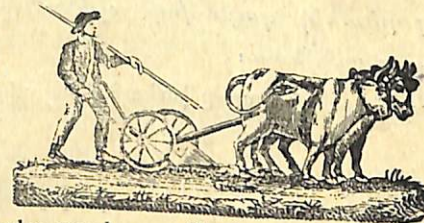
Գեղեցիկ՝ որակ. ած. պարտեզին ի՞նչպէս ըլլալը կ'ցցնէ
Է՛րբայ եզ. գ. դէմք. ո՞վ է—մեր պարսեզը:

94. Շինեցէք հետեւեալ գոյականներուն ներկայա-
ցուցած իրերուն վրայ մէյմէկ երկար խօսք:

— Հաց, Միս,

Ծրագիր.— 1. Ի՞նչ է Հացը

Միսը, 2. Ի՞նչ բանեւ Ի՞նչ-
պէս կը պատրաստուին.

*30 Էջ ծանոթութեան մէջ ինչպէս բուրգաւ, մեր, ձեր, իրենց ստացա-
կան ածականները զեղչուած ասեմ. անոնց տեղ կրնան դրուիլ երբեմն
Նիս, Նիդ, Նին բաղադրեալ յօդերը, ինչ. տեղական, տեղականիդ. ելն:

80. Գոյականին ո՞րը ըլլալը անորոշ կերպով ցուցընող ածականներուն ալ Անորոշ ածական կըսեն, ինչպէս. ամեն աշակերտ, ևլն:

81. Անորոշ ածականները շատ են, գլխաւորներն են, մը, քանի մը, մէկ քանի, քանի՞, ո՞ր, քիչ, շատ, ամեն, այսպիսի, բոլոր, կարգ մը ևլն:

Օր.

40. ՀԱՅ

Հացը մեր առօրեայ սնունդներուն ամենագլխաւորն է*: Հացը կը պատրաստուի ցորենէ, գարիէ և կորեկէ կամ եգիպտացորենէ, առանձին կամ անոնց երկուքին կամ երեքին խառնուրդով: Այս հացահատիկները ջաղացքի մէջ ալիւրի կը փոխուին: Տանսիկիներ կամ հացագործը ջրով կը շաղէ ալիւրը՝ մէջը քիչ մը թթիւ խառնելով քանի մը ժամ յետոյ երբ խմորը ուռի և նեղփոսի՝ հացը եկած է կըսեն և կը յրկեն փուռը: Հացագործը՝ բաւական խոտոր գունետեղ կը վերածէ խմորը եթէ արդէն չէ վերածուած, և կը նետէ փուռը, ուր քանի մը ժամ յետոյ կեփի հացը և պատրաստ է ուտելու: Մանուկները շատ կը սիրեն փուռէն նոր եկած հացը, զոր կը լափեն կակուղ կակուղ:

Գիտ. Ա. որոշել և լուծել ստորագծուած բառերը: Բ. գործածել զայն իբր օրինակ շարադրութեան և ուղղագրութեան:

*—Պատահած բայերը խոնարհել սալ միջոց:

ԴԱՍ ԺԴ. — ԳՈՅԱԿԱՆԱԲԱՐ ԱԾԱԿԱՆ ԵՒ ԴԵՐԱՆՈՒՆ

«Հիւանդ կիները բժշկուեցան — Հիւանդները բժշկուեցան»

«Այս գրիչները հին են—Ասոնք հին են»

82. Ըսինք արդէն (կանոն 54, 55) թէ երբ ածականները գոյական ունենան իրենց հետ միշտ անփոփոխ կը մնան, սակայն երբ իրենց գոյականը զեղչուի, այն ատեն ածականը գոյականի պէս գործածուելով՝ գոյականին բոլոր փոփոխութիւնները կստանայ, այսպէս. հիւանդ կիները ըսելու տեղ կրնանք ըսել հիւանդները, այս գրիչները ըսելու տեղ՝ ասոնք: Ահա այս կերպով գործածուած ածականներն են որ գոյականաբար ած. կամ դերանուն կըսուին:

83. Արդ երբ որակական և քուական ածականները գոյականի պէս գործածուին՝ կըսուին որակական կամ

Հրահանգ 14.— (Բերանացի եւ գրաւոր)

95. Հետեւեալներէն դատեցէք բուն ածականները և գոյականաբար ածականները:

—Գեղեցիկ բոլունը, գեղեցիկը, քուստիկ, մեծերը, քուստ մարդուն, մեծ գիրքերը, երեք, ասոնք, երեք, գնդակները, աս մասիսները, միւսը, բուկ, միւս ոչխարը, բու հայրդ:

Օր. Գեղեցիկ բոլունը՝ ած.—գոյ. կապ. գեղեցիկ՝ բուն ածական է, բոլունը՝ գոյ.

Գեղեցիկը՝ որակ. ածականը յօդ առած է ուրեմն գոյականաբար որկ. ած. է,

Թուստիկ՝ որկ. ածականը յօդ և հոլովի մասնիկ. առած է, ուրեմն գոյ. որկ. ած. է:

Հայ ֆերականութիւն

քուական—գոյականաբար ածական, իսկ երբ ցուցական, ստացական և անորոշ ածականները գործածուին գոյականի պէս, այն ատեն ասոնք ալ կըսուին ցուցական դերանուն, ստացական դերանուն և անորոշ դերանուն: Այսպէս հիւանդ կիները ըսելու տեղ, երբ հիւանդները ըսեմ, հիւանդները՝ գոյականաբար—որական ածական կըսուի, երբ երկու կիները ըսելու տեղ երկուք ըսեմ, երկուք՝ գոյ.—քուա. ած.—կըսուի:

Սակայն երբ այս գիրքերը ըսելու տեղ՝ ասոնք, իմ գիրքերս ըսելու տեղ՝ իմիցներս, միւս գիրքերը ըսելու տեղ՝ միւսները ըսեմ, այն ատեն Ասոնք՝ ցուցական դերանուն կըսուի, իմիցներս՝ ստաց. դերանուն, և Միւսները՝ անորոշ դերանուն:

84. Որական և թուական ածականները երբ գոյականաբար գործածուին, իրենց արմատներուն վրայ

96. Կրկին որոշեցէք բուն և գոյականաբար ածականները, բուն ածականներուն գոյականները ղեղչելով՝ գոյականաբար գործածեցէք և փոխադարձաբար: —Ասոնք, աւ գրիչները, վեց բռնուցներէն փոքրիկները, իմիցներս, բարի աշակերտները, հիմնգետը տղան, նոյնն, ասոնցմէ, աս ձիուն:

Պր. Ասոնք՝ ցուց. դեր. յոգ.—ան պտուղները՝ ան՝ ցուց. ած. պտուղները՝ գոյ. յոգ.

Աւ գրիչները՝ ած.—գոյ. կապ. աւ՝ ցուց. ած. գրչիչները՝ գոյ.—Ասոնք՝ ցուց. դեր. յոգ.

97. Որոշեցէք հետեւեալ բառերուն տեսակները և լուծեցէք,

—Եղբայրս, ներմակներէն, դուք, կը գործեմ, սիրուն աղջիկ, քանիք, դուն, մեղուն, գործեմ, էին, ընկերներդ, Արեւիկէն, մեմ, անոր, յիսուն, քանակական, որոնք, քանիք, կարիք, իրենք, խօսով, աշխատեցաւ:

Պր. Եղբայրս՝ հս. դ. անձ. եղ. որշ. և յոգով, բուն՝ եղբայր. ձերմակներէն՝ գոյ. արար հաս. ած. յոգ. որշ. և յոգով:

կարեւոր փոփոխութիւն մը չեն կրեր, այլ գոյականներէն բուն պէս կառնեն միայն պէտք եղած յոգնակիի, յոգի և հոլովի մասնիկները, այսպէս. մեծ, մեծը, մեծին, մեծէն, մեծով, մեծերը, մեծերուն, մեծերէն, մեծերով և չն:

85. Ցուցական ածականները երբ դերանուն ըլլան, հետեւեալ ձեւերը կըստանան,

Եղակի, Այս, աս, ասի, ասիկա, սա, սոյնը. այդ, աս, ասի, ասիկայ, դա, դոյնը. այն, ան, անի, անիկա, նա, նոյնը:

Յոգնակի, Ասոնք, ասոնք, անոնք:

Բայց անսովոր է սոյները, դոյները, նոյները յոգ. գործածութիւնը, անոնց տեղ լաւագոյն է գործածել դարձեալ ասոնք, ասոնք, անոնք:

86. Ստացական ածականները երբ դերանուն ըլլան կըստանան հետեւեալ ձեւերը, իմ=իմիս, իմիցներս, բու=բուկիմդ, բուկիմներդ, իր=իրենք, իրեններդ, ա-

բուն՝ ներմակ. յաւել. ներէն, ներ՝ յոգ. մասնիկ, է՝ հոլովի մաս. և՝ յոգ, Դուք՝ անձ. դեր. յոգ. Բ. դէմք եղ.՝ դուն, կը գործեմ՝ բայ եղ. Ա. դէմք, ես կը գործեմ, ես՝ անձ. դեր. եղ. Ա. դէմք, ենթ.

98. Հետեւեալ հատուածը օրինակեցէք, նախադասութիւնները զատեցէք ուղղաձիգ գիծերով, կապակցութիւնները ստորագծեցէք և յետոյ լուծեցէք:

—Մեծ բռնուցներ իրենց բոյներ շինեցին բայց փոքրիկներ ժամանակ մը պիտի սպասեն: Մեծեր խոխներ ժողովեցին, իրենց բոյնը անոնցմով շինեցին եւ կախով լաթերով ու փետուրներով իրենց ապաքայ փոքրիկներուն համար անկողին պատրաստեցին:

Պր. Մեծ բռնուցներ իրենց բոյներ շինեցին* | բայց փոքրիկները ժամանակ մը պիտի սպասեն: (Նախադասութիւնները զատուած են |) դժբերով:

*Ուսուցիչը պարտի խոնարհել. զալ սոյն հաստատին բայերը՝ միայն եղակի եւ յոգնակի:

նոր=անորը, անորները,- մեր=մերինը, մերինները,- ձեր=ձերինը, ձերինները,- անոնց=անոնցինը, անոնցինները,- իրենց=իրենցը, իրենցները:

87. Անորո՞ւ գերանուններն ալ շատ քիչ կը տարբերին անորո՞ւ ածականներէն, ինչպէս. միւս, միւսը, միւսէն միւսին, միւսով եւն: Միայն թէ քանի մը անորոշ գերանուններ կան որոնք բնականէն անորոշ ածականէն չեն կազմուիր, այսպէս. ոչ ոք, ով որ, ոմանք եւն:

88. Կան ուրիշ երկու տեսակ գերանուններ ալ որոնք ուրիշ ածականէն չեն կազմուիր, այլ բնականէն գերանուն են, այսպէս. ես, դու, ան, ինք գերանուն են թականները որոնք եական կամ անձնական գերանուն կըսուին, և որ գերանունը՝ որ յարաբերական դերանուն կըսուին:

1. Մեծ	{ որկ. ած. թռչուններուն ի՞նչպէս ըլլալը կը ցուցնէ .
2. Թռչունները	
3. Իրենց	{ ստաց. ած. բոյներուն որո՞ւն ըլլալը կ'ցցնէ ,
4. Բոյները	
5. Շինեցի՞նք	{ բայ, յոգ. Գ. դէմք, որոնք շինեցին - մեծ բռնունները:
	{ Բայց՝ չաղ. երկու նախադասութիւն իրար կը կապէ ,
1. Փոքրիկները՝	{ գոյականաբար որկ. ած. յոգ. որոշ. այսինքն փոքրիկ բռնունները, ենթ. 4 ին :
2. Ժամանակ	{ հաս. գոյ. վերց. անորոշ ,
3. Մը	{ անորոշ ած. 2 ին ,
4. Պիճի ՍՊԱՍԵՆ՝	{ բայ, յոգ. Գ. դէմք, որոնք պիտի սպասեն-փոքրիկները:

99. Գրեցէ՛ք թէ ի՞նչ կընէք կիրակի օր եկեղեցիին մէջ. Տան մէջ,
Մրազիր. — (տե՛ս վրժ. 50)

89. Այս կերպով գերանունները կրլլան ի՞նչ տեսակ. Ա. Անձնական գերանուն՝ ես*, դու*, ան*, ինք: Բ. Ցուցական գերանուն՝ այս, այդ, ան, աս, աս. ան* կամ ասի, ասի, անի, կամ ասիկա, ասիկա, անիկա, սա, դա, նա և, սոյնը, դոյնը, նոյնը: Գ. Սացական գերանուն՝ իմ կամ իմինս, քու կամ քուինդ, իր կամ իրենը, անոր կամ անորինը, մերը, ձերը, անոցը, իրենցը, կամ մերինը, ձերինը, անոցը, իրենցը: Դ. Անորո՞ւ գերանուն՝ մեկ քանի, քանի, ի՞նչը, ո՞րը, քիչը, շատը, այնպիսին, բոլորը, ամենը, ով որ, ոչ ոք, ոմանք եւն: Ե. Յարաբերական գերանուն՝ որ է միայն որ**:

Օր. 11. Ի՞նչ կ'ընենք Կիրակի օր եկեղեցիին մէջ

1. Երբ կիրակի առտու եկեղեցի կերթամ, կը տեսնեմ եկեղեցւոյ պատօճեաները որոնք անուշ անուշ կերպէն կամ կը կարգան, կը տեսնեմ ժողովուրդներ՝ այր և կին, ծեր և երիտասարդ, շափահաս կամ մանուկ, որոնք ամենայն երկիւղածութեամբ կաղօթեն կամ կուշկնդրեն երգուած շարականներուն, կամ կարդացուած աղօթքներուն և աւետարաններուն: Կը տեսնեմ որ եկեղեցին մոմերով և կանթեղներով յուսաւորուած է, և պառկառանք մը կազդէ բոլոր ներկաներուն: Երբ եկեղեցի մտնեմ՝ անմիջապէս գլխարկս կը հանեմ և երեսս խաչակընքելով կերթամ և մեզի յատկացուած տեղը կը կայնիմ, Կրկին երեսս խաչակնքելով կաղօթեմ և լուիկ մընջիկ տեղս կը նստիմ: Կղգուշանամ եկեղեցւոյ մէջ ընկերներու հետ խօսելի և կամ ո եւ ե անկարգութիւն ընելի: Դիտ. Ա. որոշել սոյն հատուածին ստորագծեալ բառերը և լուծել, Բ. գործածել զայն իբր օրինակ շարադրութեան և ուղղագրութեան:

*Ա, առ, ան, սա, դա, նա, ասի, ասիկա, ատի, ատիկա ցուցական դերանուններ անձնական դերանուն կրլլան եթէ անձի տեղ գործածուած ըլլան: Ես, դու անձնական դերանուններէն զատ միւս բոլոր դերանունները Գ. դէմք են. Ես միայն Ա. դէմք է եւ գու՝ Բ. դէմք:

**Որ դերանունը իրապէս որ անորո՞ւ ածականէն կազմուած է, վասնզի երբ՝ որ, որո՞ւ, որմէ կըսենք, այս քանի է՝ որ տղան որ, որ տղուն որ, որ տղային որ, ուր տղայ գոյականը գեղջուելով որ՝ եղած է դերանուն:

ԴԱՍ ԺԵ. — ԴԵՐԱՆՈՒՆՆԵՐՈՒՆ ՓՈՓՈԽՈՒԹԻՒՆՆԵՐԸ

«Երուանդ կը սիրէ իր հայրը և անոր կը հնազանդի»

90. Դերանունները գոյականներուն պէս թիւ և հոլով ունին և ոմանք յօդ ալ կառնեն։ Ահաւասիկ բոլոր դերանուններուն փոփոխութիւնները ու պատկերը՝ բաղդատելով զանոնք գոյականներուն հետ։

Եզակի	հաց,	հաց,	հացի,	հացի,	հացէ,	հացով
»	մարդ,	մարդ,	մարդու,	մարդու,	մարդէ,	մարդով
»	ես,	զիս,	իմ,	ինծի,	ինծմէ,	ինծմով
»	դուն,	քեզ,	քու*	քեզի,	քեզմէ,	քեզմով
»	ան,	ան, զայն	անոր*	անոր,	անկէ,	անով
»	ինք,	զինք,	իրեք*	իրեք,	իրմէ,	իրմով
»	այս, աս,	զայս, աս,	ասոր,	ասոր,	ասկէ,	ասով
»	նոյնը,	նոյնը,	նոյնին,	նոյնին,	նոյնէ,	նոյնով
»	իմիս,	իմիս,	իմինս,	իմինս,	իմինէ,	իմինով
»	որ,	գոր,	որուն,	որուն,	որմէ,	որով
»	ամէնը,	ամէնը,	ամէնուն,	ամէնուն,	ամէնէ,	ամէնով

Հրահանգ 15. — (բերանացի եւ գրաւոր)

100. Դոյք ըրէք և ըսէք բերանացի բոլոր դերանունները

Ա. Անձ. դեր. ես, դուն, ան, ինք, մեք, դուք, անոնք, իրենք

Բ. Ցուց. » այս, աս, ասի, ասիկա, սա, սոյնը, այդ, աս,

ասի, ասիկա, դա, դոյնը, այն, ան, անի, անիկա, նա, նոյնը :

Գ. Ստաց. » իմիս, քուկինդ, իրենք, անորը, մերինք,

մերինք, իրենք, անոնք :

Դ. Անը. » մէկ քանիս, ուրիշը, միւսը, շատը, քիչը, ո՞րը

լ՞նչը, ոչ ոք, ով որ, ոմանք, ամէնը, բոլորը,

շատը, քիչը, ևլն :

Ե. Յարրը. » որ, որոնք,

Յոգնակի հացեր, հացեր, հացերու, հացերու, հացերէ, հացերով

» մարդեր, մարդեր, մարդերու, մարդերու, մարդերէ, մարդերով

» մեք, մեզ, մեր,* մեզի, մեզմէ, մեզմով

» դուք, ձեզ, ձեր,* ձեզի, ձեզմէ, ձեզմով

» անոնք, զանոնք, անոնք, անոնք, անոնքմէ, անոնքմով

» իրենք, զիրենք, իրենք,* իրենք, իրենքմէ, իրենքմով

» որոնք, որոնք, զորս որոնք, որոնք, որոնքմէ, որոնքմով

» իմինքնս, իմինքնս, իմինքնս, իմինքնս, իմինքնս, իմինքնս

» իմինքնս, իմինքնս, իմինքնս, իմինքնս, իմինքնս, իմինքնս

91. Ինչպէս կերելի վերի պատկերէն, դերանուններուն

հոլովի մասնիկները շատ տարբեր են գոյականներու ի,

ու, է, ով հոլովի մասնիկներէն, սակայն անոնցմէ ա-

մէնքն ալ ունին միեւնոյն է և ով հոլովի մասնիկները՝

ոմանք մէ, մով, և ոմանք՝ կէ, ով ձեւով, իսկ ի կամ ու

հոլովի մասնիկներուն տեղ ոմանք ու, ոնց մասնիկնե-

րը և ոմանք տարբեր ձեւեր ունին, իսկ ոմանք ալ ճիշտ

գոյականներուն մասնիկները կառնեն :

101. Հետեւեալ գոյականներուն և դերանուններուն ծայրը դրէք իրենց յատուկ բոլոր հոլովի մասնիկները :

— Դպրոց, ես, մեծը, բոլորը, կովը, ասիկայ, քուկինդ, որ, ի՞նչը, ինքը, մերը, դուն, նոյնը, արուեստը, հրեշտակս, Պոլիսը, իրենքը, դուն, խօսքս,

Փր. Դպրոց = հաս. գոյ. եզ. անորոշ, դպրոց, դպրոցի, դպրոցէ. դպրոցով, դպրոցներ, դպրոցներու, դպրոցներէ, դպրոցներով,

ես՝ անձ. դեր. եզ. Ա. դէմք - ես, զիս, իմ, ինծի, ինծմէ, ինծմով, մեք, մեզ, մեր, մեզի, մեզմէ, մեզմով :

102. Հետեւեալները լուծեցէք, որոշելով գոյականները և դերանունները,

— իմինս, ասոնք, քուկինքդ, մերինքնով, կարմիրներուն, ձեզմով, արկաւորներ, ասով, իրենք, որուն, միւսէն, մեծէն, ասոնքմէ, անոնքմէ, անոնքինք, իրենքինք, ինչլ՞ն, անորներ, դուք, մերինք :

* Անցակամ անցակամներն ու դերանունները կազմուած են անձնական դերանուններուն ալ ձեւերէն :

92. Ան անձնական դերանունին պէս կըլլան աւ, աւ և առոնց տեսակէն եղող միւս դերանունները, նոյնին պէս կըլլան սոյն, դոյն՝ առանց յոգնակիի (կան. 84). Իմինս ին պէս կըլլան փուկինդ, իրենը, անորը, մերինը, ձերինը, անոնցը, իրենցը, իսկ անորոշ ածականներուն բոլորն ալ հաց կամ մարդ գոյականներուն պէս կըլլան:

93. Դերանունները ինչպէս ըսինք առաջէն յիշուած գոյականի մը տեղ կը դրուին, ուստի փոխանակ ըսելու երուանդ կը սիրէ իր հայրը եւ իր հօրը կը հնազանդի՝ կըսուի, երուանդ կը սիրէ իր հայրը եւ ԱՆՈՐ կը հնազանդի, ուր անոր անձնական դերանունը դրուած է հօրը

Օր. Իմինս՝ ստաց. դեր. եղ. բուն՝ իմինս, կազմուած է իմ՝ ստաց. ածականէն,
Ասոնց՝ ցուց. դեր. յոգ. բուն՝ Աս, ոնց՝ հոլ. մաս.
կազմ. աւ ցուց. ած. էն,
Քուկիներդ՝ ստաց. դեր. յոգ. բուն՝ փուկինդ, ներ՝
յոգ. մաս. կազմ. բու ստաց. ած. էն:

103. Հետեւեալներէն զատեցէք ենթականերն ու բայերը, և Գ. դէմքի դերանուններուն տեղ դրէք ուրիշ դերանուն մը կամ գոյական մը:

— Ես եկայ, անոնք խօսեցան. դուք կարդացիք, մենք կաշխատեցինք, իրենք պիտի կատարեն, ասոնք սորվեցան, դուն կը տեսնէիր. մենք պիտի ընենք, անոնք պիտի շահէին, դուն յոգնեցար, ան պատմեց:

Օր. Ես՝ անձ. դեր. եղ. Ա. դէմք, ենթ. եկայ բային.
Եկայ՝ բայ եղ. Ա. դէմք.
Անոնք՝ անձ. դեր. յոգ. Գ. դէմք, ենթ. խօսեցան բային.
Խօսեցան՝ բայ յոգ. Գ. դէմք, որոնք խօսեցան—
կրնանք ըսել— անոնք խօսեցան, ասոնք խօսեցան,
իմիններս խօսեցան, առականները խօսեցան ևլն:

104. Ըսէք և դրեցէք թէ հետեւեալ ստորագծուած դերանունները ո՞ր գոյականներուն տեղ դրուած են:
— Յակոբ ըսաւ Մարկոսին «Ես աշխատեալ եմ», Մարկոս անոր պատասխանեց, «Շիտակ է, դուն աշխատեալ ես, սակայն ես ալ քեզմէ բարի եմ»: Առականները դատար գացին, անոնք այնտեղ գրօսանք ըրին, դատարան անոնց կառաջնորդէր եւ այն առականները որ չարութիւն կընէր, անոր կըսէր, «Դուն որ դպրոցի կանոնին կանաւատես, պիտի պատժուիս:

գոյականին տեղ, զայն երկորդ անգամ չկրկնելու համար:

93. Դերանուններուն համար առաջ յիշուած գոյականները կրնան դերանունէն առաւել կամ նուազ հեռու դնուիլ, սակայն որ յարաբերական դերանունին գոյականը կամ ուրիշ դերանուն մը անմիջապէս առաջ կը դրուի որ էն և կըսուի յարաբերեալ, օրինակի համար, երուանդ ըսաւ իր հօրը, «Ես քեզ կը հնազանդիմ», ուր ես դերանունը դրուած է երուանդ գոյականին տեղ, և քեզ դերանունը՝ հայր գոյականին տեղ, որոնց երկու-

Օր. Ես՝ անձ. դեր. եղ. Ա. դէմք, ենթ. եմ բային,
դրուած է Յակոբին տեղ,
Անոր՝ անձ. դեր. եղ. Գ. դէմք, բուն՝ ան, որ
հոլ. մաս. դրուած է Յակոբին տեղ,
Դուն՝ անձ. դեր. եղ. Բ. դէմք, ենթ. ես բային.
դրուած է Յակոբին տեղ,

105. Հետեւեալներէն զատեցէք բուն ածականները, գոյ.—ածականները և դերանունները:

— Աս գրիչը հին է, ասիկա նոր է:— Իմ հայրս աղփատ է, փուկինդ հարուս է:— Այն տղան կաշխատի, միւսը կը խաղայ:— Այս տղան բարի է, իւրաքանչիւրը իր դասը կը սերտէ:— Աշխատեալ տղան կը սիրուի, ծոյրը կը պատժուի:— Քեզմէ կը վախճամ:

Օր. Այս գրիչը՝ ած.—գոյ, կապակց, այս՝ ցուց. ած.
գրիչը՝ գոյ. ենթ.
Հին՝ որակ. ած. Է՝ բայ. եղ. Գ. դէմք.
Ասիկա՝ ցուց. դեր, եղ. ենթ. Է բային. դրուած է գրիչին տեղ. փոխ. ած գրիչը.

Նոր՝ որակ. ած. Է՝ բայ, եղ. Գ. դէմք:

106. Հետեւեալ խօսքերէն ող եւ ած վերջաւորող անդէմ բայերը դիմաւորի փոխեցէք՝ որ յարաբերական դերանունը դնելով. միջանկեալ նախադասութիւնները անդէմի փոխեցէք՝ որ դերանունները ջնջելով ևյեւտոյ նոյնութեամբ լուծեցէք:

ՔՐԵՆ ալ հեռու կը գտնուին իրենց գոյականներէն. իսկ երբ ըսեմ, Երուանդ որ իր հայրը կ'ը սիրէ. Անոնք որ դպրոց կը մտնեն, այս նախադասութիւններուն մէջ ալ առաջին որը դըրուած է Երուանդ գոյականին տեղ՝ որ անմիջապէս առաջ դըրուած է որ բառէն, և երկրորդ որը դըրուած է Անոնք ղերանուէրին տեղ, որ դարձեալ որէն անմիջապէս առաջ դըրուած է: Այս Երուանդ գոյականը և Անոնք ղերանուէրը յարաբերեալ կըսուին որ յարաբերական ղերանուէրին:

94. Կրնայ երբեմն որ յարարեբաւիւն դերանուէնը զեղ-
չուիլ, ան ատեն անոր հետ գտնուած բայը՝ ող կամ ամ

—Աւելանող մարդը եղանակ կըլլայ, սակայն նա որ իր ժամանակը խաղալով կանցցնէ, ուրիշներուն կը կարօտի: Կասաւէ ըրած ուխտդ եւ լրացուր այն գործդ զոր սկսեցիր:

Օր. Ա.- Ա. նախադասու թիւնն=Այն մարդը որ կաշխատի երջանիկ կըլլայ :

-Բ. Նախադասութիւնները ժամանակը խաղալով
անցընողը՝ ուրիշներուն . . . :

Օր. Բ. 1. Աւստրոյի անդամաց ած. փոխ, (այն
2. Մարդը } աւստր. անդ. եղ, որ կաշ-
3. Երջանիկ } որպէս յօդով, ենթ. 4ին խառն:

3. Երջանիկ = որակ. ած.
4. Կրկնաբայ եղ. Գ. դէմք, ո՞վ կրկնայ - աղ-
խասող մարդը, ենթ.

վերջաւորեալ անդէմ բայի կը փոխուի և ածական ըլ-
լալով յարաբերեալին հետ ած.—գոյ՝ կապակցութիւն կը
կազմէ, կամ եթէ յարաբերեալը դերանուն ըլլայ, ան-
դէմ բայը գոյականաբար ած. կըլլայ, այսպէս. Երուանդ
որ իր հայրը կը սիրէ = իր հայրը սիրող Երուանդ, ուր՝
սիրող Երուանդ, ած.—գլ. կպ-է, սիրող՝ ած. Երուանդ գլ.
դարձեալ, Անոնք որ դպրոց կը մսնեն = դպրոց մսնողներ.
հոս ալ որովհետեւ Անոնք յարաբերեալը դերանուն է,
մսնող անդէմ բայը գոյականաբար ածական եղած է:

4. Իր
5. ժամանակը

$\left\{ \begin{array}{l} \text{Կի. Կի. ստացական ած.} \\ \text{հաս. գոյ. վերջ. եղ. որչ. ը} \\ \text{յօղ. ուլ,} \end{array} \right.$

107. Շինեցէք երկար խօսքեր հետեւեալ գոյական-
ներուն ներկայացուցած իրերուն վրայ .

—Մարդ, Կապիկ,
Ծրագիր. — 1. Ի՞նչ է Մարդը, Կա-
պիկը, — 2. Ի՞նչ կազմուքիւն ու-
նի Մարդը, Կապիկը, — 3. Ի՞նչ
յատկութիւն ունի Մարդը, Կապի-
կը, — 4. Ի՞նչ օգուտ ունի Մարդը,
Կապիկը

12. 4U.7142

Կապիկը թէև վայրի կենդանի մէջ, սակայն շուտով կընթանէնայլ մարդուէ: Անիկա իր տեսով շատ կը նը-

Փոխադարձաբար ող և ան վերջաւորող անդէմ բայերը կրնան զխմաւորի վերածուիլ որ յարարեցական դերանունը դնելով, ինչ. Դպրոց մանուկները—Անոնք որ դըպրոց կը մտնեն ևւն:

Գիտ. որ յարարեցական դերանունը իր մասերով միջանկեալ նախադասութիւն կը սուրի:

մանի մարդուն: Կապիկը ոտքեր չունի, այլ չորս ձեռքեր՝ ունի զիւրութիւն կուտան անոր մազելու ամենէն դժուարին բարձրութիւններն անգամ: Անոր մարմինը ծածկուած է գորշագոյն ստեւով մը և ետեւն ունի երկար պոչ մը: Կապիկը մարդէն յետոյ ամենէն խելացի կենդանին է, անիկայ իր չորս ձեռքերուն և մարմնոյն թեթեւութեան շնորհիւ կրնայ ամէն տեսակ զուարեալի խաղեր և նոյն իսկ մարդու գործեր կատարել: Մարդիկ կը բռնեն կապիկները իրենց փոքր հասակէն և զանոնք վարժեցընելով, շատ զիւրութեամբ կատարել կուտան անոնց ամէն տեսակ խաղեր և սպասաւորներու աշխատութիւններ: Կապիկները կը բնակին տաք երկիրներու մէջ և շատ տեսակ կըլլան:

Գիտ. Ա. որոշել այս հատուածին ստորագծեալ բառերը և Բ. գործածել զայն իրր օրինակ շարադրութեան և ուղղադրութեան:

ԴԱՍ ԺԶ. —ԱՐՄԱՏ, ԱԾԱՆՅԵԱԼ ԵՒ ԲԱՐԴ ԲԱՌԵՐ

«ՏՈՒՆ, անՏՈՒՆ, մեծասուն»

95. Մեր լեզուի բոլոր բառերը իրենց կազմութեան նայելով երեք խումբի կը բաժնուին, Արմատ, Ածանցեալ և Բարդ բառեր, ինչպէս. տուն՝ արմատ է, անտուն՝ ածանցեալ, իսկ մեծասուն՝ բարդ բառ է:

96. Արմատ են այն բոլոր բառերը որոնք իրենց վերայ աւելցած մասնիկ չունին, ինչպէս. տուն, գոհ, հոգի, իմաստ* բառերը: Ածանցեալ կըսուին՝ որոնք իրենց առջեւ կամ ետեւը մասնիկներ ունին, ինչպէս. անտուն, դժգոհ, հոգեւոր, իմաստուն: Բարդ կըսուին այն բառերը՝ որոնք երկու տարրեր բառերէ կազմուած են Ա

Հրահանգ 16.— (բերանացի եւ գրաւոր)

108. Գոյրէք ցախամասնիկներն ու յետամասնիկները:

109. Հետեւեալներէն զատեցէք Արմատ և Ածանցեալ բառերը,

—Քոյր, մայրենի, առատութիւն, դող, գրիչ, ծաղկոց, պարտեզ, սիրելի, մարդ, տղա, աղբաւ, փոքրիկ, երկրային, մեղաւոր, ապակի, սեղան, պարտիզպան, պատ, շնորհալի, հասուն, անեղ, ոսկեղէն, չուանեալ: Օր. Քոյր՝ հաս. գոյ. անձ. եղ. արմատ,

Մայրենի՝ որակ. ած. ածանցեալ, արմատն է մայր, մասնիկն է ենի,

110. Հետեւեալներէն զատել արմատ և բարդ բառերը,

—Մելան, լրագիր, բուրբ, երկայնահասակ, առաքինի, շոգեկառք, խնձորովի, քաջասում, ազնուասիրտ, աչք, ձեռնակապ, ծովեզր, լեռ, գրասէր, կուտուն, շունչ:

* Հոգի եւ իմաստ բառերը իրապէս արմատ չեն, հոգի—ողի—ողի—ոգ. արմատն է որ խօսք կամ շունչ ըսել է, ինչպէս է նաեւ շոգի—շոգի—ոգ: Բարդ—բարդ—բարդ—իւլալ բնաւորութիւն ունեցող: Իմաստ—իմաստ—իմաստ:

յօդակապով կամ առանց յօդակապի և կամ փոքրիկ փոփոխութեամբ մը, ինչպէս. մեծատուն, գոհունակ, հոգեհորոգ, չարիմաստ, որոնք կը նշանակեն մեծ տուն ունեցող, գոհ եղող, հոգին նորոգող, չար իմաստ ունեցող:

97. Յոգնակիի, յօդի և հոլովի մասնիկներէն զատ կան երկու տեսակ ածանցական մասնիկներ. Ա. նախամասնիկ՝ ան, դժ, չ, ս, ապ և չն, որոնք արմատ բառի մը առջեւ դրուելով անոր իմաստին հակառակը կը ցուցնեն և ածական կըլլան, ինչպէս. տուն, անտուն = տուն չունեցող, գոհ, դժգոհ = գոհ չեղող, կար, ճկար = կարողութիւն չունեցող, ճնորհ, ապաշնորհ = ճնորհի անարժան: Բ. Յետամասնիկ՝ ուրիւն, ում, ք, անոց,

Օր. Մելան՝ հաս. գոյ. առկյ. արմաս,

Լրագիր, հաս. գոյ. առկյ. բարդ, արմատներն են յուր և գիր = լուրի գիր:

141. Հետեւեալներէն զատեցէք արմաս, ածանցեալ և բարդ բառերը յայտնելով նշանակութիւնները:

— Շոգեւարձ, շարժիչ, պտուղ, զօրագլուխ, զազամամար, աւակեցնու, պտուղ, հիւսիսային, մեծապատիւ, հող, հողագործ, գործատէր, լեռնային, քերական, մեծապատ, ձեռնապատ, վասակաւոր, ցնակ, երկայն, հիւսնորսիւն, քաղաք, սուպնորդ, խոստէս, աւագուս, գետեգր

Օր. Շոգեւարձ՝ որակ. ած. բարդ, արմատներն են՝ շոգի և շարժ. = շոգիով շարժող:

Շարժիչ՝ որակ. ած. ածանց. արմատն է շարժ. մասնիկ՝ իչ = շարժող, Պտուղ՝ հաս. գոյ. արմաս,

142. Հետեւեալ բառերուն ծայրը մէյմէկ նախադաս և յետագոյ մասնիկներ դնելով շինեցէք ածանցեալ բառեր և յետոյ ուրիշ բառ մ'աւելցնելով՝ բարդ բառեր:

— Հայր, Աստուած, որդի, շուն, հանգար, ոյժ, երանի, քաղ, որդ, մաշտ, արձաք, մեղալ, փայտ, ազատ, պահապան, փայլ, տէր, խաղ, տան, մեծ, խօսք, մեղալ, ակամ, քաղաք, գիւղ, գոյն, նաւ:

Օր. Հայր՝ հաս. գոյ. արմաս, անհայր = հայր չունեցող, հայրենի = հօր վերաբերեալ,

ի, ենի, անի, իկ, ակ, ել, իլ, ալ, որոնք արմատ բառի մը ետեւը կցուելով գոյական կը շինեն, ինչպէս. գոյ, գողութիւն. գումար, գումարում. բարի, բարիք. դպիր, դպրոց. հիւանդ, հիւանդանոց. դեղձ, դեղձի. սալոր, սալորենի. հայր, հայրենի. մաս, մասանի. հաց, հացիկ. մայր, մայրիկ. ծով, ծովակ. ծոր, ծորակ. գործ, գործել. տան, շահիլ. խաղ, խաղալ. և չն. իսկ՝ ական, այիւն, աւոր, աւեհ, ուհ, ոս, եղ՝ եղեն, են, եայ, ուն, իչ, ող, ած,

կնհահայր* = կնքող հայր, հայրախնամ = հօր պէս խնամող և չն:

Աստուած = յատ. գոյ. արմաս, անաստուած = Ած. չունեցող. աստուածային = Աստուծոյ. Աստուծապաշտ = Աստուած պաշտող. աստուծապետ = Աստուած սիրող:

143. Հետեւեալ անշատ բառերը միացունելով շինեցէք մէյմէկ ածանցեալ կամ բարդ բառեր:

— Հիւրը առաս, բախ չունեցող կամ ունեցող, արդար չեղող, սուս քանակ կամ քանակաւ ըլլալի մարդ, ծառ գտնուած տեղ, սալորի ծառ, դաշտի մակ, հօր վերաբերեալ. քաղցր լեզու ունեցող, տաս խոսքնուած տեղ, հոգին խոսող, նիւթ՝ ոսկիէ արձաք եղած:

Օր. Հիւրը առաս = առասանիւր կամ հիւրեղ:

Բախ չունեցող կամ ունեցող = անբախ, դժբախ կամ բախաւոր:

144. Հետեւեալ խօսքին ստորագծուած բառերը միացնելով խօսքը ուղղելէ յետոյ լուծել զայն՝ նշանակելով արմաս, ածանց և բարդ բառերը:

— Եղբայր սիրող ու բարի սիր ունեցող մարդերը աստուծոյ վերաբերեալ, սպառում չունեցող և չպատկուելի շնորհներուն պիտի արժանի ըլլան, ապիւր ամէնուն համար պարտք ունեցող ըլլալ մ'է և, իր պարտքը նանցող ու մաքուր կենցաղ ունեցող անձը երբեք բախ չունեցող չլլար:

*Չաստուծ ի հարկին կը բացաւ ածանցեալ եւ բարդ բառերուն նշանակութիւնները եւ իւրաքանչիւր մասնիկներու առումները, օր. մայրենի = մայրական, թղթի = թղթի ծառ, խոզենի = խոզի միս եւլն:

ելի, ալի, աւ, ցի, ցու, պան, որդ, ևն. մասնիկներն ալ ար-
մատ* բառի մը ետեւը կցուելով ածական կը շինեն,
ինչպէս. քաղաք, քաղաքական. ծով, ծովային. քաղ,
թափառ. հոս, հոտաւե. քար, քարու. աղս, աղտոս,
համ, համեղ. արծաթ, արծաթեղեն. երկաթ, երկաթեայ.
շարժ, շարժուն. գործ, գործիչ. կար, կարող. հոս, հոտած.
փափաք, փափաքելի. տեղ, տեղային. լեզու, լեզուաւ.
Վան, Վանեցի. փեսայ, փեսացու. պարսեզ, պարսեզական.
որս, որսորդ:

Ա. Օր. եղբայրսէր ու բարեսիրտ մարդերը ասուա-
ծային անսպառ շնորհներուն պիտի արժանանան ևն:

Բ. Օր. 1. եղբայրսէր որական ած. 4 ին. բարդ՝ եղբայր
եւ սէր բառերէն.

2. Ու	Կապ. Գոյ. Կապ.
ած. Գոյ. Կապ.
ած. Գոյ. Կապ.
ած. Գոյ. Կապ.
ած. Գոյ. Կապ.	2. Ու
3. Բարեսիրտ		3. Բարեսիրտ
4. Մարդերը		4. Մարդերը
5. Ասուածային		5. Ասուածային
6. Անսպառ		6. Անսպառ
7. Շնորհներուն	7. Շնորհներուն	7. Շնորհներուն

8. Պիտի ԱրժԱՆԱՆԱՆ—բայ. յոգ. Գ. դէմք,
որոնք պիտի արժանանան— . . . մարդերը,

115. Գտէք ձեր քովէն 5 պարզ, 5 ածանց և 5 բարդ
բառեր և լուծեցէք:

116. Գրեցէք մէյմէկ երկար խօսքեր հետեւեալ գո-
յականներուն վրայ,
—Գարուն, Աշուն:

* Սակայն կրնան նաեւ ածանցեալ եւ բարդ բառերու ալ կցուիլ, ինչպէս
շարժ, շարժական, անշարժական, գրծ, գործաւոր, գործաւորական եւն:

99. Ինչպէս ըսինք, բարդերը կը կազմուին երկու
բառէ, այս բառերը կրնան ըլլալ Ա. երկու գոյական-
ներ, ինչպէս. տոն—տոնածառ, խաչի փայտ—խա-
չափայտ, ևն: Բ. գոյական մը և ածական մը, ինչպէս.
տունը մեծ—մեծատուն, սիրտը արդար—արդարասիրտ ևն:
Գ. Գոյական մը բայարմատի մը հետ, ինչպէս. եղբայր
սիրող—եղբայրասէր. Ասուած պաշտօն—ասուածա-
պաշտ. ծանր փառք—ծանրափառ. բարձր խօսող—բարձ-
րախօս ևն:

100. Բարդերու Ա. խումբը միշտ գոյական կըլլան,
ինչպէս. տոնածառ, խաչափայտ՝ գոյական են, իսկ՝ Բ. և
Գ. խումբերը միշտ ածական են, ինչպէս. մեծատուն,
եղբայրասէր՝ ածական են:

Ծրագիր.—1. Իճէ և Գարուն, Աշուն, 2. Իճէ կըլլայ
երկիրը այն ատեն, 3. Իճէ կզգան մարդիկ Գարունին,
Աշունին:

Օր. 13. ԳԱՐՈՒՆԸ
Գարունը տարւոյն չորս եղանակներէն ամենէն գե-
ղեցիկն ու այսօրեային է, որ յառաջ կուգայ ձմեռէն
յետոյ՝ արեգակին հետզհետէ հորիզոնին վրայ բարձրա-
նալին: Գարունին երկիրը կը վերազարթնու, լեռներ ու
դաշտեր կը դալարին, խոտերն ու ծաղիկները կը բացուին
և ծառերը անուշ կանաչով մը կը զարդարուին: Ա՛յ
անձրևներն ու ձիւները կը դադրին: Երկինքը անամպ
է և պայծառ ու գեղաժպիտ կապոյտով մը կը ծիծաղի:
Արեւը հորիզոնէն բարձրացած է և հանելի ջերմութիւն
մը կը սփռէ երկրի վրայ: Մարդիկ և անասուններն ալ
տեսնելով բնութեան այս զարթումը՝ իրենք ալ կուրա-
խանան ցնծալի և իրենց աշխատութեամբ ու երգե-
րով՝ կը պարարեն դաշտ ու լեռ, ձոր ու հովիտ: Ի՞նչ
գեղեցիկ է գարունը:
Իիս. Զատիկ այս հատուածին նախադասութիւնները
ուղղաձիգ գիծերով, ստորագծել իւրաքանչիւր նախա-
դասութեան ենթակաները, որոշել ստորագծուած բա-
ռերը և գործածել զայն իբր օրինակ շարադրութեան
և ուղղադրութեան:

Հայ Քերականութիւն

ԴԱՍ ԺԷ. — ՈՒՂ. ՀՈԼՈՎ, ՍՏՈՐՈԳԵԼԻ, ՀՈՄԱՆԻՇ ԵԼՆ.

«Ասուած արդար է»

«Փոֆր=Պզսիկ: Փոֆր < Մեծ: Կարգ—Կառֆ»

101. Ըսինք արդէն (կան. 43) թէ նախադասութիւն կըսուի այն խօսքը՝ որ կը պարունակէ մէկ դիմաւոր բայ, ինչպէս սա խօսքերը. Առակէրսներ կաշխատին, Ասուած արդար է, մէյմէկ նախադասութիւններ են, որովհետեւ մէյմէկ դիմաւոր բայեր ունին՝ կաշխատին, է:

102. Ամէն նախադասութիւն գլխաւորապէս երեք անդամէ կը բաղկանայ, ենթակայ, բայ և ենթակային մէկ յատկութիւնը ցուցնող ածականէ մը կամ գոյականէ մը որ ստորոգելի կըսուի, ինչպէս. Ասուած արդար է, խնամորդ պսուղ է, որոնց մէջ Ասուած, խնամորդ ենթակայ են, է՝ բայ է, իսկ արդար ածականը ու պսուղ գոյականը՝ որոնք ենթականերուն մէյմէկ յատկութիւնը, ինչ ըլլալը կը ցուցնեն, ստորոգելի են:

Հրահանգ 17.— (բերանացի եւ գրաւոր)

117. Հետեւեալներէն զատեցէք հական և ածական բայերը, դրէք անոնց դերանուն ենթակաները, լուծեցէք և յետոյ խոնարհեցէք.

— Եղան, կը տեսնէիր, խօսեցաւ, էիր, պիտի գամք, էք, գործեց, ինկան:

Օր. Անոնք Եղան=անոնք՝ ենթ. Եղան՝ էակ. բայ, Անոնք՝ անձ. դեր. յոգ. Գ. դէմք, ուղ. հոլ. ենթ.

Եղան բային,

Եղան՝ էակ. բայ. յոգ. Գ. դէմք, որոնք եղան—անոնք,

— Ես եղայ, դուն եղար, ան եղաւ, մենք եղանք. ևն:

Դուն կը տեսնէիր = դուն՝ ենթ. կը տեսնէիր՝ բայ.

103. Ենթական կամ տէրբային գիտենք արդէն թէ բային տէրը կը ցուցնէ և ո՞վ հարցման պատասխան է, իսկ ստորոգելին ի՞նչ կամ ի՞նչպիսի հարցման պատասխան է, ինչպէս վերի նախադասութիւններուն մէջ, ո՞վ արդար է, ո՞վ՝ պսուղ է—Ասուած, խնամորդ, ուրեմն Ասուած, խնամորդ ենթակայ են: Ասուած ի՞նչ է, խնամորդ ի՞նչ է.—արդար, պրսուղ. ուրեմն արդար, պսուղ ալ ստորոգելի են:

104. Նախադասութիւն մը թէ և գլխաւոր երեք բառէ կը բաղկանայ, սակայն կրնայ երբեմն այս երեքէն պակաս կամ աւելի բառերէ կազմուիլ: Առաջին պարագային, կամ ենթական զեղչուած կըլլայ և կամ է բային տեղ ուրիշ բայ մը գործածուած կըլլայ, ինչպէս. Բարի եմ, կաշխատիմ՝ մէյմէկ նախադասութիւն են, սակայն առաջինը երկու բառէ կազմուած է, երկրորդը

Դուն = անձ. դեր. եղ. Բ. դէմք. ուղղ. հոլով, ենթ. կը տեսնէիր բային: Կը տեսնէիր = ած. բայ. եղ. Բ. դէմք. = Դուն տեսնող էիր:

— Ես կը տեսնեի, դուն կը տեսնէիր, ան կը տեսնէր, մենք կը տեսնէինք, ևլն:

118. Հետեւեալ նախադասութիւններուն ստորոգելիներուն տեղ կէտեր դրուած են, լրացուցէք յարմար ստորոգելիներ դնելով և ստորագծելով:

— Տեւեր... է.— Զիւնր... է.— Յովսէփ... էր.— Դուք... եղաք.— Մենք... էինք.— Անոնք... ըլլան.— Ընկերներս... պիտի ըլլային.— Ես... եմ:

Օր. Տերեւը կանաչ է, կանաչ՝ որակ. ածկ. ուղղ. հոլ. ստորգ. տերեւին:

119. Հետեւեալ նախադասութիւններուն բուն անդամները որոշեցէք, պակասները դնելով և աւելորդներուն պաշտօնները նշանակելով:

* Առարկաներու համար քէւ ի՞նչ բանը հարցումը աւելի բանաւոր է, սակայն ի՞նչ բանը հարցումը սեռի խնդիրին հետ չպիտեւոր համար, նոյնպէս բանաւոր համարեցինք ենթակային համար միշտ ո՞վ, որոնք հարցումները գործածել եւ ստորոգելիի համար ալ՝ ի՞նչ կամ ի՞նչպիսի:

դը միայն մէկ բառէ (բայէ մը), իսկ երբ ուշի ուշով քննենք զայն, պիտի տեսնենք որ Ա. նախադասութեան մէջ՝ ես (անձ. Ա. դէմքի եզ. դերանուն ենթական) զեղչուած է և պիտի ըլլայ ես բարի եմ, Բ. նախադասութեան մէջ ալ Անոնք (յոգ. Գ. դէմքի անձ. դեր. ենթին.) զեղչուած է և է կամ եմ բային տեղ՝ կաշխատին բայը գործածուած է, ուստի պիտի ըլլայ, անոնք աշխատող են (կաշխատին): Քերականութեան մէջ է բային իր բուն ձևերով՝ հակառակ բայ կրօնի և միւս բայերուն ալ անկախ բայ, որոնք կադմուած են ող Վերջաւորող ածականէ մը և էական բայէ մը, այսպէս. կը խօսիմ խօսող եմ, կը տեսնեմ տեսնող եի, ևլն:

—Տեսաք .- Մարկոս հարսացաւ.- Մեր դպրոցին շէնքը մեզի պատկանէր.- Աստուծոյ դաստասանները արդար են.- Յիսուս այս աշխարհը փրկեց.- Սիրուն թոշուները ձեր ընկերները պիտի ըլլան:

Օր. Տեսաք=դուք տեսաք=դուք տեսնող եղաք.=դուք՝ դեր. ենթ. տեսնող՝ ած. ստորոգելի, եղաք՝ էական բայ:

—Մարկոս հարսացաւ=Մարկոս հարուստ եղաւ. Մարկոս՝ գոյ. ենթ. հարուստ՝ ած. ստ. եղաւ՝ էակ. բայ:

—Մեր դպրոցին շէնքը մեզի պատկանէր=չէնքը պատկանէր եղաւ: Շէնքը՝ գոյ. ենթ. պատկանէր՝ ած. ստորոգ. եղաւ՝ էական բայ: Մեր դպրոցին՝ լրացուցիչն է շէնքին. մեզի՝ լրացուցիչը պատկանեցին:

120 Հետեւեալներէն որոշեցէք էական և ածական բայերը, զատելով ածական բայերէն ստորոգելիները և միացնելով էական բայերը իրենց ստորոգելիներուն:

—Կը շինես.- Աղբաս պիտի ըլլաս.- Ուրախացիր.- Կը մտնեմ.- Կատարող ես.- Խօսեցաւ.- Պիտի աշխատի.- Կարող եղան.- Կը մտնեմ.- Տիրող պիտի ըլլան:

Օր. Կը շինես=շինող ես=Դուն շինող ես: Դուն պիտի աղբասանաս: Դուն ուրախ եղիր: Մենք մտնող էինք:

105. Երկրորդ պարագային՝ աւելի բառերը, նախադասութեան՝ կամ ենթական, կամ ստորոգելիին և կամ բային իմաստը ամբողջացնելու համար դրուած ըլլալով՝ կրսուին լրացուցիչ կամ խնդիր, այսպէս. Դպրոցին աշակերտները պարտեցին մեզ կը խաղան, որուն մէջ գլխաւոր բառերն են՝ աշակերտները (ենթական) և կը խաղան (բայ), իսկ դպրոցին՝ աշակերտները ենթական լրացուցիչն է, և պարտեցին մեզ՝ կը խաղան բային լրացուցիչը:

106. Բոլոր ենթականները և անոնց ստորոգելիները բուն բառ են և կունենան միայն յօդի կամ յօգնակի:

121. Շինեցէք մէյմէկ նախադասութիւն հետեւեալ բառերով, այնպէս որ Ա. կարգիները ենթական ըլլան և Բ. կարգիները՝ ստորոգելի:

—Ա. ես, քանի, այգեգործը, մեղուները, ոչխար եւ կովը, ձին: Բ. Պարծանք, երջանիկ, հարուստ, բոյս, միփարութիւն, չար:

Օր. Ես= ես պատուաւոր մարդ մը պիտի ըլլամ. Ես՝ ուղ. ենթական: Քանի=քանի կը պատարագէ. ուղ. ենթ. է. Բ. Պարծանք=Դուք ազգին Պարծանքն եք. Դուք ի՞նչ էք—պարծանք, ուղ. ստորոգելի. Երջանիկ= Խնայողը Երջանիկ է. Խնայողը ի՞նչ է—Երջանիկ. ուղ. ստորոգելի:

122. Հետեւեալ գոյականները լուծեցէք և ըսէք թէ ի՞նչ յաւելուած ունին և ի՞նչ է բուն բառերնին կամ ուղ. հոլովնին:

—Դպրոցէն, մշակներուն, Պետրի, հոսանքին, արուեստով, մեղուներէն, քարին, գործերով, ծովուն, հայրէս, շահող, վանցիէն:

Օր. Դպրոցէն=հ. գոյ. եզ. որշ. ն. յ. հոլ. մ. բուն՝ դպրոց, եզ. ուղ. հոլով: Մշակներուն՝ հ. գոյ. յոգ. որոշ, ն. յ. ներ՝ յոգ. մս, ու՝ հոլ. մ. բուն՝ մշակ, եզ. ուղ, հոլ.

մասնիկ, իսկ հոլովի մասնիկ բնաւ չունենալնուն համար կըսուին ուղիղ կամ ուղղական հոլով, այսպէս վերի նախադասութիւնները լուծենք.

Ասուած=յատ. գոյ. եղ. ուղղական հոլ. ենթ. Է բային, Արդար=որկ. ած. » » » usnոգելի Ած.ին Է=էակ. բայ, եղ. Գ. դէմք:

Անոնք=անձ. դեր. յոգ. Գ. դէմք, ուղ. հոլ. ենք. կառ- խասին բային,

ԿԱՇԽԱՏԻՆ=ածկ. բայ, յոգ. Գ. դէմք=աշխատող են,

107. Լեզուի մը մէջ շատ բառեր կան, այս բառերէն ոմանք իրարու առաւել կամ նուազ մօտ նշանակութիւն մ'ունին, այս տեսակ բառերը կըսուին հոմանիշ, ինչ. փոքր=պզտիկ, երկիր=ցամաք, տեսնել=նշմարել ևլն:

123. Հետեւեալներէն զատեցէք պարզ, ածանց եւ բարդ բառերը, և թէ անոնցմէ որոնք իրարու հոմանիշ կամ հականիշ կամ նոյնապակց են:

— Բարի, հողագործ, հարուստ, աշխատատեղ, բարեկամ, մտացի, երկրագործ, խորածոր, չար, գետնածի. դարբին, տերեւ, ծոյլ, անբոյր, ծովախոր, քերեւ, հոտաւտ, զարեւի, արեւ, հանելի, լաւ, մեծատուն, ժաշան, սրակից, անուշահոտ, զգուելի, արեգակ, անախործ:

Օր.	Արմատ	Ածանց	Բարդ	Հոմանիշ
	Բարի	մտացի	հողագործ	հողագործ=երկրագործ
	Հարուստ		աշխատատեղ	աշխատատեղ=ժաշան
			բարեկամ	

Հականիշ

Բարի > չար

Հարուստ > աղքատ

Նոյնապակց

Մտացի—գետնածի

Տերեւ—արեւ

124. Գտէք հետեւեալ հատուածին ստորագծուած բառերուն հոմանիշներն ու հականիշները և յետոյ վերածեցէք զայն Բ. և Գ. դէմքի՝ օրինակին պէս:

— Ես աշխատատեղ եմ եւ շարունակ դպրոց երթալով կը կարողանամ դասս ժամանակին պատաստել: Դասատուս զիս կը պատուէ իմ

Իսկ այն բառերը որոնք իրարու հակառակ նշանակութիւն ունին, անոնք ալ կը կոչուին հականիշ, ինչպէս. փոքր < մեծ, գիշեր < ցերեկ, խօսիլ < լռել ևլն: Այն բառերն ալ՝ որոնք իրարու ո՛չ հոմանիշ են և ո՛չ հականիշ, այլ առաւել կամ նուազ մօտ նշանակութիւն, կըսուին նոյնապակց կամ նոյնաձայն, ինչպէս. կարգ—կառք. փառք—բարք. գեր—գեր. գամել—գամել. ժամանակ—նոճանակ ևլն:

108. Թէ և բնականէն հականիշ բառեր կան, սակայն կրնանք երբեմն ու և է բառի մը հականիշը կազմել՝ անոր առջեւը դնելով նախամասնիկներէն մէկը, այսպէս. համեստ > անհամեստ, բախտաւոր > անբախտ = դժբախտ, երախտագէտ > ապերախտ, տեսնել > անտեսնել:

Ժաշանութեան համար եւ ընկերներս զիս կը սիրեն իրենց հետքաշաքավարութեամբ վարուելու, եւ իրենց դատերուն օգնել կարեւորութեամբ: Այս ընթացով վստահ եմ քէ ապագային պատուաւոր մէկը պիտի ըլլամ եւ ընկերութեան մէջ առաջին տեղը պիտի բռնեմ:

Օր. Հոմանիշ՝ աշխատատեղ = փութաշան. շարունակ = միշտ. — Հականիշ՝ Աշխատատեղ > ծորունակ > երբեմն, քիչ անգամ: Բ. դէմք = Դուն փութաշան ես և միշտ դպրոց երթալով կարող կըլլաս դասը ժամանակին պատրաստել...:

Գ. դէմքով՝ Հականիշ = Վարդուհի ծոյլ է և քիչ անգամ դպրոց երթալով՝ չկրնար իր դասը ժամանակին պատրաստել: Անոր դասատուն զայն...:

125. Վերի հատուածին նախադասութիւնները զատելէ յետոյ լուծել:

126. Նկարագրեցէք ձեր տեսած հարսնիքներէն, մկրտութիւններէն և ննջեցեալի յուղարկաւորութեան հանդէսներէն մին:

ԴԱՍ ԺԸ. — ՆԵՐԳՈՐԾ. ԵՒ ՉԵՂՈՒԲ ԲԱՅԵՐ. ՍԵՌԻ ԵՒ
ԲՆ. ԽՆԴԻՐ.

«Ես տունը շինեցի—Ես տունը մտայ»

109. Դիտենք արդէն թէ եմ, ես, եւ էական բայէն
դատ միւս բայերը ամական բայ կըսուին։ Ածական
բայերն ալ երկու տեսակ են, Ա. անոնք՝ որոնք ուրի-
շին բան մ'ընել կը ցուցնեն և ի՞նչ բանը հարցման
պատասխան են, ինչպէս երբ ըսեմ. Ես տունը շինեցի,
շինեցի բայը ուրիշին բան մ'ընել կը ցուցնէ, ուստի
կրնամ հարցնել, ի՞նչ բանը շինեցի—տունը շինեցի։
Բերականութեան մէջ ուրիշին բան մ'ընել ցուցնող և
ի՞նչ բանը հարցման պատասխանող բոլոր բայերը ներ-
գործական կըսուին, և պատասխանը ցուցնող գոյա-
կանն ալ սեռի խնդիր կըսուի։ Վերի նախադասու-
թեան մէջ. Ես՝ ենթակայ է, շինեցի, ներգործ. բայ է,
տունը՝ սեռի խնդիր է։

Հրահանգ 18.— (բերանացի եւ գրաւոր)

127. Հետեւեալներէն դատեցէք Սեռի ու Բն. խըն-
դիրները, և ներգ. ու չեղոք բայերը՝ յարմար հարցումներ
ընելով.

—Տիրան դասը գրեց.— Վահէ դպրոց գնաց.— Թռչունը իր բոյնը շի-
նեց.— Զին ականջը մտաւ.— Կապիկը ծառը ելաւ.— Ես ծովը սեսայ.—
Դուսն ծովը ինկաւ.— Ասոնք դաշտը վազեցին.— Գառունը դաշտը
գարդարեց։

Օր. Տիրան դասը գրեց=Դրեց, ո՞վ գրեց—Տիրան,
Տիրան՝ ուղ. հոլ. ենթակայ է, Տիրան գրեց,
ի՞նչ բանը գրեց—Դասը, Դասը՝ հայց. հոլ. սեռի

110. Բ. անոնք՝ որոնք ուրիշին բան մ'ընել չեն
ցուցնել, այլ ինքնիրեն բան մ'ընել, բան մ'ըլլալ կը
ցուցնեն և ի՞նչ բանը հարցման չեն յարմարիր, ասոնք
ալ չեզոք կըսուին. այսպէս երբ ըսեմ. Ես տունը մտայ,
մտայ բայը ո՛չ թէ ուրիշին այլ ինքնիրեն բան մ'ընել կը
ցուցնէ և ի՞նչ բանը հարցման չի յարմարիր, չենք
կրնար ըսել՝ ի՞նչ բանը մտայ, այլ կրնանք ըսել, ո՞ւր
մտայ—տունը մտայ, ուրեմն մտայ բայը չեզոք է և տունը՝
որ ի՞նչ բանը հարցման չի պատասխանել, ան ալ ո՛չ թէ
սեռի խնդիր, այլ բնութեան խնդիր կըսուի, այսպէս.
Ես՝ ենթակայ է, մտայ՝ չեզոք բայ է, տունը՝ բնու-
թեան խնդիր է։

խնդիր է, ուրեմն գրեց՝ ներգործ. բայ է։

Օր. Վահէ դպրոց գնաց=Գնաց, ո՞վ գնաց—Վահէ,
Վահէ՝ ուղ. հոլ. ենթ. է. Վահէ գնաց, ի՞նչ բանը
գնաց, չի յարմարիր, ո՞ւր գնաց—Դպրոց, ուրեմն
Դպրոց ո՛չ թէ հայց. սեռի, այլ բն. խնդիր է,
գնաց ալ չեզոք բայ է։

128. Հետեւեալ նախադասութեանց մէջ միւսնոյն
գոյականը քանի մ'անգամ գործածուած է, որոշեցէք
անոնց պաշտօնները՝ ենթակաները գտնելէ յետոյ։

—Մեր փաղաքը կործանեցաւ.— Այս տեղը մեր փաղաքը պիտի ըլլայ.—
Մեր փաղաքը, դու որ մը պիտի զարգանաս.— Զինուորները մեր փաղաքը
պաշարեցին.— Եւրոպացիք մեր փաղաքը մտան.— Երկինքը պայծառ է.—
Երկինք, քալի՜ բու անձրեւդ.— Երկիրը երկինք պիտի ըլլայ.— Յիսուս
երկինք համբարձաւ.— Ես հոն երկինք սեսայ։

Օր. Մեր փաղաքը կործանեցաւ, ո՞վ կործանեցաւ—Մեր
փաղաքը, ուղ. հոլ. ենթ. է.

Զինուորները մեր փաղաքը պաշարեցին, ո՞վ պաշա-
րեց—Զինուորները, յոգ. ուղ. ենթ. է։ Զինուորները
պաշարեցին, ի՞նչ բանը պաշարեցին=Մեր փաղաքը.
հայց. սեռի խնդիր է։

111. Ուստի ճանչնալու համար թէ բայ մը ներգործակա՞ն է թէ չեզոք, կառնենք անոր եղ. Ա. դէմքը և կը հարցընենք ի՞նչ բանը, զո՞վ, եթէ հարցումը յարմարի, բայը ներգործակա՞ն կըլլայ և պատասխանող գոյականը կամ դերանունն ալ սեռի խնդիր, իսկ եթէ չի յարմարի՝ բայը չեզոք կըլլայ և քովը գտնուող գոյականն ալ բնութեան խնդիր։ Այսպէս՝ կը շինեմ, կը գրեմ, կը սիրեմ՝ ներգործական են, վասն զի կրնամ ըսել, ի՞նչ բանը կը սիրեմ, կը շինեմ, կը գրեմ—խնձորը կըսիրեմ, տունը կը շինեմ, դասը կը գրեմ. ուրեմն կը սիրեմ, կը շինեմ, կը գրեմ՝ ներգործ. են. իսկ խնձորը, տունը, դասը գոյականներն ալ՝ որոնք ի՞նչ բանը հարցման պատասխաններն են, կըսուին սեռի խնդիր։ Բայց կը մտնեմ, կը փախեմ, կը խաղամ չե-

129. Հետեւեալ գոյականներէն իւրաքանչիւրով շինեցէք ճական նախադասութիւն՝ որոնց մէջ անոնք ըլլան ենթակայ, ստորոգելի ևլն։

—Երկիր, լեռ, անտառ, լիւն, դաս, ամապատ, փողոց, տուկայ։

Օր. Երկիրը բնդարձակ է, հոս Երկիրը՝ ուղ. հոլ. ենթ. է, Այս փաղաքը մեր Երկիրը պիտի ըլլայ, հոս ալ Երկիրը՝ ուղ. ստորոգ. է, Երկիր, մեզ ո՞ւր տարիք, հոս ալ Երկիրը՝ ուղ. կոչ է, Անոնց երկիրքեսայ, հոս ալ Երկիրը՝ հայց. սեռի խնդր. է, Իրենց երկիրը գացին » Երկիրը՝ հայց. բն. խնդր. է,

130. Որոշեցէ՛ք հետեւեալ բառերուն տեսակները՝ եղ. Ա. դէմքին ի՞նչ բան հարցումն ընելով, և լուծելէ յետոյ խոնարհեցէ՛ք։

—Կը հասնին, էիր, ողջունեց, սպառեցան, կը հոսէր, պիտի մօտենայ, եղայ, կը շինեմ, պատուիրեց, ելաւ, կիմանայի, յոգնեցար, կը գողնամ, կը գործէինք, պիտի խօսին, մոռցար, պատկանեցին, կըզգամք, լացին։

դոք են, վասն զի չեմ կրնար ըսել ի՞նչ բանը, զո՞վ կը մտնեմ, կը քալեմ կը խաղամ, այլ՝ ո՞ւր կը մտնեմ, կը քալեմ, կը խաղամ—տունը կը մտնեմ, փողոցը կը փախեմ, դաշտը կը խաղամ, ուրեմն կը մտնեմ, կը փախեմ, կը խաղամ բայերը չեզոք են, իսկ տունը, փողոցը, դաշտը գոյականներն ալ՝ որոնք ո՞չ թէ ի՞նչ բանը այլ ո՞ւր հարցման պատասխան են, բն. խնդիր կըսուին։

142. Սեռի և բնութեան խնդիրները բայերուն լրացուցիչներն են, ինչպէս ածականն ալ գոյականին լրացուցիչն է։

143. Ներգործական բայերուն սեռի խնդիրները՝ որոնք անպատճառ գոյական մը, գոյ. ածական մը կամ դերանուն մը կըլլան, թէ՛ անոնք ալ հոլովի մասնիկ չունին և ուղղական հոլովի կը նմանին, սակայն ուղ. չեն,

Օր. Կը հասնին կամ կը հասնիմ, ի՞նչ բանը կը հասնիմ, չի յարմարիր, ուրեմն չեզոք է։

Կը հասնին—չեզ. բայ. յոգ. Գ. դէմք, անոնք կը հասնին, անոնք՝ լռ. ենթ.

Ես կը հասնիմ, դուն կը հասնիս, ան կը հասնի, մենք կը հասնինք ևլն։

Եիր—էակ. բայ, եղ. Բ. դէմք, դուն էիր, դուն՝ լռել. ենթ.

Ես էի, դուն էիր, ան էր, մենք էինք ևլն։

Ողջունեց կամ ողջունեցի, ի՞նչ բանը, զո՞վ ողջունեցի—հայրս ողջունեցի, ներգ. բայ է,

Ես ողջունեցի, դուն ողջունեցիր, ան ողջունեց, մենք ողջունեցինք, դուք ողջունեցիք, ևլն։

134. Որոշեցէ՛ք հետեւեալ բառերուն տեսակները և լուծեցէ՛ք.

—Ձիս, անոնք, մեր, արծիւր, ձերիւր, ամէնը, տասներորդ, ձեզ, խմեց, Ամերիկա, իրենց, սաղարթազարդ, անգղայե, հարիւր, վերմակ, գերմակ, որ, բանդակ, վանդակ, մարեցաւ, անցաւոր, տոգոյն, Ասիա, Բախիմ, չորերը։

այլ անոնց կըսուի հայցական հոլով, ուստի ամէն սեռի խնդիրի՝ կըսուի հայցական սեռի խնդիր, և անոր նըմանող բնութեան խնդիրին ալ՝ հայցական բնութեան խնդիր: Վերի օրինակներէն խնդր, տունը, դասը գոյականները կըսուին հայց. սեռի խնդիր, իսկ միւս տունը, փողոցը, դպրոցը գոյականներն ալ՝ հայց. բն. խնդիր:

114. Ենթական և ստորոգելին միշտ ուղղական հոլով են: Ուղղական հոլով են նաև այն գոյականները որոնց խօսք մը կ'ուղղուի, այս տեսակ գոյականներուն կոչա-

Օր. Զիս=անձ. դեր. եղ. հայց. հոլով: Անոնք=անձ. դեր. յոգ. ուղ. հոլ. Մեր=ստաց. ած. Արծիւը=հաս. գոյ. եղ. ուղ. կամ հայց. հոլ. որոշ, ը յօդով:

132. Գտէք ձեր քովէն Ա. 10 ներգործ, և 10 չեզ. բայ եւ խոնարհեցէք, Բ. 10 ական զոյգ հումանիշ, 10 ական զոյգ հականիշ եւ 10 ական զոյգ նոյնայանգ բառեր, Գ. գտէք 10 ական արմատ. ածանց եւ բարդ բառեր, Դ. գտէք 10 ական գոյական, 10 յատուկ գոյական, 10 որ եւիցէ ածական եւ դերանուն, եւ 10 գոյականաբար ածական:

Օր. Տպել, կազմել, համբել եւն=բան մը կը տպեմ, կը կազմեմ, կը համբեմ, Ների. են:

» Հոսիլ, ապրիլ, դառնալ ևյն=բան մը կը հոսիմ, կապրիմ, կը դառնամ չըլլար, Չեզոք են:

» Անուշ=բաղը, սրտուրիւն=խորուրիւն եւն. Հո- ՄԱՆԻՇ են:

» Անուշ>դառն, յիշել>մոռնալ, լուրիւն>աղմուկ եւն. ՀԱՎԱՆԻՇ են:

» ձերմակ=գերմակ, գոռալ=պոռալ, առջի=արջի եւն. ՆՈՅՆԱՅԱՆԻՇ են:

» Փայտ, ծառ, խնձոր, արմատ են. ծառուտ, սրտա- ւես՝ ԱՅՆԱՆԻՇ են:

կան կըսուի, ինչպէս. Արշալի, դասդ սերտէ՛, Հայրե՛ր, կըթեցէ՛ք ձեր զաւակները, ուր՝ Արշակ և Հայրեր՝ ուղղական հոլ. կոչական են, իսկ սեռի և բնութեան խնդիրներն ալ հայցական հոլով են:

115. Թէև ուղղական և հայցական հոլովները իրարու կը նմանին, սակայն կրնանք զանոնք իրարմէ զատել իրենց յատուկ հարցումներով և պաշտօններով: Այսպէս. երբ գոյական մը կամ դերանուն մը՝ ենթակայ կամ սո-

Օր. Դառնաղէտ, որդեալից, գեղափրիք, դրամատուն՝ ԲԱՐԴ.

» Ծաղիկ, մանչ, սոխակ՝ եւ այլն, ՀԱՍ. ԳՈՅԱԿԱՆ.

» Տաւրոս, Վարդան, Աննա ՅԱՏ. ԳՈՅ. են:

» Թարմ, երկու, ձեր, այդ՝ ԱՅՆԱԿԱՆ, դուն, ասի, իմի-»

» Երս, ուրիշը՝ ԳԵՐԱՆՈՒՆ են:

» Խորունկը, հիմգերոգը, մեծամիտը և այլն ԳՈՅԱ-»

» ԿԱՆԱԲԱՐ ԱՅՆԱԿԱՆ են:

133. Հետեւեալ նախադասութեանց մէջ ող և ած վերջաւորող անդէմ բայեր կան, որ յարաբերական դերանունով դիմաւոր բայի վերածելէ յետոյ լուծեցէք:

— Բարի անձէն նառապարտ լոյսը ունի ա՛յնպիսի ջերմութիւն մը որ վայրկենացէս կը տարցընէ գայն ընդունող ենթական: Մարդուն հոգին կը նմանի մեծապէս յուզուող ծովերու, ուր էր թէ այդ յուզումները շիտակ նաւահանգիստ առաջնորդէին իրենց կոհակներուն վրայ վերցուած ուղեկորոյս նաւակը:

Օր. Ճառագայթով լոյսը=այն լոյսը որ կը նառագայթի

1. Այն $\left\{ \begin{array}{l} \text{որակ. ած. 2 ին,} \\ \text{հաս. գոյ. առ. եղ. ուղ. ենթ. ունի} \end{array} \right.$

2. Լոյսը $\left\{ \begin{array}{l} \text{բային, յարաբերեալ՝ 3 ին,} \\ \text{ած. գոյ. առ. եղ. ուղ. ենթ. ունի} \end{array} \right.$

3. Որ՝ յար. դեր. եղ. ուղ. ենթ. կը նառագայթի բային, (լոյսին տեղ),

4. Կը ճԱՌԱԳԱՅԹԷ՝ ինչ բանը կը ճառագայթեմ, չըլլար, չեզոք բայ, եղ. Գ. դէմք, ո՛վ կը ճառագայթէ. . .

ԴԱՍ ԺԹ. — ԲԱՅԻՆ ԺԱՄԱՆԱԿԸ ԵՒ ԵՂԱՆԱԿԸ

«Սիրել, կը սիրեմ, սիրեցի. պիտի սիրեմ, սիրէ՛»

119. Բային գործողութիւնը միշտ միեւնոյն ժամանակ եւ միեւնոյն կերպով չկատարուիր, այլ տարբեր տարբեր ժամանակներու մէջ եւ տարբեր ձեւերով, այսպէս. կը սիրեմ, ե՞րբ կը սիրեմ—հիմա կը սիրեմ, սիրեցի, ե՞րբ սիրեցի—երեկ սիրեցի. պիտի սիրեմ, ե՞րբ պիտի սիրեմ—վաղը պիտի սիրեմ. ուր կը տեսնենք որ գործողութիւնը երեք տեսակ ժամանակներու մէջ կը կատարուի, Հիմա, երեկ, վաղը: Քերականութեան մէջ այս երեք կերպ ժամանակներէն Հիմակուանին հա-

Հրահանգ 19.— (բերանացի եւ գրաւոր)

135. Լուծեցէք հետեւեալ բայերը եւ ըսէք թէ դիմաւոր են թէ անդէմ:

—կը գրէ, կը շահինք, տես, պիտի խաղայի, հասող, յուսացի, խաղայի, ապրիլ, պիտի գողնանք, հասնիմ:

Օր. կը գրէ՝ սահմ. եղ. ներկ. եզ. Գ. դէմք, դիմաւոր, Նստող՝ դերք. ներկ. ընդունելութիւն. անդէմ:

136 Հետեւեալ բայերը խոնարհեցէք սիրեմ բային պէս—Շինել, մկրտել, բաժնել, խրատել, հանել, եմ:

Օր. ՍԱՀՄԱՆԱԿԱՆ ԵՂԱՆԱԿ ՆԵՐԿԱՅ
Ես կը չինեմ. կը Մկրտեմ. կը Բաժնեմ կը Խրատեմ. եմ

137. Ըսէք եւ գրեցէք հետեւեալ բայերուն Սահմ. ներկ. Անց. կատարեալ:—Անկ. ապառնի.—Ստորդ. անկատար ժամանակներուն եզ. Բ. և յոգ. Ա. դէմքերը:

մար կըսուի Ներկայ ժամանակ, երեկուանին համար՝ Անցեալ ժամանակ և վաղուանին համար՝ Ապառնի ժամանակ:

120. կը սիրեմ,* կը խօսիմ,* կաղամ,* ցերկայ ժամանակ են, վասնզի հիմա կը սիրեմ, կը խօսիմ, կաղամ: կը սիրեի,* սիրեցի, կը խօսեի,* խօսեցայ, կաղայի*, աղացի՝ Անցեալ ժամանակ են, վասնզի երեկ կամ առաջ կը սիրէի, սիրեցի եւ այլն: Պիտի սիրեմ, պիտի խօսիմ, պիտի աղամ. Ապառնի ժամանակ են, վասնզի վաղը կամ ետքը պիտի սիրեմ, պիտի խօսիմ և այլն:

121. Ինչպէս կերելի վերի ձեւերէն, ցերկայ ժամանակը մէկ ձեւ միայն ունի, ինչ. կը սիրեմ, կը խօսիմ, կաղամ, իսկ անցեալը եւ ապառնին երկերկու ձեւ ունին, ինչ. կը սիրեի, կը խօսեի, կաղայի որոնք անկասարանցեալ կըսուին, իսկ սիրեցի, խօսեցայ, աղացի՝ կատարեալ անցեալ: Նոյնպէս պիտի սիրեմ, պիտի խօսիմ, պիտի աղամ՝ բուն ապառնի կըսուին, իսկ՝ պիտի սիրեի, պիտի խօսեի, պիտի աղայի՝ անկասար ապառնի կըսուին:

—Գծել, գործել, զնել, վաճառել, խօսիլ. տեսնել, աղալ, մեծնալ:

Օր. Գծել, Սահմ. ներկ, Անց. կատ. Անկ. ապ. Ստորդ. ապ. եզ. Բ. դ. Գուն կը գծես Գ.գծեցիր Գ.պի. գծէիր Գ.գծիմք: Յոգ. Ա. դ. Մ. կը գծեմք Մ.գծեցիմք Մ.պի. գծէիմք Մ.գծիմք:

138. Գտէք ու գրեցէք հետեւեալ բայերուն եղանակը, ժամանակը, թիւը. դէմքը:
—Մտայ. գնեցիր. խաղացի. պիտի մոռնամ. ծախել. կը յայտնէին, հանէ՛

Օր. Մտայ՝ սահմ. կատ. եզ. Ա. դէմք. Ես մտայ:
*Ժողովրդական լեզուին մէջ այս ցերկային եւ անկասարին ետքը կը դուրի նաեւ կոր մասնիկը, ինչ, կը սիրեմ կոր, կը խօսիմ կոր եւ այլն, Բայց գրական լեզուին մէջ շատ քիչ անգամ կը գործածուի: Այս կոր մասնիկը եկամուտ է ցանկերէն յօր=կոր մասնիկէն, լծորդ ըլլալով կ'գրին, ինչ. յէկմէկ=մէյմէկ եւ այլն, եւ կ'էլիյօր=կ'էլիկոր:

Հայ ֆեռականութիւն

122. Սակայն բայերը, ինչպէս ըսինք, այս ժամանակներէն զատ ունին նաեւ գործողութեան տարրեր կերպեր, եղանակներ, այսպէս երբ ըսեմ, Հայրի՛կ, դուն զիս կ'ը ՍԻՐԵՍ, երբ ես քեզ ՍԻՐԵՍ. ուր կը սիրես ձեռք որոշուած, սահմանուած եղանակով մը արտայայտուած է, անոր համար կ'ըսուի սահմանական եղանակ. իսկ սիրեմ ձեռք՝ որ երկրորդական, ստորադաս եղանակով մարտայայտուած է, անոր ալ կ'ըսուի ստորադասական եղանակ: Դարձեալ երբ ըսեմ, Արշա՛կ, ԼՈՒԷ. Տղա՛ւ, ԼՈՒՆՅԷՔ. այս ձեւերն ալ հրամայական կերպով արտայայտուած ըլլալուն՝ լուե, լուեցեք բայերը կ'ըսուին Հրամայական եղանակ. իսկ սիրել, սիրած. խօսիլ, խօսած եւայլն ձեւերն ալ որոնք անորոշ կերպով կարտայայտուին, կ'ըսուին Անորոշ կամ Դերբայ եղանակ:

123. Ուրեմն բային եղանակն ալ չորս է, Սահմանական, Հրամայական, Ստորադասական և Դերբայ: Այս չորս եղանակներն ալ իրենց մասնաւոր ժամանակներն ունին: Սահմանական եղանակն ունի երեք ժամանակ՝ հինգ

139. Որոշեցէք հետեւեալ բառերուն տեսակները:

— Ինձմէ, արծիւր, պզտիկներ, զսնել, Մուշ, հրապարակին, առին, արմատներով, տեսած, մօտիկներ, նպատակ: Լուսի՛ն, Լուսի՛ն, քեզ կրտսմ. հիմա, սակայն, Արարտ, իմններս, առանց, տանքիմքերոյ, ուրիշէն, ոչինչ, որոնց, այն ժառը զոր կրեցիր, ո՞վ ներս մտա:

Օր. Ինձմէ՛ անձ, դեր, եզ, Ա. դէմք, հոլոված, բուն՝ ես. մէ՛ հոլ. մաս: Արծիւր՝ հաս. գոյ. եզ. ուղ. կամ հայց, հոլ. որչ. Ե յօդով:

140. Հետեւեալներէն զատեցէք կապակցութիւնները, նախադրութիւններն, մակբայները եւ շաղկապները:

— Շիսակ խօսեցար: Դունն ներս մտի: Զգալուն տղայ մը կերելի: Եկայ բայց զինքը չի տեսայ: Քիչ մը վեր ելաւ բայց չի կրցաւ պահել վեր ցատկով: Բեռն ամուր կապէ՛, որովհետեւ երկար նամբայ պիտի բախէ:

ձեւերով, Ա. Ներկայ, կը սիրեմ, կը սիրես, եւլն: Բ. Անկատար անցեալ կը սիրէի, կը սիրէիր, եւլն. Գ. Կատարեալ անցեալ սիրեցի, սիրեցիր, սիրեց եւլն. Դ. Բուն ապագայի, պիտի սիրեմ, պիտի սիրես եւլն: Ե. Անկատար ապագայի, պիտի սիրէի, պիտի սիրէիր եւլն: Հրամայական եղանակն ունի երկու ժամանակ՝ մէկ ձեւով, այսպէս. Ներկայ եւ ապագայի, սիւ՛ն, թող սիրէ եւլն: Ստորադասականն ունի երկու ժամանակ՝ երկու ձեւով. այսպէս. Ա. Ներկայ, սիրեմ, սիրես եւլն. Բ. Անկատար անցեալ, սիրէի, սիրէիր եւլն: Իսկ դերբայն ունի երեք ժամանակ՝ չորս ձեւով, Ա. Աներեւոյթ, սիրել. Բ. Ներկայ ընդունելութիւն. սիրող, Գ. Անցեալ ընդունելութիւն, սիրած, սիրեր. Դ. Ապագայի ընդ. սիրելու, սիրելիք:

124. Սահմ. հրամայ. և ստորադասական եղանակները եղակի և յօդակի երեք դէմքերն ալ ունենալուն համար՝ Դիմաւոր կ'ըսուին և կը խոնարհին, իսկ դերբայը դէմք չունենալուն համար Անդամ կ'ըսուի (տես և կանոն 63) ուստի և չի խոնարհուիր, ասոր ձեւերէն՝ Ա. Աներեւոյթ գոյական է և գոյականին բոլոր պաշտօնները լիովին կը կատարէ, ինչպէս. Աշխատիլը օգտակար է, Աշխատելի կախորժիմ, Մարդ Աշխատելով կը հարստանայ եւլն, իսկ Ներկայ, Անցեալ և Ապագայի ըն-

Օր. Շիսակ խօսեցար. Ի՞նչպէս խօսեցար—շիսակ. չիտակ՝ մակբայ:

Դունն ներս մտի. ո՞ւր մտիր—դունն ներս, դունն ներս նախադրութիւն և խնդիրի կապ. դունն ներս խնդիր, ներս՝ նախադր:

141. Լուծեցէք վերի նախադասութիւնները:

142. Գրեցէք մէյմէկ նամակ ձեր Հօրեղբորը, ձեր Եղբորը, ձեր մէկ Ընկերոջը:

Մտադիր. (տես վարժ. 79)

դուռնեղութիւնները իբր ամական կը գործածուին և ամականին բոլոր պաշտօնները կը կատարեն (գոյ. ած. ստորագելի եւլն.) այսպէս. Աշխատող տղայ, Աշխատողը. Աշխատած երկիրը, Աշխատածը. Աշխատելիք տեղը, Աշխատելիք եւլն:

125. Ամէն դիմաւոր բայ կարելի է անդամի փոխել իթէ զայն գլխաւոր նախադասութեան հետ կապող շաղկապները կամ յարաբերական դերանունները զեղչենք, այսպէս. Գացինք որ* զայն տեսնենք=Գացինք զայն տեսնելու. Փախայ երբ զայն տեսայ=Փախայ զայն տեսնելու պէս. Կը կատարեմ այն գործը զոր ծնողքս ինձ կը հրամայէ=Կը կատարեմ ծնողքիս ինձի հրամայած գործը: Փոխադարձաբար, կրնայ անդամ բայ մ'ալ դիմաւորի փոխուիլ՝ երբ անոր կազմած նախադասութեան յարմար շաղկապները կամ դերանունները զնենք, այսպէս. Ես ընելիք բանս գիտեմ=Ես գիտեմ այն բանը՝ զոր պիտի ընեմ. Սորվելու համար դպրոց կերթամ=Դպրոց կերթամ որպէս զի սորվիմ եւլն:

126. Բայերուն գործողութեան պարագաները այսինքն ժամանակը, տեղը, եղանակը և այլն ցուցնող բառերը նախադրուքին կամ մակբայ կըսուին:

Օր.

15. ՆԱՄՍԿ ՀՕՐԵՂԲՕՐՍ

Երուսաղէմ 5 Մարտ 1913

Սիրելի Հօրեղբայր

Թեեւ հազիւ երկու ամիս է որ բաժնուեցաք մեզմէ, սակայն ուրեմ երկար կերելի մեզի այս միջոցը և ուրքան կարօցանք ձեզ: Արդարեւ երբ հոս էիք եւ քանի մ'օր կը բացակայէիք մեր բովէն, ատիկա մեզի այնքան զգալի էր թուեր, վասնզի շուտով կը վերադառնայիք և մենք ձեզմով կուրախանայինք ու *Որ բառը շաղկապ է երբ բայի մը կը յաջորդէ եւ, թէ կամ որպէսզի նշանակութիւնն ունի, իսկ յարաբերական դերանուն է երբ գոյականի մը կը յաջորդէ եւ անոր տեղ դուռն է:

127. Նախադրուքին կըսուին՝ երբ գոյականի մը կամ դերանունի մը հետ միանալով կապակցութիւն կազմած են: Մակբայ կըսուին երբ առանձին գործածուած են. այսպէս. Գարեգին յառաջացաւ. երբ յառաջացաւ — Կարապետէն ետք, Նախադրուքին եւ խնդիրի կապակցութիւն, ետք՝ նախադրութիւն է եւ Կարապետէն՝ խնդիր. բայց երբ ըսեմ, Գարեգին յառաջացաւ ետք, այն ատեն ետք՝ կըլլայ մակբայ, որովհետեւ առանձին գործածուած է:

Գարեգին երբ ըսեմ, Գարեգին բովը յառաջացաւ, կամ Գարեգին դասասուին բովը յառաջացաւ, հոս ալ բովը առանձին ըլլալուն համար մակբայ է, իսկ դասասուին բովը՝ նախադրութիւն եւ խնդիրի կապակցութիւն ըլլալուն համար բովը՝ նախադրութիւն է, դասասուին ալ խնդիր:

128. Գլխաւոր նախադրութիւններն են. առջեւ, առաջ, վար, տակ, բով, մեջ, համար, պէս և այլն, որոնք գոյականէն վերջ կը դրուին, առանց, դեպի, մինչեւ, և այլն, որոնք գոյականէն առաջ կը դրուին:

129. Գլխաւոր մակբայներն են, առջեւ, առաջ, վար, տակ, բով, մեջքեղ, ուր, հոս, հոն, և այլն, որոնք տեղ կը ցուցնեն. առտու, իրիկուն, երեկ, վաղը. որոնք տեղ կը ցուցնեն. առտու, իրիկուն, երեկ, վաղը. և այլն, որոնք ժամանակ կը ցուցնեն. այսպէս, այդ-և այլն, որոնք ժամանակ կը ցուցնեն. և երբեք, ամենեւին, ինչո՞ւ, եղանակ կը ցուցնեն. և երբեք, ամենեւին, ինչո՞ւ, եղանակ կը ցուցնեն. և այլն, որոնք այլևայլ պարագայ կը ցուցնեն:

հանելի ժամեր կանցնէինք, հիմա որ մեզմէ հեռու կը գտնուիք, կարծես տխրութիւն մը կը սառառնի մեր լոճի յարկին վրայէն: Կը յուսայինք թէ գոնէ այս օրերս կը վերադառնայիք, սակայն ամէն օր ալ յուսախարբը կը կըլլայինք, որով ստիպուեցայ այս նամակը գրել ձեզ ծնողքիս թելադրութեամբ. Ահ սիրելի՛ հօրեղբայրս,

130. Բայ մը ամբողջովին խոնարհել ըսելը զանկա հետզհետէ բոլոր եղանակներուն ու ժամանակներուն՝ եզակի եւ յոգնակի բոլոր դեմքերուն վերածել ըսել է, այսպէս, խոնարհենք սիրեմ բայը:

1. ՍՍ.ՀՄՍՆԱԿԱՆ ԵՂԱՆԱԿ

Ներկայ — Ես* կը սիրեմ, դուն կը սիրես ... մենք կը սիրենք եւն.

Անկ.Անցեալ — Ես կը սիրէի, դուն կը սիրէիր, ան կը սիրէր եւն,

Կատ. » — Ես սիրեցի ... ան սիրեց ... դուք սիրեցիք եւլն,

Բուն Ապառ — Ես պիտի սիրեմ. դուն պի. սիրես ... անոնք պի. սիրեն,

Անկ.Ապառ — Ես պիտի սիրէի. դուն պիտի սիրէիր եւլն:

2. ՀՐԱՄՍՅԱԿԱՆ ԵՂԱՆԱԿ

Ներկայ եւ Ապառ — սիրէ՛, բող սիրէ, Սիրենք, սիրեցէ՛ք, բող սիրենք

3. ՍՏՈՐԱԴԱՍԱԿԱՆ ԵՂԱՆԱԿ

Ներկայ — Ես սիրեմ, դուն սիրես, ան սիրէ, մենք սիրենք եւլն:

Անկատար — Ես սիրէի, դուն սիրէիր ան սիրէր ... անոնք սիրէին:

4. ԴԵՐԲԱՅ ԵՂԱՆԱԿ

Անքերեայր — Սիրել. Ներկայ Բնրուհեւորիւն — Սիրող.

Անց.Բնրուհեւոր. — Սիրած, սիրեք. Ապառ. Բնդ. սիրելու, սիրելիք:

*Ես, դու. ան եւայն դերանունները պէտք է կրկնել խոնարհումներու

տեսն մինչեւ որ աւակերտները լաւ մը վարժուին:

որչափ կարօտցանք ձեզ. կը խնդրենք որ երբ այս նա-
մակա առնէք շուտով պատրաստութիւն տեսնէք վերա-
դառնալու և քանի մ'օրէն մեր մօտը հասնելու: Այո՛.
անհամբեր կսպասենք ձեզ, Շուտ վերադարձէք շուտ,
ա՛հ այն ժամուն որ մեր մօտ գտնուիք, որչափ երջա-
նիկ պիտի ըլլանք, առաջնուանէ աւելի պիտի սիրենք
ձեզ եւ կը խոստանանք նաեւ որ ա՛յ բնաւ անհաճոյ
ընթացք մը չունենանք ձեր առջեւ, ինչպէս կընէինք
երբեմն երբ մեր մօտ էիք:

Համբուրելով ձեր ձեռքը կսպասենք ակնդէտ ձեր գալտեսան

Ձեր անձնուէր եղբորորդին

Վրոյր Սմբատեան

Գիտ. Ա. Որոշեցեք ստորագծուած բառերուն տեսակներ-
ըն և Բ. Գործածեցէք այս հատուածը իբր օրինակ շա-
րադրութեան և ուղղագրութեան:

ԴԱՍ Ի. — ՅԱՏԿԱՅՈՒՅԻԶ, ՍԵՌ. ԵՒ ՏՐԱԿԱՆ ՀՈՒՈՎՆԵՐ

«Դասասուին եղբայր—Դասասուին
կը հնազանդիմ»

131. Երբ երկու գոյական այնպէս մը կապուին իրարու
հետ որ մին միւսին որո՞ւն ըլլալը ցուցնէ, այն ատեն
անոնք կը կաղմեն կապակցութիւն մը որուն կըսուի
Յասկացուցիչ—Յասկացեալի կապակցութիւն, ինչպէս.
Դասասուին եղբայր, Ծովուն ջուրը, յատկացուցիչ—
յատկացեալի կապակցութիւն են, որոնց մէջ դասասու-
ին՝ յատկացուցիչ է, որովհետեւ եղբայրը գոյականին
որո՞ւն ըլլալը կը ցուցնէ, Ծովուն ալ յատկացուցիչ է
վանդի ան ալ ջուրը գոյականին որո՞ւն, ի՞նչ բանին
ըլլալը կը ցուցնէ, իսկ եղբայր՝ յատկացեալ է դա-
սասուին, և ջուրը՝ ծովուն:

Հրահանգ 20.— (բերանացի եւ գրաւոր)

143. Հետեւեալներէն զատեցէք կապակցութեան տե-
սակները:

—Նոյն պտուղը, ծառին տերը, արտին մէջը, ժամուն բակը, պա-
տուանէն վեր, այսչափ խօսք, երկար ժամանակ, ծառալիս անտառ,
ընկերին ընթացքէն, սենեակին բանալիները, ծուռ քանակներուն:

Օր. Նոյն պտուղը՝ ած.—գոյ. կապ. նոյն ցուց. ած,

պտուղը՝ հաս. գոյ,

Ծառին տերը՝ յատկց.—յատկցը կապ. ծառին՝ սեռ.

յատկացուցիչ, ծառը՝ յատկացեալ

Արտին մէջ՝ նախադր.—խնդրի կապ, մեջ՝ նախադր.

արտին՝ խնդիր:

144. Հետեւեալներէն զատեցէք սեռ.հոլ.յատկացուցիչը

և սեռ. խնդիրը.—Տրկ. բն. խնդիրը և տրկ. խնդիրը:

—Յիսուսի պատուէրները կը պահէմ: Յիսուսի կը հնաշնորհմ:

Յիսուսի հետ կերթային: Ընկերին պայտասկը առաւ: Գիրքը ըն-

132. Այս կերպով կունենանք երեք տեսակ կապակցութիւն, Ա. Ածական—գոյականի. Բ. Նախադրութիւն—խնդիրի, և Գ. յակացուցիչ—յակացեալի կապակցութիւններ:

133. Երբ երկու կապակցութիւն իրարու միացած ըլլան, այն ատեն կըսուին խառն կապակցութիւն, այսպէս, Ժրաշան դասասուին եղբայր կամ Դասասուին եղբոր հետ խառն կապակցութիւններ են, առաջինին մէջ՝ Ժրաշան դասասուին՝ ած.—գոյ, կապակցութիւն է և Դասասուին եղբայր՝ յակացուցիչ—յակացեալի կապակցութիւն. երկրորդին մէջ՝ Դասասուին եղբոր՝ յատկ.—յատկցի կապակցութիւն է և եղբոր հետ նախադրութիւն և խնդիրի կապակցութիւն: Ժրաշան՝ ածական է, Դասասուին՝ յատկացուցիչ է, եղբոր՝ թէ յատկացեալ և թէ խնդիր է. իսկ Հետ՝ նախադրութիւն է:

Կերին տուաւ:— Բնկերին քով նստաւ:— Փահանան ժողովուրդին հարն է:— Փահանան ժողովուրդին կը բարոյէ:— Ժողովուրդին գէմբին:

Օր. Յիսուսի պատկերները՝ Յատկացուցիչ—յատկացեալի կապ. Յիսուսի՝ սեռ. հոլ. յատկացուցիչ, Պատկերները՝ յատկացեալ:

—Յիսուսի կը հնազանդիմ՝ որով կը հնազանդիմ—Յիսուսի, կապակցութիւն չկայ. ուրեմն Յիսուսի՝ տրկ. բն, խնդ. է, բային կը վերաբերի:

—Յիսուսի հետ կերթային՝ հետ՝ նախադրութիւն է, ուրեմն Յիսուսի հետ՝ նախադր. խնդիրի կապ. է, և Յիսուսի՝ տրկ. խնդիր է:

145. Դտէք 2 աղան Անձի, Անասուին և Առաքյալի անուններ և անոնց քով մէյմէկ յարմար ածական կամ գոյական և կամ նախադրութիւններ դնելով՝ կապակցութիւններ շինեցէք:

134. Յատկացուցիչը՝ որ որով, ինչ բանի հարցման պատասխան է, բուն բառ չէ, այլ ի կամ ու հոլովի մասնիկներն ունի, ինչպէս. Դասատու, Դասատուի. Ծով, Ծովու: Հոլովի այս մասնիկներն ունեցող գոյականներն ուն կըսուի սեռական կամ սրական հոլով:

135. Յատկացուցիչը յատկացեալէն առաջ կը դրուի և սեռական հոլով կըլլայ, այսպէս վերի՝ դասասուին եղբայր, ծովուն ջուրը, կապակցութիւններուն մէջ, Դասատուին, Ծովուն՝ սեռական հոլով յակացուցիչ են: Սեռական են նաև նախադրութիւններէն շատերուն խնդիրները, այսպէս. սեղանին վրայ, սեղանին մէջ, խնդիրները, այսպէս. սեղանին վրայ, սեղանին, սեղանին, արօնին տակը, մարդուն առջև. ուր՝ սեղանին, սեղանին, արօնին, մարդուն՝ սեռական խնդիրներ են՝ վրայ մէջը, տակը, առջև նախադրութիւններուն:

136. Սակայն երբ գոյական մը այդ հոլովի մասնիկներն ունի և որով, ինչ բանի հարցման պատասխան ըլլալով հանդերձ յատկացուցիչ—յատկացեալի կապակցութիւն չէ և բայի մը կը վերաբերի, այն ատեն կըսուի սրական հոլով բնութեան խնդիր. այսպէս. Դասասուին

Օր. Տնես . . . բազէ . . . ուրագ . . .

Ած. դնելով—առոյգ տնտես. սրագէս բազէ. ծանր ուրագ . . .

Դոյ. դնելով—Տնտեսին գործը. բազէին քեւերը, ուրագին կորը . . .

Նախադր. դնելով—Տնտեսին պէս. բազէին առջեւ. ուրագին վրայ . . .

146. Հոլովեցէ՛ք հետեւեալ Գոյականներն ու Դերանունները մինչև տրական:

—Հաց. մարդ. պարգև. ժամ. տե. քաջութիւն. Մասիս. իրենք. տուն. կին. Ասուած. եղբայր. ամիս. գիշեր. ուրիշ. ես. իմ. ոչ ոք, առաջինը. աս. մի. դուն:

եղբայրը, հոս, Դասատուին՝ սեռական հոլով յատկացուցիչ է, որովհետեւ կապակցութիւն է, սակայն Դասատուին կը հնազանդիմ, հոս ալ Դասատուին՝ սրական հոլով բնութեան խնդիր է, վասնզի թէ՛ յատկացուցիչ—յատկացեալի կապակցութիւն է և թէ՛ բային կը վերաբերի. որով կը հնազանդիմ—դասատուին: Նոյնպէս սրական խնդիր կառնեն նախադրութիւններէն ոմանք, այսպէս. իշխանին՝ հետ, ծովու պէս. բնկերին համար, առանց մարդու, ուր՝ իշխանին, ծովու, բնկերին, մարդու՝ սրական խնդիրներ են, հետ, պէս, համար, առանց նախադրութիւններուն:

Օր. Պարգեւ. պարգեւի, պարգեւներ, պարգեւներու, Տեւ. տիրոջ, տէրեր, տէրերու.

Իրենք. իրենին, իրենները, իրեններուն,

Դուռ. քեզ, քու, քեզի, դուք, ձեզ, ձեր, ձեզի,

147. Որոշեցէ՛ք հետեւեալներուն թիւերն ու հիշները, —Տունը, քեզի, Արեւիկն, դպրոցները, գրիչին, ծովուն, մեր, ասանց, խօսքերուն, գործի, մեզ, դաս, զիրենք, զոր, ասոր, որոնց, բուկիկներուն, զո՞վ:

Օր. Տունը՝ հաս. գոյ. եզ. ուղ. կամ հայց. որչ. ք. յօդ. Քեզի՝ անձ. դեր. եզ. Բ. դէմք. տրկ. հոլ. ուղ՝ դուն, Արեւիկն՝ յատ. գոյ. եզ. սեռ. կամ տրկ. ուղ՝ Արեւիկ,

148. Որոշեցէ՛ք հետեւեալ բառերուն տեսակները և լուծեցէ՛ք.

—Մեսաղեայ, չարերը, երկրագործը, կը տեսնես, արագ, հայկականին զիս, կը խաղան, դժգոհները, զայդ, հասի՛ր, առջեւ, դրան առջեւ, առասպառ, ծառի ճիւղ:

*Նախադրութեան խնդիրներուն սեռական կամ սրական հոլով ըլլալը որոշելու նամար անոնց տեղ դնելու է իմ կամ ինձի: քու կամ քեզի. մեր կամ մեզի. եւ այլն դերանուններէն մին. եթէ իմ. քու. մեր. եւայլն յարմարին՝ սեռական են, եթէ ինձի. քեզի. եւայլն յարմարին՝ սրական են. այսպէս. իշխանին հետ կամ ինձի հետ, ինձի կը յարմարի, ուրեմն իշխանին սրական խնդիր է:

137. Բոլոր գոյականներու եւ դերանուններէ ոմանց սեռական ու տրական հոլովները իրարու նման են, թէև տարբեր հոլովներու մասնիկներով, սակայն մնացեալ դերանուններու սեռական և տրական հոլովները թէ՛ տարբեր են եւ թէ՛ բաւական փոփոխութեամբ կը կազմուին, այսպէս.

Գոյականներ

ԵԶԱԿԻ

Ուղ. Հայց.

Ա. Հայց

Բ. Մարդ

Գ. Նեղութիւն

Դ. Օր

Ե. Ընկեր

Զ. Սեր

Է. Հայր

Սեռ. Տրակ.

Հայց

Մարդու

Նեղութեան

Օրում

Ընկերը

Սիրոյ

Հօր

Ուղ. Հայց.

Հայցեր

Մարդեր

Նեղութիւններ

Օրեր

Ընկերներ

Սերեր

Հայրեր

ՅՈՒՆԱԿԻ

Սեռ. Տրակ.

Հայցերու

Մարդերու

Նեղութիւններու

Օրերու

Ընկերներու

Սերերու

Հայրերու

Օր. Մեսաղեայ՝ ած. ածանց. արմատ՝ մեսաղ,

Չարերուն՝ գոյկարար—որկ. ած. յոգ. սեռ. տրկ. ուղ՝ չարը:

Կը տեսնես՝ ներգ. բայ. սահմ. ներ. եզ. Բ. դէմք, ենթ՝ Դուն,

149. Լուծեցէ՛ք վերի 144 երորդ վարժութեան նախադասութիւնները:

Օր. 1. Յիսուսի } ի. յատ. գոյ. եզ. սեռ. հոլ. յատ. 2ին:
2. Պատուեցան } ի. հաս. գոյ. յոգ. հայց. սեռի
խնդիր. 3 ին, յատկը՝ 1 ին:

3. Կը ՊԱՀԵՍ՝ ներգ. բայ. սահմ. ներկ. եզ. Ա. դ. Ես՝ լու. ենթ. ի՞նչ բանը—...

150. Գրեցէ՛ք մէյմէկ շարադրութիւն հետեւեալներուն վրայ:

ԴԵՐԱՆՈՒՆՆԵՐ

Ուղ. Հայց.	Սեռ. Տրկ.	Ուղ. Հայց.	Սեռ. Տրկ.
Ես Զիս	Իմ Ինձի	Մենք Մեզ	Մեր Մեզի
Դու Գեզ	Քու Գեզի	Դուք Զեզ	Ձեր Զեզի
Ան Ան Զայն	Անոր Իրեն	Անոնք Զանոնք	Անոնց Իրենց
Դուք Զիք	Նոյնի	Իրենք Զիրենք	Անոնք (սեռ Կ.ՅՅ)
Նոյնը Նոյնը	Իմինս Իմինս	Անոնք Զանոնք	Իմիններս
Իմինս Իմինս	Որոն Իմինս	Իմիններս	Որոնց
Որ Որ Զոր	Որոն Իմինս	Որոնք Զորս	Որոնց
Ամենը	Ամենուն	(չունի)	(սեռ 4.90)

138. Թէ՛ւ գոյականներուն հոլովումի եօթը ձևեր նը-
շանակուած են, սակայն բոլոր գոյականներն ալ կա-
րելի է հոլովման Ա. ձևին (հացին) պէս հոլովել. այս-
պէս. կրնանք ըսել՝ մարդի, նեղութիւնի, օրի, ընկերի,
սէրի, հայրի, և ին :

— Գիշերն ու Յերեկը. — Դասիարակն ու Պարսիպանը.

1. Երբ կսկսի Գիշերն ու Երբ Յերեկը,
2. Ինչ է տարբերութիւնը Գիշերին եւ Ինչ է Յերեկին :
3. Ինչ կընեն մարդիկ եւ կենդանիներ Յե-
րեկն ու Գիշերը :
4. Երբ կը վերջանայ Գիշերը եւ Երբ Յերեկը :

ԴԱՍ ԻԱ. — ԲԱՅԵՐՈՒՆ ԼԾՈՐԴՈՒԹԻՒՆԸ ԵՒ ԱՐՄԱՏԸ

«Սիր-ել, Տես-նել. Խօս-իլ. Հաս-նիլ.
Խաղ-ալ, Գող-նալ»

139. Տեսանք արդէն թէ ամէն բայ միեւնոյն վեր-
ջաւորութիւնն ու միեւնոյն խոնարհումը չունի, ուստի
բայերուն վերջաւորութիւնը երեք կարգի կը վերած-
ուի. Ա. ել, նել, ինչպէս. Սիր-ել, տես-նել, Բ. իլ, ցիլ, ինչ .
խօս-իլ, հաս-նիլ, և Գ. ալ, նալ, ինչ. խաղ-ալ, գող-նալ :

140. Բայերուն այս երեք ձև վերջաւորութեան կըս-
ուի բայերուն երեք լծորդութիւնը : Ուստի ամէն բայ
կը խոնարհի իր վերջաւորութիւնը ունեցող լծորդու-
թեան տիպար օրինակին պէս :

141. Երեք լծորդութեան բայերուն տիպար օրի-
նակներն են՝ Ա. սիր-ել, տես-նել, Բ. խօս-իլ, հաս-նիլ,
Գ. խաղ-ալ, գող-նալ. որոնք կը խոնարհին այսպէս :

Հրահանգ 21. — (բերանացի եւ գրաւոր)

151. Որոշեցէ՛ք հետեւեալ բայերուն լծորդութիւն-
ները և ո՞ր բային վերաբերիլը :

— Վախճալ, երեցալ, կը կարմրէի, պիտի իջնայ, գալ,
ջանաց, կը հասնիք, տեսն, ապրեցէք, առաջնորդեն :

Օր. Վախճալ. չեզ. բ. դերբ. աներ, Գ. լծորդ. Բ. ձև .
կը խոնարհի գոյնալ ին պէս :

152. Հետեւեալ բայերը լուծելէ յետոյ խոնարհեցէ՛ք :

— Մտն, անցնէր, տեսէ, կաշաւէին, կիմանաւ, օգնեն, տեսնեցան,
պիտի խօսիս, աղացի, կը խնայիր, ազատիս :

Օր. Մտն, չեզ. բ. սահմ. կատ. յող. Գ. դ. Ա. լծ.
Բ. ձև. մտնել, արմատ՝ մուտք.

Ա. ԼԾՈՐԴՈՒԹԻՒՆ

Ա. ԶԵԼ. ՍԻՐ-ԵԼ. Արմատ՝ ՍԷՐ. Բ. ԶԵԼ. ՏԵԱ-ՆԵԼ. Ար-
մատ՝ ՏԵՍ (տես և Կ. 130):

1. ՍԱՀՄԱՆԱԿԱՆ ԵՂԱՆԱԿ

Ներկայ. Ես կը Սիր-եմ ... Ես կը ՏԵԱ-ՆԵԼ ...
ԱճԿ. ԱճԳ. Ես կը Սիր-էի ... Ես կը ՏԵԱ-ՆԵԼի ...
Կառ. ԱճԳ. Ես Սիր-եցի ... Ես ՏԵԱ-այ ...
Բուճ. Ապ. Ես Պիտի Սիր-եմ ... Ես Պիտի ՏԵԱ-ՆԵԼ ...
ԱճԿ. Ապ. Ես Պիտի Սիր-էի ... Ես Պիտի ՏԵԱ-ՆԵԼի ...

2. ՀՐԱՄԱՅԱԿԱՆ ԵՂԱՆԱԿ

Ներկ. Ես Ապ. Սիր-է՛. քո՛ղ Սիր-է. ՏԵԱ. քո՛ղ ՏԵԱ-ՆԵԼ.
Սիր-եմք. Սիր-եցէ՛ք. քո՛ղ Սիր-եմ ՏԵԱ-ՆԵԼք, ՏԵԱ-է՛ք, քո՛ղ ՏԵԱ-ՆԵԼք,

3. ՍՏՈՐԱԴԱՍԱԿԱՆ ԵՂԱՆԱԿ

Ներկայ. Ես Սիր-եմ ... Ես ՏԵԱ-ՆԵԼ ...
ԱճԿար. Ես Սիր-էի ... Ես ՏԵԱ-ՆԵԼի ...

4. ԴԵՐԲԱՅ ԵՂԱՆԱԿ

ԱճԵՐԵԼ. Սիր-ել ՏԵԱ-ՆԵԼ
Ներկ. ԸճԳ. Սիր-ող ՏԵԱ-ճող
ԱճԳ. ԸճԳ. Սիր-ած, Սիր-եր. ՏԵԱ-ած, ՏԵԱ-եր.
Ապ. ԸճԳ. Սիր-ելու, Սիր-ելիք. ՏԵԱ-ճելու, ՏԵԱ-ճելիք.

1. ՍԱՀՄ. ԵՂԱՆԱԿ՝ ՆԵՐԿԱՅ

Ես կը մտնեմ, կանցնիմ, կը տեսնեմ, կաշխատիմ, կիմանամ
Դ. կը մտնես, կանցնիս, կը տեսնես, կաշխատիս, կիմանաս
(Այս ձևով շարունակել բոլոր եղանակ և ժամանակները)

153. Հետեւեալ բառերուն վրայ հարկ եղած փոփո-
խութիւնները ընելէ յետոյ բայամասնիկները դնելով՝
բայ շինեցէք:

— Միտք, աղաչանք, կարմիր, սէր, շուք, քուղի, պատառ, վասակ
կից, համար, իմաստ, բարձր, հիւանդ, էլք. ցաւ, հոգ, օգնութիւն,
ցնծութիւն. հագուստ, գործ, շէնք, մեակ:

Բ. ԼԾՈՐԴՈՒԹԻՒՆ

Ա. ԶԵԼ. ԽՍԱ-ԻԼ, Արմատ՝ ԽՍՄԻ. Բ. ԶԵԼ. ՀԱՍ-ՆԻԼ, Ար-
մատ՝ ՀԱՍ.

1. ՍԱՀՄԱՆԱԿԱՆ ԵՂԱՆԱԿ

Ներկայ. Ես կը ԽՍԱ-իմ ... Ես կը ՀԱՍ-ճիմ ...
ԱճԿ. ԱճԳ. Ես կը ԽՍԱ-ի ... Ես կը ՀԱՍ-ճի ...
Կառ. ԱճԳ. Ես ԽՍԱ-եցայ ... Ես ՀԱՍ-այ ...
Բուճ. Ապ. Ես Պիտի ԽՍԱ-իմ ... Ես Պիտի ՀԱՍ-ճիմ ...
ԱճԿ. Ապ. Ես Պիտի ԽՍԱ-ի ... Ես Պիտի ՀԱՍ-ճի ...

2. ՀՐԱՄԱՅԱԿԱՆ ԵՂԱՆԱԿ

Ներկ. Ես Ապ. ԽՍԱ-է՛. քո՛ղ ԽՍԱ-ի. ՀԱՍ-ի՛ր. քո՛ղ ՀԱՍ-ճի.
ԽՍԱ-իմք. ԽՍԱ-եցէ՛ք. քո՛ղ ԽՍԱ-իմ. ՀԱՍ-ճիմք. ՀԱՍ-է՛ք. քո՛ղ ՀԱՍ-ճիք:

3. ՍՏՈՐԱԴԱՍԱԿԱՆ ԵՂԱՆԱԿ

Ներկ. Ես ԽՍԱ-իմ ... Ես ՀԱՍ-ճիմ ...
ԱճԿ. Ես ԽՍԱ-ի ... Ես ՀԱՍ-ճի ...

4. ԴԵՐԲԱՅ ԵՂԱՆԱԿ

ԱճԵՐԵԼՈՅՐ. ԽՍԱ-իլ. ՀԱՍ-ճիլ.
Ներկ. ԸճԳ. ԽՍԱ-ող. ՀԱՍ-ճող.
ԱճԳ. ԸճԳ. ԽՍԱ-ած, ԽՍԱ-եր. ՀԱՍ-ած, ՀԱՍ-եր.
Ապ. ԸճԳ. ԽՍԱ-ելու, ԽՍԱ-ելիք. ՀԱՍ-ճելու, ՀԱՍ-ճելիք.

Օր. Միտք—մտած—մտածել Ա. ԼԾ. Ա. ԶԵԼ: Աղաչանք—
աղաչ—աղաչել,

154. Հետեւեալ նախադասութիւններէն նախ ԴԵՐ-
բայները դիմաւոր բայի վերածել և յետոյ՝ լուծել:

— Ամէն մարդ աշխատելով միայն երջանիկ կրլայ: Պատու տու
ծառը լաւ կը դարձանեն:— Որդեա՛կ, հաւատա՛ քեզ սիրողին:— Այսօր
տեսնելիք գործ մ'ունիմ:— Չարագործները քաղեցին գաղտնապէս՝ իրենց
սպաննած մարդը:— Սերմանէ՛ հնձելու համար, վնարէ՛ զանձելու համար:

Ա. Օր. Աշխատելով՝ չեզ. բ. դերբ. աներ. եզ. հոլովուած՝
ով մասնիկով, արմատ աշխատութիւն: Դիմաւոր՝
Ամէն մարդ երբ աշխատի անով միայն ...

Գ. ԼՇՈՐԴՈՒԹԻՒՆ

Ա. Ձեռ. Խաղ-Ալ Աբմամ՝ ԽԱՂ : Բ. Ձեռ. Գող-ՆԱԼ
Աբմամ՝ ԳՈՂ :

1. ՍԱՀՄԱՆԱԿԱՆ ԵԶԱՆԱԿ

Ներկայ .	Ես կը խաղ-ամ...	Ես կը Գող-նամ...
Անկ.Անց .	Ես կը խաղ-այի...	Ես կը Գող-նայի...
Կառ.Անց .	Ես խաղ-ացի...	Ես Գող-ցայ...
Բռն Ապ .	Ես Պիսի խաղ-ամ...	Ես Պիսի Գող-նամ...
Անկ.Ապ .	Ես Պիսի խաղ-այի...	Ես Պիսի Գող-նայի...

2. ՀՐԱՄԱՅԱԿԱՆ ԵԶԱՆԱԿ

Ներկեւ Ապ, խաղ-ա՛ր, քո՛ղ խաղ-այ, Գող-ցի՛ր, քո՛ղ Գող-նայ
 խաղ-անմ, խաղ-ացե՛ք, Գող-նանմ, Գող-ցե՛ք,
 քո՛ղ խաղ-անմ, քո՛ղ Գող-նանմ:

3. ՍՏՈՐԱԴԱՍԱԿԱՆ ԵԶԱՆԱԿ

Ներկ . Ես խաղ-ամ... Ես գող-մամ...
Անկ. Ես խաղ-այի... Ես գող-մայի...

4. ԴԵՐԲԱՅ ԵՂԱՆԱԿ

Աճեր.	Խաղ-ալ	Գող-նալ
Ներկ.ճնդ.	Խաղ-ացող	Գող-ցող
Աճց.ԸՆդ.	Խաղ-ացած. Խաղ-ացեր	Գող-ցած. Գող-ցեր
Ապ.ճնդ.	Խաղ-ալու. Խաղ-ալիք	Գող-նալու. Գող-նալիք

142. Բայե՛ մը բուն ձեւն է Ներկ. եղ. Ա. Դէմքը կամ Անե-
րեւոյթը, այսպէս, Սիրեցեհ, կը խաղանք բայերուն բուն
ձեւերն են, Սիրեմ կամ Սիրել, խաղամ կամ խաղալ :

Բ Օր. 1. Ամեն $\left. \begin{array}{l} 1. Բն. Գր. \\ 2. Մարդ \end{array} \right\}$ անբշ. ած. 2 ին.
հաս. գոյ. եղ. ուղ. ենթ. 4 ին,

3. Եթե՝ շաղկապ.

4. ԱՇխատի չեզ. բ. ստորդ. ներկ. եզ. Գ. Դ. ՈՎ

1. 0691-...մարդ,

2. Միայն՝ մահն է կոչում:

4. կրտս, եղ. ուղ. ստորոգ.

4. Արթուր Կարապետյան, հղ. ռեզ. ստորոգ.
Կարապետյան — Աճ. լու. հնթ.

143. ՍԻՐԵԼ բային պէս կը խոնարհին. գործ-ել, բաժ-նել, մորթ-ել, սանձ-ել, Լայլն: ՏԵՍՆԵԼ ին պէս՝ իջ-նել, մտ-նել, ել-նել գտ-նել. ԽՕՍԻԼ ին պէս՝ շահ-ել, ախր-իլ, կարմր-իլ, վաստըկ-իլ, Լայլն: ՀՍՍՆԻԼ ին պէս՝ հազ-նիլ, մեռ-նիլ, բռն-նիլ, հատ-նիլ, Լայլն: ԽՍՂԱԼ ին պէս՝ կարդ-ալ, խնդ-ալ, դող-ալ, որս-ալ, Լայլն: ԳՈՂՆԱԼ ին պէս՝ վախ-նալ, մեծ-նալ, նեղ-նալ, իմա-նալ, Լայլն:

144 Բայերէն մեծ մասը շինուած է գոյականէ մը
կամ ածականէ մը՝ շատ քիչ փոփոխութեամբ մը անոնց
ծայրը աւելցուելով եւ, նել, իլ, նիլ, սլ, նսլ,
յետամասնիկները, այսպէս. Խրոտ-խրասել, Շահ-շահիլ,
Խաղ-խաղալ, գոյականէ շինուած. Դեղին-դեղնիլ,
Տխուր-տխրիլ, Մեծ-մեծնալ ածականէ շինուած:

Սակայն մնացեալ բայերուն արմատները ունին ան,
ոււմ, իւն, ուրիւն եայլն յետամասնիկներէն ու եւ
էկեղ. ինչպէս՝ Աւլասիլ, արմատ՝ աւլաս, կամ աշ-
ւատ-անգ, Մոռաւ, արմատ՝ մոռ, կամ մոռացում,
Հնչել. արմատ՝ հոււնչ կամ հնչիւն, փրկել, արմատ՝
փիւրի* կամ փրկութիւն եայլն։ Բայերուն այս արմատ-
ներուն կրտսի բալարման կամ բալանուն։

153. Հետեւեալ բառերուն վրայ շինեցէ՛ք մէյմէկ
չարադրութիւն :

—Աղօթք. Ողորմութիւն. Մեղք:

ኒህ.ከህ.ዓ.ተ'ሪ

1. Ի՞նչ է Աղօթքը, Ողորմութիւնը, Մեղքը:

2. Որո՞ւ հրկայ Սղոթքը, Ողորմութիւնը, որո՞ւ դէմ
Մեղքը և քանի՞ կերպով:

3. Ի՞նչ օգուտ կամ վնաս ունին Աղօթքը, Ողորմութիւնը, Մեղքը:

4. Պատմեցէ՛ք եթէ գիտէ՞ք՝ որո՞նք կրած են անոնց

Լաւ կամ յոռի հետեւանքները :

*ՓԵՐԿԵԼ բային արմատը բառի մեջ գտնվում է **ՓԵՐԿ** ընկած և ոչ **ՓԵՐԿԵԼ**, համեմատելով **ԳՐԿԵԼ** բային հետ՝ որոնք արմատն է **ԳՐԿ**, վասնզի **ՓԵՐԿԵԼ** եւ **ԳՐԿԵԼ** իրարու կը համեմատին ինչպէս **ԲԱՅԵԲԱՅԵԼ** եւ **ԿԱԿԱՅԵԼ** իմանալով, որ **ԲԱՅԵԲԱՅԵԼ** եւ **ԿԱԿԱՅԵԼ** իրարու համեմատելով իրար հետ ինչպէս **ԲԱՅ** եւ **ԿԱԿ** իրար հետ համեմատելով:

Հայ Գերականութիւն

ԴԱՍ ԻԲ. — ԿՐԱՆՈՐ. ԲԱՅ. ԲԱՅԱՌԿ. ԵՒ ԳՈՐԾԻ. ՀՈՒՈՎ ՆԵՐ

«Սիրել—սիրուիլ. Գողնալ—գողցուիլ»

145. Երբ ըսեմ «Հայրը որդին կը սիրե». յայտնի է թէ այս խօսքին մէջ հայրը ենթական, սիրելու գործողութիւնը որդիին վրայ կը կատարէ, սակայն երբ շրջենք այս խօսքը և ըսենք, «Որդին կը սիրուի հօրմէն». թէև իմաստը նոյն է, սակայն կը տեսնենք որ հայրը ենթական՝ եղած է հօրմէ և որդին սեռի խնդիրը՝ ենթակայ։ Այս կերպով նախորդ նախադասութեան մէջի որդին սեռի խնդիրը՝ յաջորդ նախադասութեան մէջ ենթակայ եղած և սիրուելու գործողութիւնը իր վրայ առած է։ Արդէն գիտենք թէ՝ այն բայերը՝ որոնց ենթական՝ գործողութիւնը ուրիշի մը վրայ կը կատարէ, ուրիշին բան մը կընէ, ներգործական կըսուին. և այն գոյականը կամ դերանունը՝ որուն վրայ կը կատարուի գործողութիւնը և ինչ բանը հարցման պատասխան է, կըսուի հայց. սեռի խնդիր։ Ասոր հակա-

Հրահանգ 22. — (բերանացի եւ գրաւոր)

156. Հետեւեալ բայերը ներգործական են, վերածեցէ՛ք կրաւորականի։

—Կը խօսիմ, տեսայ, պիտի գրեմ, կը գծէի, նեղեմ, գործես, բացի, գողցայ, Օր. Կը խօսիմ—կը խօսուիմ, տեսայ—տեսանուեցայ։

157. Վերի բայերը խոնարհեցէ՛ք կրաւորական ձևով։

Օր. Սանմ. եղ. ներկայ. ես կը խօսուիմ... Անկ անց, ես կը խօսուէի... և այլն։

158. Հետեւեալ նախադասութիւնները ներգործ. են, վերածեցէ՛ք կրաւորականի։

ռակ այն բայերը՝ որոնք ուրիշէն բան մը ըլլալ, ուրիշէն բան մը կրել կը ցուցնեն, կըսուին կրաւորական բայ, և այն գոյականն կամ դերանունն ալ՝ որմէ որ բայը կը կրէ գործողութիւնը՝ կըսուի բացառական հոլով։ Վերի Բ. նախադասութեան մէջ, կը սիրուի՝ կրաւորական բայ է, հօրմէ ալ բացառական հոլ. բն. խնդիր։

146. Առանձին կրաւորական բայ չկայ, այլ բոլոր կրաւորական բայերը կը շինուին ներգործ*. բայերէն՝ ասոնց ել, նեկ, իլ, նիլ, ալ, նալ վերջաւորութիւնները փոխելով ուիլ, նուիլ, ացուիլ, ցուիլ վերջաւորութեանց, այսպէս. ներգործ. սիրել, տեսնել, խօսիլ, հագնիլ, աղալ, գողնալ. կրաւորական՝ սիրուիլ, տեսնուիլ, խօսուիլ, հագնուիլ, աղացուիլ, գողցուիլ։

147. Ուրիշն ներգործական են այն բայերը՝ որոնք ինչ բանը հարցման պատասխան են և սեռի խնդիր ինչ բանը, Չեզոք են այն բայերը որոնք ինչ բանը հարցման մ'ունին, Չեզոք են այն բայերը որոնք ինչ բանը հարցման չեն պատասխաններ և սեռի խնդիր չունին։ Իսկ կրաւորական են այն բայերը որոնք ներգործական բայերէն շինուած են, որոնց ենթական՝ գործողութիւնը ուրիշէ մը (բացառական հոլով) իր վրայ կանգնէ և ուիլ** կը վերջաւորին (տես նաև Դաս ԺԸ)։

—Որսորդը բռնուր զարկաւ։— Վաղարշակ Տրդատը ծեծեց։— Անոնք պարտէր կը զարդարեն։— Թեմամին քաղաքը պաշարեց։— Դասաւոր մարդասպանը պիտի դատաւարէ։— Ասուած աշխարհը ստեղծեց։

Օր. Ներգործական

Կրաւորական

ՈՐՍՈՐԴՐ ԲՐՆՈՐ ԶԱՐԿԱԼ—ԹՈՂՈՐ ՈՐՍՈՐԴՐԵՆ ԶԱՐՆՈՒԵՅԱԼ

159. Դտէ՛ք հետեւեալ բառերուն հոլովները եւ յետոյ հոլովեցէ՛ք ամբողջովին։

*Կարելի է երբեմն չեզոք բայերէն ալ շինուիլ, ինչպէս. Բալէ—Բալուիլ, մտնէ, մտնուիլ. Բլալ, Բլուիլ եւ այլն։

** Կրաւորական ձևով ուիլ վերջաւորող երբեմն բայեր կըսուին անդ-բաղարձ բայեր, ինչպէս. հազուիլ, հանուիլ, շկուիլ, սանհուիլ եւ այլն։ որոնք աւելի ներգործականի խմբուս ունին։

148. Բացառական հոլովը որ՝ որմե՞, ի՞նչ բանե հարցման պատասխան է և կը գտնուի գլխաւորապէս կրաւորական բայերու քով, ունի ե կամ մե կամ կե հոլովի մասնիկ, ինչպէս. հաց, հաց-ե. հայր, հոր-մե. աս, աս-կե. իսկ կայ նաև հոլով մը՝ որ որո՞վ, ի՞նչ բանով հարցման պատասխան է և Գործիական կըսուի և որուն հոլովի մասնիկն է ով կամ մով, ինչպէս, հաց, հաց-ով, Աստուած, Աստուծ-մով և այլն:

149. Այս կերպով Բերականութեան մէջ 6 տեսակ հոլով կըլլայ: Ուղղական, Հայցական, Սեռական, Տրական, Բացառական և Գործիական, որոնց հոլովուածի ամբողջ ձեւերն են հետեւեալները:

Եղ. Ուղ.	Հայց.	Սեռ.	Տրակ.	Բաց.	Գործ.
Ա. Հաց	Հաց	Հացի	Հացի	Հացէ	Հացով
Բ. Մարդ	Մարդ	Մարդու	Մարդու	Մարդէ	Մարդով
Գ. Նեղութիւն		Նեղութեան		Նեղութեմէ	Նեղութիւնով
Դ. Օր	Օր	Օրուան	Օրուան	Օրէ	Օրով
Ե. Ընկեր	Ընկեր	Ընկերոջ	Ընկերոջ	Ընկերոջմէ	Ընկերոջմով
Զ. Սեր	Սեր	Սիրոյ	Սիրոյ	Սերէ	Սիրով
Է. Հայր	Հայր	Հոր	Հոր	Հորմէ	Հորմով

— Յոգնակիները առհասարակ կը շինուին բուն բառերուն ետեւ աւելցնելով *եր. ներ, երու. ներու, երէ. ներէ, երով, ներով* ինչպէս հացեր, հացերու, հացերէ, հացերով. ընկերներ, ընկերներու, ընկերներէ, ընկերներով: Իսկ դերանուններուն եզ. եւ յոգ. բոլոր հոլովները տեսնել 62. 63 էջ. կանոն 90 եւ. էջ. 99 կանոն 137. այսպէս.

— Հօրմէս, գործով, քեզմէ, մուրներ, կղզիներուն, անոնցմով, կարիքին, Հայաստանէն, ծոցերով, իմինիս, իւրաքանչիւրէն, երկուով, ասոնց, օրուանէ:

Օր. Հօրմէս՝ հաս. գոյ. եզ. բաց. հոլ. ս՝ յօդ: Գործով՝ հաս. գոյ. եզ. գործ. հոլով:

Եզ. հայրս. հայրս, հօրս, հօրս, հօրմէս, հայրովս: Յոգ: հայրերս, հայրերս, հայրերուս, հայրերուս, հայրերէս, հայրերովս:

Եղ.	Ուղ.	Հայց.	Սեռ.	Տրակ.	Բաց.	Գործ.
Ես	Զիս	Իմ	Ինծի	Ինձմէ	Ինձմով	
...	...	...	...	...	...	...
Յոգ,	Մենք	Մեզ	Մեր	Մեզի	Մեզմէ	Մեզմով
...	...	...	...	...	...	...

150. Ամէն ներք. բայով նախադասութիւն կրնայ կրաւորական ձեւի վերածուիլ եթէ անոր ենթական բացառական հոլով ընենք, սեռի խնդիրը՝ ենթակայ եւ բայը կրաւորականի դարձնելով համաձայնեցնենք եւ ենթակային թիւին, այսպէս. ՀԱՅՐԸ կը սիրէ որդին = ենթակային թիւին, այսպէս. ՀԱՅՐԸ կը սիրէ որդին = Որդին կը սիրուի ՀՕՐՄԷՆ: ՀՐԵԱՆԵՐԸ Յիսուսը խաչեցին = Յիսուս խաչուեցաւ ՀՐԵԱՆԵՐԷՆ: Գիտ. կրաւոր. բայերը կը խոնարհուին Բ. լծորդու-թեան Ա. ձեւին՝ խօսիմին պէս:

160. Որոշեցէ՛ք հետեւեալներէն նախադասութեանց տեսակները, ներգործականները կրաւորականի վերածեցէ՛ք և փոխադարձաբար:

— Ուսիկանները բոցեցին աւազակներ:— Յովսէփ պատուեցաւ դաստիարակներ:— Ես գտայ գողը:— Ճամբորդները տեսնուին:— Դաստիարակները պիտի զրկուին դրամի-նէն:— Ծառին պտուղը կերուեցաւ որդեւէն:

Օր. Ներգործական

Կրաւորական

Ուսիկանները բռնեցին աւազակները = Աւազակները բռնուեցան ուսիկաններէն:

161. Լուծեցէ՛ք վերի (160) նախադասութիւնները:

162. Բաղդատեցէ՛ք հետեւեալ զոյգ գոյականները իրարու հետ երեւան հանելով անոնց՝ իրարմէ ունեցած օգտակար կամ վնասակար տարբերութիւնները:— Դունք եւ Կասուն:— Ծովն ու Յամաք:— Աւազակներն ու Ծոյրը:

ԴԱՍ ԻԳ.—ԱՆՅՈՂԱԿԱՆ ԵՒ ՈՒՐԻՇ ՔԱՆԻ ՄԸ ՏԵՍԱԿ ԲՅՐ.

«Սիրել—սիրցընել: Բալել—բալեցընել: կարդալ—
կարդացընել»

151. Կան տեսակ մը բայեր ալ որոնք կը կազմուին թէ՛ ներգործական և թէ՛ Չեզոք բայերէն և որոնց ենթական՝ իր ընելիք գործը ուրիշի մը ընել կուտայ, այսպէս երբ ըսեմ՝ սիրեմ, փալեմ, սիրելու և քալելու գործողութիւնը ե՛մ կը կատարեմ, սակայն երբ ըսեմ՝ սիրցընեմ, քալեցընեմ, հիմա ալ սիրելու և փալելու գործողութիւնը ուրիշի մը ընել կուտամ: Ահա այս տեսակ բայերը Անցողական կըսուին և կը վերջաւորին ցընել, եցընել, ացընել և մաս մ'ալ ուցանել: Վերի սիրեմ բայը ներգործական է, իսկ փալեմ՝ չեզոք, և անոնցմէ կազմուած սիրցընեմ, փալեցընեմ բայերն ալ անցողական են:

Հրահանգ 23.— (բերանացի եւ գրաւոր)

163. Հետեւեալ բայերը վերածեցէ՛ք Անցողականի և յետոյ խոնարհեցէ՛ք:

—Լսեմ, հասնիմ, խոսովանիմ, հաւնիմ, մտնեմ, պագնեմ, կարդամ, լամ, մեծնամ, աշխատիմ, գորանամ, իմանամ:

Օր. Լսեմ=լսցընեմ, հասնիմ=հասցընեմ:

164. Գտէ՛ք ծաղուամը հետեւեալ Անցողական բայերուն: —Խօսեցուցի, կը մատուցանեմ, արժանացուր, շահեցուցիմ, կը խնամահեցընեմ, հանդարեցընեմ, վասկցընեմ, հանգչեցուցէ՛ք:

Օր. Խօսեցուցի՝ անցող. բայ. սահմ. կատ. եզ. Ա. ղէմք.—խօսիմ բայէն:

Կը մատուցանեմ* անցող. բայ. սահմ. ներկ. եզ. Ա. ղէմք.—բնականէն Անցող.

* Ի հարկին հասկըցընել քէ այս բայեր գրաբարէն առնուած են:

152. Անցողական բայերը կը շինուին ներգործական կամ չեզոք* բայի մը արմատին վրայ աւելցընելով ցընել, եցընել կամ ացընել ըստ պատշաճի, այսպէս. Ա. Լծորդ. Ա. Ձեւ. Սիրել=սիրցընել, վաղել=վաղցընել, և այլն: Բացառութիւն, Բալել=քալեցընել, բալել=քալեցընել, և այլն:

Բ. Ձեւ. Տեսնել=տեսցընել, մտնել=մտցընել և այլն: Բ. Լծորդ. Ա. Ձեւ. Աշխատիլ=աշխատցընել, պտըտիլ=պտըտցընել և այլն: Բաց. Խօսիլ=խօսեցընել, ապրիլ=ապրեցընել և այլն:

Բ. Ձեւ. Հասնիլ=հասցընել, մեռնիլ=մեռցընել և այլն: Գ Լծ Ա. Ձեւ. Կարդալ=կարդացընել, Հաղալ=հաղացընել. Բաց. Խաղալ=խաղցընել...

Բ. Ձեւ. Գողմալ=գողցընել, վախնալ=վախցընել և այլն: Բայց՝ Իմանալ=իմացընել, տեղեկանալ=տեղեկացընել ևն:

153. Իսկ կը զարտուղին փրք-իլ, ուս-ել, դառ-նալ, անց-նիլ, կոր-սուիլ բայերը, որոնց անցողականները կըլլան, փրցընել, կերցընել, դարձընել, անցընել, կոր-սընցընել:

154. Բնականէն անցողական են հատցընել, ցուցընել, հարցընել, հատուցանել, մատուցանել, և ուրիշ ուցանել վերջաւորուած բայեր, որոնք ներգործական կամ չեզոք նախնական ձեւ մը չունին աշխարհաբարի մէջ:

165. Ըսէ՛ք և գրեցէ՛ք թէ հետեւեալ բայերը ինչ տեսակ են և ուրիշ* շինուած:

—Տեսնուեցան, անցուցիմ, մատուցի. հագցուց, խսեցար, փախցուր, յղնեցան, վախցուցէք, կը շինուին, պիտի անձրեւէ. պէտք էր:

Օր. Տեսնուեցան՝ կր. բայ. սահմ. կատ. յոգ. Գ. ղէմք. —տեսնեմ բայէն:

* Եւ երբեմն ալ կրնան կրաւորական բայէ մը շինուիլ. ինչ-հանել—հանուիլ=հանուեցընել, հագնիլ=հագուիլ=հագուեցընել եւայլն:

իսկ այն բայերը՝ որոնք անցողական ձեւ չեն կրնար առնել, անոնք ալ կը շինուին տալ բայով և կամ ուրիշ բայ մը նոյն բային իբր անցողականը առնելով, այսպէս, Բերել. չըսուի՝ բեր-եցընել այլ բերել տալ.
Դնել. » զն-եցընել » զնել տալ
Ելլել. » ելլ-եցընել » հանել
Տանիլ. » տան-եցընել » զրկել և այլն:

155. Բոլոր անցող. բայերը ներգործական են և կը խոնարհին այսպէս,
Սահմ. եղ. կը սիրցընեմ, սիրցընեի, սիրցուցի, պիտի սիրցընեմ, պիտի սիրցընեի ևն:
Հրմ. եղ. Սիրցու՛ր, թող սիրցընե. սիրցընեմք. սիրցուցե՛ք, թող սիրցընեն:

Ստոր. եղ. Սիրցընեմ... Սիրցընեի...
Դերբ. եղ. Սիրցընել, սիրցընող, սիրցուցած, սիրցուցեր սիրցընելու, սիրցընելիք:

— կը հասուցանեմ, կը հասուցանէի, հասուցի... հասուցիր կամ հասուցանէ՛ք... հասուցե՛ք... հասուցանեմ... հասուցանել, հասուցանող հասուցած, հասուցեր, հասուցանելու, հասուցանելիք:

156. Կան քանի մը բայեր ալ որոնց քանի մը ժամանակները պակաս ըլլալով ուրիշ բայերով կը լրանան, այս տեսակ բայեր կըսուին պակասաւոր. այսպէս. Գիտեմ=կը գիտնամ. եմ, կը լինիմ, կըլլամ=կեղնիմ. ունիմ=կունենամ. պարտիմ=կը պարտաւորիմ. կրնամ=

Անցուցիմ՝ անցող. բայ. սահմ. կատ. յող. Գ. Դ.
— անցնիմ բայէն:

166. Որոշեցէ՛ք զարձեալ հետեւեալ բայերուն տեսակները:

— Գնեցի, մօտեցան, եղաւ, պիտի աշխատեցընեն, համուէ՛ք, մօտեցուցե՛ք, շինուեցան, կըլլար*, ըսէիմ, ըլլուի, հեծցուցի, սեղծեց, կը փալեմ, լուէ՛ք, լսուէ՛ք, լսո՛ւր:

* Կըլլար=կըլլամ բայն ալ էականէ ինչպէս եմ բայը:

կը կարենամ. կամ=... կերթամ=կը գնամ և այլն:
Ասոնք կը խոնարհին հետեւեալ կերպով:

Սահմ. եղ. ներկ. Գիտեմ. եմ, կը լինիմ, կըլլամ, ունիմ, կը պարտիմ, կրնամ, կամ, կերթամ:

Անկ. անց. Գիտէի, կը լինէի, էի, կայի...

Կատ. անց. Գիտցայ, եղայ, ունեցայ, պարտաւորեցայ, կրցայ, (չունի), գացի:

Բ. Ապ. Պ. գիտամ, պ. ըլլամ, պ. ունեմամ, պ. պարտաւորիմ, պ. կրնամ, պ. երթամ:

Անկ. Ապ. պիտի գիտնայի և այլն:

Հրմ. եղ. Գիտցի՛ր. եղի՛ր. ունեցի՛ր, պարտաւորե՛ք, կրցի՛ր, գնա՛ւ. — թող գիտնայ ևն: — գիտանմ, ըլլանք ևն: — գիտցե՛ք, եղե՛ք: — թող գիտնան, ըլլան և այլն:

Ստորդ. եղ. ներկ. Գիտամ, ըլլամ, ունենամ, կարեմամ. — Անկ. գիտնայի. ըլլայի և այլն:

Դերբ. եղ. Գիտնալ, ըլլալ և այլն. — գիտցող եղող և այլն — գիտցած, եղած և այլն: Գիտնալու գիտնալիք, ըլլալու, ըլլալիք և այլն:

Պր. Գնեցի՛ ներԳ. բայ. սահմ. կատ. եղ. Ա. դէմք. գնել՝ Ա. չծ. Ա. ձեւ.

Մօտեցան՝ Չծ. բայ. » » յող. Գ. » .

167. Որոշեցէ՛ք հետեւեալ բառերուն տեսակները:

— Գործին, Սաւուղէն, գեղատեսիլ, հինգ, ձեր, այդ, միւս, մաքուր, հարիւրէն, մերիմներ, ատնց, միւսով, ինձի, ձեզի, հեռ, վաղը, որովհետեւ. Տղա՛ս, աշխատե՛ք, խաբեցիմ, կը գրուի. տեսածը, հարկ եղաւ, կերայ, կուտեմ, անեստ, ապուր, վարդենի, աւագուտ, շոգեկառք, մարդ, անձ, մայր, խաղաղութիւն:

Պր. Գործին՝ հաս. գոյ. առիկ. եղ. սեռ. կամ տրկ. հոլով. — ուղ՝ գործ:

168. Հետեւեալ խօսքերը լուծեցէ՛ք՝ զատելով նախադասութիւնները:

157. Իսկ կան կարգ մը բայեր ալ որոնց եղ. Գ. դէմ-
քերը միայն դործածուելուն համար՝ կըսուին միադիմ
բայեր, այսպէս.

Պարտ է, պէտք է, հարկ է, կը ձիւնէ, կանձրեւէ, և այլն:
» էր » էր » էր, կը ձիւնէր, կանձրեւէր »
(չունի) » եղաւ » եղաւ, ձիւնեց, անձրեւեց »
» » պիտի ըլլայ » և այլն:

158. Այս կերպով բոլոր բայերը կըլլան 7 տեսակի,
եական, ներգործական, չեզոք, կրաւորական, անցողա-
կան, պակասաւոր և միադիմ բայեր: Կրաւորական և
անցողական բայերը կը ճանչցուին իրենց ձեւերէն
(ուիլ, ցընել), իսկ միւսները իրենց յատկութենէն, (ըսէ՛ք
թէ ինչպէս):

— Ոչ ոք բող կարծէ թէ Աստուած մարդոց համար չարիք կը խորհի:
Ամեն չարիք կուգայ մեր գլխուն մեր յանցապարտութեան, մեր թեու-
քիւններուն եւ մեր անխոհեմութեան հետեւանով: Ո՛րքան մարդիկ պի-
տի կրնային քիչ մը զգուշութեամբ եւ արքնամտութեամբ ապրեցընել
իրենց անձը այն վտանգներէն՝ որոնք կրնային անվնաս անցնիլ եւ քե-
րես բնաւ իսկ չպատահիլ:

169. Շինեցէ՛ք մէյմէկ շարադրութիւն հետեւեալնե-
րուն վրայ:

— Ընտանեւ Հայր: Որդեւեր Մայր: Ծնողատեր Որդին: Բարեջան
Դաստիարակ:

ԴԱՍ ԻԴ. ԲԱՂԴԻ. ԺՈՄԱՆԱԿՆԵՐ ԵՒ ԲԱՅԱՍՈՒԿԱՆ ՁԵՒԵՐ

«Սիրած եմ, Սիրելու եմ—կը սիրեմ—չեմ սիրեր»

159. Բայերուն Անցեալ եւ Ապառնի ընդունելու-
թիւններն ալ եմ էական բային հետ միանալով կրնան
քանի մը բաղադրեալ ժամանակներ կազմել. այսպէս.
Ա. Անցեալ Բաղադրեալ ժամանակ Բ. Ապառնի Բաղադրեալ ժամանակ
Յարակասար. Սիրած եմ կամ Սիրեր եմ... Ապառնի Ներկ. Սիրելու եմ...
Գերակասար. » Էի կամ » Էի... » Անկ. » Էի...
Անցեալ Յառաջագոյն Սիրած եղայ... » Անց. » Եղայ...
Անց. Ապառնի. Սիրած պիտի ըլլամ...
Անց. Անկ. Ապ. » պիտի ըլլայի...
Անց. Անկ. Անց. » ըլլամ... Ստոր. Ապ. Սիրելու ըլլամ...
» Անկ. Անց. » ըլլայի... » Անկ. Ապ. » ըլլայի...

160. Այս կերպով բայերուն ժամանակները երկու
տեսակ կըլլան, Պարզ եւ Բաղադրեալ ժամանակներ:

161. Բոլոր բայերու միւսնոյն եղանակներն ու ժա-
մանակները արտայայտելու երեք ձեւ կայ. Ա. Հաստա-
մանակները արտայայտելու երեք ձեւ, որ բային դործողութիւնը կը հաստատէ,

Հրահանգ 24.— (բերանացի եւ գրաւոր)

170. Խոնարհեցէ՛ք հետեւեալ բայերը բոլոր Պարզ,
Բաղադրեալ և Ժխտական ձեւերով, դէմ դիմաց:

— Վագել, բուսնիլ, հազալ, մեծնալ,

Օր. 1. ՍԱՀՄԱՆԱԿԱՆ ԵՂԱՆԱԿ Ներկայ

կը վագեմ, կը բուսնիմ, կը հազամ—չեմ վագեր, չեմ բուսնիր, չեմ հազար...

Անկասար Անցեալ

կը վագեի, կը բուսնեի, կը հազայի—չէի վագեր, չէի բուսներ, չէի հազար...

171. Որոշեցէ՛ք հետեւեալ նախադասութիւններուն
մէջի բայերուն ժամանակները և յետոյ յողնակիի վե-
րածեցէ՛ք,

ինչ. կը սիրեմ. Բ. ժխտական ձեւ, որ գործողութեան հակառակը կարտայայտէ, ինչ. չեմ սիրեր. և Գ. Հարցական ձեւ, որ ևս հարցընելով կարտայայտուի, ինչ. կը սիրեմ:

162. Հաստատական ձեւը՝ մինչև հիմա մեր խոնարհած ձեւն է: Հարցական ձեւը պարզապէս բային վերջի վանկին ձայնաւորին վրայ հարցական այս (°) նշանը դնելով կը կազմուի, այսպէս կը սիրեմ = կը սիրեմ, սիրեցի = սիրեցի՞ և այլն: Իսկ ժխտական ձեւը կը կազմուի հաստատական բային առջեւ ՁԼ կամ ՄԻ մասնիկով, թեթեւ փոփոխութեամբ մը, այսպէս.

Հաստատական	Ժխտական
Կը սիրեմ, կը սիրես...	Չեմ սիրեր, Չես սիրեր*...
Կը սիրէի, կը սիրէիր...	Չէի սիրեր, Չէիր սիրեր...
Սիրեցի, Սիրեցիր...	Չսիրեցի, Չսիրեցիր...
Պիտի սիրեմ... պիտի սիրէի...	Պիտի չսիրէի... Պիտի չսիրէիր...
Սիրէ՛, բող սիրէ, սիրեցէ՛ք...	Մի՛ սիրեր, բո՛ղ չսիրէ, մի՛ սիրէք...
Սիրեմ... սիրէի...	չսիրեմ... չսիրէի...
Սիրել, սիրող...	չսիրել, չսիրող...

Այսպէս են միւս տիպար բայերն ալ. օրինակ,

— Չեմ տեսներ. չէի տեսներ — չեմ խօսիր, չէի խօսեր. — չեմ հասնիր, չէի հասներ. — չեմ խաղար, չէի խաղար. — չեմ գողնար, չէի գողնար: — Չտեսայ, չխօսեցայ. չհասայ, չխաղացի, չգողցայ եւ այլն:

— Մէկը չէր նանչնար բարին ու չարը եթէ Նախամարդը չուտէր արգիլուած պտուղէն: — Եղբայրս շատ դրամ չըճանիր. շահածն ալ կը վասնէ: — Եթէ եղբայրս շատ դրամ չըճանէր, անառակութիւն չէր ընէ: — Այս տղան եթէ չըճանկընար իր կարգացածը, պատահաւոր իր անուշադրութիւնն է: — Այս տղան եթէ չըճանկընար իր կարգացածը, չէր կրնար մեզի բացատրութիւն տալ:

Օր. Չեմ նանչնար՝ ներք. բայ. սահ. եղ. ներկ. եղ. Գ. Դէմք, ժխտական. — հաստատ. կը նանչնար:

* Գ. դէմք՝ չսիրեր կամ չսիրեմ — չտեսներ կամ չխօսեմ եւ այլն: Այս ձեւը չփոքրել անող. անկասարի հետ որ միշտ փոխանակ էր ի էր կը վերջաւորի. ինչ. չսիրեր, չտեսներ եւ այլն:

163. Իսկ բաղադրեալ ժամանակներու ժխտականն էր կը չինուին պարզապէս եւ բային բոլոր ձեւերուն առջև Չ գիրը դնելով. այսպէս.

— Սիրած չեմ... սիրած չէի... սիրած չեղայ... սիրած պիտի չըլլամ եւն.
— Սիրելու չեմ... սիրելու չէի... սիրելու չեղայ... սիրելու չըլլամ եւն.

Յոգնակի = Մարդիկ չէին նանչնար բարին ու չարը եթէ Նախամարդերը չուտէին արգիլուած պտուղէն:

172. Որոշեցէ՛ք հետեւեալ բայերուն տեսակները և թէ ո՞ր լծորդութեան կը վերաբերին:

— Գրեցի, պիտի կարդացնեմ. զմայլեցան, պիտի սպաննուի, կերանք, պարսիս, մեռցուցին, հագուեցընեն, կը խոսովանին, եղած էին, լոգնած ըլլամ, չծնէր, չէր ծնէր, չմեծնար:

Օր. Գրեցի՞ ներք. բ. սահմ. կատ. եղ. Ա. Դէմք. բուն՝ գրեմ. Ա. լծ. Ա. ձեւ:

173. Լուծել վերի 171 ըդ վարժութեան խօսքերը զատելով նախադասութիւնները ուղղաձիգ գծերով:

174. Գրեցէ՛ք մէյմէկ նամակ Ձեր Բժեկին՝ որ բժշկեց ձեր հիւանդութիւնը, Ձեր տաներէց Քանաւային՝ որ միշտ կայցելէ ձեզ և կը մխիթարէ, Ձեր տան մէկ Բարեկամին, որ օգնութեան հասաւ ձեզ՝ հրդեհի ժամանակ իր անձը վտանգելով:

ԴԱՍ ԻԵ. ԶԱՐՏՈՒՂԻ ԲԱՅԵՐ ԵՒ ԳՈՅԱԿՈՆՆԵՐ

«Դնեմ, դրի, դիր—Տանիմ, տարի, տար—Հայ, Հայոց»

164. Մինչեւ հիմա սոփիկեցանք բայերուն լծորդու-
թիւնը և անոնց խոնարհման զանազան ձեւերը: Սա-
կայն պէտք է գիտնալ թէ բայի մը ուրիշ բայէ ունե-
ցած խոնարհման տարբերութիւնը կորոշուի գլխաւո-
րապէս անոր՝ արմատական ժամանակներուն (կատար-
եալի, հրամայականի և ներկայ ու անցեալ ընդունե-
լութեանց) մէջ ստացած ձեւերէն. և թէ պէտք բա-
յերէն մեծ մասը իրենց լծորդութեան տիպար օրի-
նակներուն պէս կը խոնարհի. սակայն մէկ մասն
ալ կը զարտուղի ընդհանուր ձեւէն և տարբեր փո-
փոխութիւններ կունենայ միեւնոյն ժամանակներուն
մէջ. այսպէս.

Ա. լծ. Կը բերեմ, բերի, բեր'ր. Կըսեմ, ըսի, ըսէ'.
Կելլեմ, ելայ, ել'. Կընեմ, ըրի, ըրէ'. Կը դընեմ,

Հրահանգ 25.— (բերանացի եւ գրաւոր)

175. Դտէ'ք հետեւեալ բայերուն Արմաստեան ժա-
մանակները (Կատ. Հրմ. Ներկ. և Անյ. Ընդ.) և ըսէք թէ
կանոնաւոր են թէ զարտուղի:

—Բերել, նստիլ, հանել, կրնալ, փախչիլ, ելլել, հիմնել, վախճալ,
բաժնել, գրել:

Օր. Բերել, բերի, բեր'ր, բերե'ք, բերող, բերած, բերեալ.—
զարտուղի, փոխանակ բերեցի, բերե'ք ևն. ըլլալու:

176. Զատեցէ'ք հետեւեալ բայերուն տեսականները:

—Գայ, նստան, ինկալ, հասի'ր, երեցե'ք, տեսն, լսոն'ր, ըրած,
ելլել, մի լսե'ք, հոգացի, գտնուեցան, ունի, կրցան, չիխուեցալ,
հասան, առին, բռաւ, սրբեցե'ք, մի տանիւ, մտնուցիւ, կը դրկուի:

դըրի, դի'ր. Կը թընեմ, թընի, թո'ւք. Կը խածնեմ,
խածի, խա'ծ. Կը պագեմ, պագի, պա'գ. Կառնեմ,
առի, ա'ռ. Կը զարնեմ, զարի, զա'րի և այլն:
Բ. լծ. Կը նստիմ, նստայ, նստի'ր. Կը պրծիմ, պրծ-
այ, պրծի'ր. Կսկսիմ, սկսայ, սկսէ'. Կը փրթիմ,
փրթայ, փրթէ'. Կերեւիմ, երեւայ, երեւցի'ր ևն.

Բայց չիմ վերջաւորող բայերէն ոմանք իրենց չ գիւրը
կը պահեն, ոմանք ալ կը կորսնցնեն, այսպէս. Կը
հանգչիմ, հանգչեցայ, հանգչէ'. Վը թագչիմ, թագչ-

Օր. Դայ' ներդ. բ. սահմ. կատ. եզ. Ա. դ. եւ գտայ,
եւ' հնթակայ.—գտնել Ա. լծ.

177. Օրինակեցէ'ք հետեւեալ հատուածը զատելով
նախադասութիւնները ուղղաձիգ գծերով և ստորա-
գծելով կապակցութիւնները և յետոյ լուծեցէք:

—Մեր ստացած կրթութիւնը՝ առաջնորդն եւ ուղղութիւնը պիտի ըլլայ
մեր ապագայ կեանքին: Եթէ այդ կրթութիւնը չէ հիմնուած մեզ
տրտապահող միջավայրին եւ ժողովրդային պահանջած պայ-
մաններուն վրայ, ապառնալար այդպիսի կեանքի մը հետեւանք պիտի
ըլլայ տառապանք եւ յուսահատութիւն:

Օր. Ա. Մեր ստացած կրթութիւնը՝ առաջնորդն եւ
ուղղութիւնը պիտի ըլլայ մեր ապագայ կեանքին, եթէ
այդ կրթութիւնը...:

Օր. Բ. 1. Մեր $\left\{ \begin{array}{l} \text{ի ստաց. ած. 3 ին.} \\ \text{ոմ. ներդ.բ.դերբ.անց.ընդ.ած.3 ին.} \\ \text{ած. հաս. գոյ. եզ. ուղ.հնթ. 10 ին.} \end{array} \right.$

2. Ստացած
3. Կրթութիւնը $\left\{ \begin{array}{l} \text{ի ստած. ած. 6 ին.} \\ \text{ոմ. որակ. ած. 6 ին.} \\ \text{ած. հաս.գոյ.եզ.սեռ.յատկ. 7 և 9 ին.} \end{array} \right.$

4. Մեր

5. Ապագայ

6. Կեանքին

չեցայ, թագ-չէ՛ ևն. Կը փախ-չիմ, փախ-այ*, փախ-ի՛ր. Կը թռ-չիմ, թռ-այ, թռ-ի՛ր. Կը դպ-չիմ, դպ-այ, դպ-ի՛ր ևայլն:

Գ. Եւ Կը դառ-նամ, դար-ձայ, դար-ձի՛ր. Կը բա-նամ, բա-ցի, բա՛ց. Կը բառ-նամ**, բար-ձի, բար-ձի՛ր. Կիյ-նամ, ինկ-այ, ինկ-ի՛ր. Կը մը-նամ, մը-նացի, մըն-ա՛. Կու-տամ**, տու-ի, տո՛ւր. Կու-գամ**, ե-կայ, եկո՛ւր. ևայլն:

165. Կան քանի մը ում, նոււմ վերջաւորած բայեր՝ գրաբարէն առնուած, որոնց ոմանք ամբողջ և ոմանք թերի խոնարհում մ'ունին, ասոնք են իրենց խոնարհումներով. Ա. Կը թող-ուամ, թող-ուցի, թո՛ղ, թող-է՛ք***, թող-ած, թող-ելու ևայլն: Բ. Կզբօս-նում, զբօս-նեցայ, զբօս-նէ՛, զբօս-նեցէ՛ք, զբօս-ած, զբօս-նելու ևայլն: Իսկ ընթեռ-նում, զարթ-նում ևն. Կը խոնարհին միայն Գերկայ և անկասար:

166. Նաեւ կան մաս մը գոյականներ ալ՝ որոնք նշանակուած եօթը հոլովման ձեւերէն զատ տարբեր փոփոխութիւններ ալ կունենան գրաբարէն առնուած,

7. Առաջնորդն հաս. գոյ. եզ. ուղ. ստրգլ. 3 ին. շաղկապ.

8. Եի հաս. գոյ. եզ. ուղ. ստրգլ. 3 ին.

10. ՊիՏի ԸԼԼԱՅ էակ. բ. սահմ. բ. ասպ. եզ. Գ. Դ. — ո՛վ պիտի ըլլայ... կրթութիւնը.

*Կրնայ ըսուիլ նաեւ փախ-չեցայ ևայլն. — ** Այս բայը գրաբարէն է եւ կը գործածուի միայն բողոք բառնալ ձեւով. այսպէս, բողոք բարձի, բողոք բարձէք եւլն: Իսկ կուտամ եւ կուգամ բայերը անկանոն կըսուին՝ որովհետեւ անոնց արմատական ժամանակները բոլորովին կամ մեծ մասամբ կը տարբերին բուն բայէն: *** Երբեմն կըսուի նաեւ բողոքեմ կամ բողոք եւլն:

այսպէս. Հայ, հայ-ոց, հայ-ոցմէ—Ազգ, ազգ-աց—Ծնողք, ծնող-աց—Բողոքական, բողոքական-նք, բողոքական-աց, —Պարսիկ, Պարս-ից—Ասիա, Ասիոյ—Կեանք, կենաց—Սպայ, սպայք, սպայից—Իրաւունք, իրաւանց—Հրեայ, հրեից—Նեղութիւն, նեղութիւն-ք, նեղութեանց ևայլն:

167. Կան նաեւ գոյականներ ալ որոնք իրենց վերջին վանկին մէջ ունեցած ա, եա, է, ի, ու, ոյ ևյլն. ձայնաւորնին կը կորսնցնեն կամ կը փոփոխեն հոլովութիւն, ածանցութիւն և բարդութիւն առնելով, այսպէս. Գաղաք, քաղք-ի, քաղք-քենի. — Սեր, սիր-ոյ, սիր-ական. — Գիր, գր-ի, գր-աղիր, — Դուռ, դռ-ան, դռն-ապան, — Յոյն, Յուն-աց, Յուն-ական ևայլն:

178. Գրեցէ՛ք մէյմէկ շարադրութիւն հետեւեալ բառերուն վրայ:

— Ընթանիմ, Ծնողասիրութիւն, Հնազանդութիւն, Բարեսրտութիւն: ԹԵԼԱԳՐՈՐԹԻԻՆ: — Պէտք է ըսել թէ իմ՝ է Ընթանիմ, Ծնողասիրութիւն, Հնազանդութիւն, Բարեսրտութիւն. Ի՞նչ մասերէ կը բաղկանան. Ի՞նչ է պատուաւոր, պատանաւալ առակերսի մը յարաբերութիւնը անոնց հանդէպ. Ի՞նչ դեր կը խաղան անոնք ազգի ու բարեկիրք մարդու կեանքին մէջ:

* Այսպէս են նաեւ մարդ, մարդիկ, մարդոց, տղայ, տղաք, տղոց, եւայլն:

ԴԱՍ ԻԶ. — ԲՅՅԱՅՏԻԶ. ՁԱՅՆԱՐԿՈՒԹԻՒՆ. ԿԵՏԱԴՐՈՒԹԻՒՆ

166. Երբեմն նախադասութեան մէջ միեւնոյն անձին կամ իրին համար երկու տարբեր բառեր կը գործածուին որոնց մէջ միւսն աւելի բացայայտելու համար դրուած է, այսպէս. կը տեսնեմ Յիսուսը՝ Աստուծոյ որդին, ուր՝ Յիսուսի համար դրուած է նախ Յիսուսը և յետոյ Աստուծոյ որդին որ՝ Յիսուսը աւելի բացայայտ ընելու կը ծառայէ: Քերականութեան մէջ այսպիսի բառեր Բացայայտիչ-Բացայայտեալ կըսուին և անոնց միացումին Բացայայտիչ-Բացայայտեալի կապակցութիւն: Վերի խօսքին մէջ Յիսուսը և Աստուծոյ որդին՝ Բացայայտիչ-Բացայայտեալի կապակցութիւն կըսուի. Յիսուսը բացայայտեալ է իսկ Աստուծոյ որդին՝ բացայայտիչ: Աշխարհաբարի մէջ բացայայտիչը ընդհանրապէս բացայայտեալէն առաջ կը դրուի անկանխի ձեւով, այսպէս. Հայոց քաղաւորը Սըշակ, Մեծ գետը Եփրատ ևն:

167. Երբ ըսեմ «Ո՛հ, ի՜նչ գեղեցիկ է. Աւաղ, կործանեցայ» ևն. այս՝ ո՛հ և աւաղ բառերը որոնք ու-

Հրահանգ 26.— (բերանացի եւ գրաւոր)

180. Հետեւեալ խօսքերէն զատեցէ՛ք ձայնարկութիւններն և բացայայտիչ-բացայայտեալները, ստորագրեալով մէկ, երկու և երեք գծերով:

— Կը յուսամ, իցի՛ւ քէ: Ա՛հ, աղօթք, երկնային այդ սփոփանք: Աւա՛ղ, ո՛րքան տառապեցանք. Կեցցե՛ս, շատ լաւ խօսեցար: Եւ մեծ պատուով ընդունեցին յաղթական զինուորները, հայրենիքին այդ բաշարի պաշտպանները: Դու՞՞ պիտի պաշտպանեմ հայրենիքը, երանի՛ քէ:

բախտութիւն կամ ցաւ մը կը յայտնեն անշատաբար, կըսուին ձայնարկութիւն: Այսպէ՛ս են նաեւ Բաբէ՛, ա՛խ, վա՛խ, վա՛հ, իցի՛ւ քէ, իցի՛ւ քէ, օ՛խ, երանի՛ քէ, վա՛յ բառերը որոնք գլխաւոր ձայնարկութիւնները կը կազմեն և ուրախութիւն, ցաւ, զարմանք և այլ զգացումներ կը յայտնեն:

168. Այս կերպով խօսքին մէջ գտնուած բոլոր բառերուն տեսակները կամբողջանան, և ութ տեսակ են, Ա. Անուն կամ Գոյական, Բ. Ածական, Գ. Դերանուն, Դ. Բայ, Ե. Շաղկապ, Զ. Մակբայ, Է. Նախադրութիւն, և Ը. Ձայնարկութիւն կամ Միջարկութիւն: Ասոնք աւելի մէկ կըսուին խօսքին մասերը (Մասունք բանի):

169. Տեսանք արդէն թէ խօսք մը նախադասութիւններէ կը բաղկանայ, ուրեմն ո և է խօսք կրնայ մէկ և աւելի նախադասութիւններէ բաղկանալ: Երբ միայն մէկ նախադասութիւն խօսք մը կը կազմէ, կըսուի բացարձակ կամ անկախ նախադասութիւն, ինչպէս. Առաքելութիւնը սիրելի է. Կորովի մարդիկ միայն կրնան բարձր դիրքերու տիրանալ. Իսկ երբ նախադասութիւն մը ամբողջանալու համար կը պահանջէ ուրիշ նախադասութիւն մ'ալ, այն ատեն լրանալի նախադասութիւնը կըսուի գլխաւոր նա-

Օր. Կը յուսամ, իցի՛ւ քէ: Ա՛հ, աղօթք, երկնային այդ սփոփանք :::

181. Հետեւեալ բառերուն տեսակները որոշեցէ՛ք: — Կերամ. բայց, ատոց, մեծ, բաւական, աղմուկ, մասը, լուալու, մեզի, երկերկու, ու՞ր, բաժակ, նախանձ, ափսո՛ս. զսա՛ն, առանց:

182. Հետեւեալ խօսքէն զատեցէ՛ք նախադասութիւններու տեսակները և նշանակեցէ՛ք բոլոր այն նշանները որ գեղչուած են և յետոյ լուծեցէ՛ք:

խաղաասութիւն, իսկ լրացնող նախադասութիւնն ալ՝ երկրորդական կամ ստորադաս նախադասութիւն, այսպէս. Գողերու հանդիպեցայ՝ երբ ձորին մէջէն կերքայի. Պատժուեցար, որովհետեւ չարութիւն գործեցիր. ուր՝ Գողերու հանդիպեցայ և Պատժուեցար, գլխաւոր նախադասութիւն են, իսկ, Ձորին մէջէն կերքայի և չարութիւն գործեցիր նախադասութիւններն ալ երկրորդական են, վասնզի գլխաւոր նախադասութիւնները կամրողացնեն. առաջինը՝ ժամանակը կը յայտնէ, երկրորդը՝ պատճառը, իսկ երբ մակըայը և որովհետեւ շողկապը երկու նախադասութիւններն իրարու կը միացնեն. երկրորդական նախադասութիւններն գլխաւորին միացնող բառերն են շողկապները, քանի մը մակըայներ և ուր յարաբերական դերանունը, այս վերջինով սկսուող նախադասութիւնները կը սուրին նաեւ միջանկեալ նախադասութիւն (կ. 94): Քանի մը նախադասութիւններով կազմուած խօսք մը պարբերութիւն կը սուրի:

172. Խօսքի մը կամ նախադասութեան մը մէջ զանազան բառերուն ճշգրիտ իմաստը որոշելու և երկդիմութեան առաջին առնելու համար կը գործածուին զանազան կէտեր, գիծեր եւ նշաններ, որուն կը սուրի կէտադրութիւն:

173. Կէտադրութեան նշաններն են, բութ(°), կէտ(·)

—Ամէն մարդ պարտաւոր է աշխատելու աշխատութիւնն է միայն որ մարդը երջանիկ կընէ եթէ շարունակ խաղանք եւ զբոսնումք շարունակ պաւկիմք ու հանգստանմք եւ չկատարենք այն ամէն աշխատութիւնները որոնք կը ծանրանան մեր վրայ թէ մեր անձին պէտքերը հոգալու եւ թէ մեր նմաններուն բոլար. մարդոց օգնելու համար ոմ պիտի կրնանք արդեօք հանգիստ արժու վայելելու բոլոր այն բարիքները զորս շնորհած է մեզ աստուած:

միջակէտ(·), վերջակէտ(:) շեշտ(´) երկար(˘) ենթամնայ(˘), մակակէտ(˘), պարոյկ(°), միացման գիծ(—), հաւասար(=). չակէտ(»), փակագիծ() և այլն:

174. Բութը կը գործածուի զեղչուած բառի մը տեղ, Ա. բացայայտելին վրայ եթէ բացայայտելը յետագայն է, կապակցութեան մը առաջին բառին վրայ եթէ մէջտեղ ուրիշ բառեր մտած են և երբեմն ալ յարաբերական վրայ, այսպէս. Ես դպրոց մտայ Յակոբ՝ պարտէզը: Արեւակ՝ Հայոց թագաւորը: Մեր՝ դպրոցին մէջ տեսած պատկերները: Այն տղան՝ որ կաշխատի և այլն:

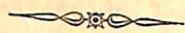
175. Կէտը կը գործածուի նոյնատեսակ բառերը և նախադասութիւնները իրարմէ զատելու համար, երբ՝ եւ կամ ուրիշ շողկապով մը չեն կապուիր, ամէն կոչականներու վերջը, և ամէն բառի վերջ՝ որ իր վերաբերած բառէն հեռացած է, այսպէս՝ էշը, Ձին, Ոչխարը, բերած բառէն հեռացած է, այսպէս՝ էշը, Ձին, Ոչխարը, չորքոտանի են: Դպրոց կերթամ, ուսում կը սորվիմ...: Հայր, ներէ՛ յանձանքս: Աստուած, թէեւ բարի, յանձաւորները կը պատժէ: Բութ և կէտ կրնան երբեմն իրարու տեղ գործածուիլ:

176. Միջակէտը կը գործածուի երբ խօսքը կիսովին աւարտած է, իսկ վերջակէտ՝ երբ ամբողջովին աւարտած է, այսպէս. Ներողութիւնը գովելի է երբ տկարի մը կամ ակամայ յանցաւորութեան մը հանդէպ կը գործուի. տկարութիւն կը դառնայ՝ երբ վախի պատճառով կը կիրարկուի:

Օր. Ամեն մարդ պարտաւոր է աշխատելու. (անկախ նախադաս.): Աշխատութիւնն է միայն՝ (գլխ. նախ.) որ մարդը... կընէ (երկր. կամ միջանկ. նախդաս.):

182. Գրեցէ՛ք մէյմէկ շարադրութիւն՝ նկարագրելով թէ ինչ կըլլայ երկիրը, մարդիկ և անասուններ երբ գայ —Ատու, Գարուն, Ամառ, Ձմեռ,

175. Շեշտը կը գործածուի կոչականներու, հրամա-
յականներու և պնդելի բառերու վերջին վանկի ձայ-
նաւորներուն վրայ, ենթամասն՝ տողադարձներու ա-
տեն, մակակէտը՝ զեղչեալ ձայնաւորի մը տեղ (կ'զարնէ .
պիտ' գրէ), պարոյկը՝ հարցական բառերու վրայ, միաց-
ման դիժը՝ երկու ոչ-նման բառեր միացնելու համար
և պատասխաններու սկիզբը. հաւասարը՝ հոմանիշ
բառեր միացնելու. չակերտը՝ կոչում եղած կամ ար-
տագրուած խօսք մը նշանակելու և փակագլիժը՝ բառի
մը նշանակութիւնը կամ տարբեր մէկ առումը նշանա-
կելու համար դրուած բառը կամ խօսքը շրջապա-
տելու :

ԴԱՍ ԻԷ.— ԹԷ Ո՞Ր ՏԵՍԱԿՐՍՈՒՄ ԿԸԼԼԱՆ ԳՈՅ. ԱԾԿԱՆ..

176. Գոյական եւ, Ա. Անձեր եւ անձերու վերաբերեալ
անուանքեր :

1. Ազգականութեան, քնսանիքի և ազգի անուանքեր. —
Ընտանիք, ծնողք, հայր, մայր, եղբայր, քոյր, հօրու,
մօրու, ուրջու, հաւ—պապ—մեծ հայր, մամ—հանի—
մեծ մայր, աներ, պարոնտատ, կեսայր, կեսուր, զօքանչ,
տատ, քենի, քենեկալ, քեռի—հօրեղբայր—հօբար, մօր-
եղբայր—մօբար, հօրաքոյր—հօքոյր, մօրաքոյր—մօ-
քոյր, հօրեղբօրորդի—հօբորդի, մօրեղբօրորդի—մօ-
բորդի, հօրաքեռորդի—հօքորդի, մօրաքեռորդի—
մօքորդի, քեռորդի, եղբօրորդի, քեռաղջիկ, դուստր,
քեռկին, տալ, ներ, հարս, փեսայ, քեռայր, կնքահայր,
կնքամայր, սան, սանամայր, սանահայր, մանչ, աղջիկ,
մանուկ, երախայ, պատանի, երիտասարդ, պարմանի,
պարմանուհի, տղեկ, զաւակ...

— Աբրահամ, Աբիսողոմ, Աբգար, Աղաւնի, Աշոտ, Ա-
սատուր—Ածատուր, Անուշաւան, Արամ, Արայ, Արիս-
տակէս, Արշալոյս, Արշաւիր, Արսէն, Արմենակ, Արշակ,
Արուսեակ, Արտաշէս, Արամայիս. Բարսեղ, Բարթո-
ղիմէոս. Գարեգին, Գեղամ, Գայիանէ, Գարբիէլ, Գառ-
նիկ, Գոհարիկ, Գէորգ, Դրիգոր, Դաւիթ, Դանիէլ, Եղիա,
Երիկ, Գոհարիկ, Գէորգ, Դրիգոր, Դաւիթ, Դանիէլ, Եղիա,
Երուանդ, Եղիշէ, Եփրեմ, Երեմիա, Եւդիսէ, Երանուհի
Յսայի, Եղիսարէթ. Զաքարիա, Զարեհ, Զարուհի, Զոհ-
րապ, Զարմայր, Զաքէոս. Թադուհի, Թադուր, Թէոդոս,
Թէոդորոս, Թադէոս, Թովմաս. Ժիրայր. Լուսարփի,
Լեւոն, Լուսաբեր. Խաչատուր—Խաչիկ, Խորէն, Խոսրով,
Խոսրովիդուխտ.—ուհի. Ծիածան. Կիրակոս, Կիւրենդ, Կա-
րապետ, Կատարինէ. Հեղինէ, Հայրապետ, Հռիփսիմէ,
Հմայեակ, Հայկ, Հայկունի, Հայկանոյշ, Հայկակ. Ղա-
զարոս, Ղուկաս, Ղեւոնդ. Մակար, Մարտիրոս, Մար-
գար, Մանէ, Մաննիկ, Մանասէ, Մարիանէ, Մարկոս,
Մարիամ, Մուշեղ, Մովսէս, Մինաս, Միսաք, Միքայէլ,
Մինրան, Մատթէոս, Մկրտիչ, Մեսրոպ, Մաղաքիա.
Յարութիւն, Յակոբ, Յեսու, Յովսէփ, Յուստոս, Նունէ,
հան—Յովհաննէս, Յովնան, Յովսէփ, Յուստոս, Նունէ,
Ներսէս, Նիկողոս, Նուարդ, Նահապետ. Շաւարշ, Շահէ,
Շուշանիկ. Պողոս, Պետրոս. Ռուբէն. Սամուէլ, Սահակ,
Սարգիս, Սանդուխտ, Սեդրակ, Ստեփան, Սուքիաս,
Սրբունի, Սիմոն, Սմբատ, Սերովբէ, Սիսակ, Սուրէն,
Սողովմէ, Սրապիոն. Վահէ, Վաղարշակ, Վա-
ղինակ, Վարդան, Վարդունի, Վարդանոյշ, Վառվառէ,
Վասիլունի, Վրթանէս, Տիրայր, Տրդատ, Տիրան, Տրդրան.
Յօլակ, Փայլակ, Փեփրոնէ, Քերովբէ, Քրիստոստուրեն.
—Հայ. Յոյն. Պարսիկ. Քուրդ. Վեր—Վրացի. Թուրք—
Տաճիկ. Արաբ. Պուլկար. Սերպ. Լեհ, Լազ. Ռուս. Թա-
թար. Չին. Զաբոն. Ռումէն. Հրեայ. Հնդիկ. Ասորի,
Հապէշ. Ղաթի. Գերման. Գաղղիացի. Անգղիացի. Սպա-

նիացի. Իսաղացի. Աւստրիացի. Մաճառ—Հունգարացի ևն :—Բաղաքացի*. երկրացի*. գիւղացի. Պօլսեցի, Իդմիրցի. Մաղնիսացի. Տարօնցի. Վանեցի. Մշեցի. Հայաստանցի. Կիլիկեցի. Տաճկաստանցի. Ռուսաստանցի, Գերմանացի. Վրացի. Հելլենացի ևն :

2. Արհեստաւորներ, Վանառական* .—Նպարավաճառ, գրավաճառ, ցորենավաճառ, ծխավաճառ, մանրավաճառ, իւղավաճառ, կաթնավաճառ, պտղավաճառ—մըրգավաճառ ևն :—Իարբին, դերձակ, սափրիչ, հացադործ, մաղադործ, երկաթագործ թիթեղագործ, կահագործ, ատաղձագործ, ժամագործ ևն. Կօշկակար, կոպղարար, ձուլիչ, ոստայնանի, հնակարկատ, խանութպան, ոսկերիչ, արդելիչ, արծնիչ, ծեփիչ ևն. Այգորդ, որսորդ, ներկարար, որմնադիր ևն :—3. Արուեստաւորներ. Բժիշկ, փաստաբան, երաժիշտ, նուագածու, պատկերահան, նկարիչ, գծագրիչ, ճարտարապետ, երկրաչափ, քանդակագործ, արձանագործ, դերասան ևն :

4. Կերական եւ գրական անձեր. —Հոգաբարձութիւն, տեսուչ, տնօրէն, դասատու, դաստիարակ .—ուհի, ուսուցիչ .—ուհի, աշակերտ .—ուհի, սան, սան .—ուհի, հեղինակ, գրագէտ, մատենագիր, բանաստեղծ ևն :

5. Պատշտական անձեր. —Կայսր կայսրուհի, թագաւոր—արքայ, թագուհի, իշխան .—ուհի, դուքս .—ուհի, ամիրայ, ընդհ. դատախազ, դատաւոր, կուսակալ, կառավարիչ, տեղակալ—տեղապահ, համարակալ, գրագիր, ոստիկան, ոստիկանապետ, բանտապահ, բանտապետ, գիւղապետ, քաղաքապետ, գաւառապետ ևն :—6. Զինուորական անձեր. —Զօրավար, սպարապետ, հրամանատար, գնդապետ, հազարապետ, հարիւրապետ, յինապետ, սպայ, ենթասպայ, զինուոր, զօրք, բանակ, վաշտ, գունդ, գումարտակ, ջոկատ, հեծեալ—այրուծի, հետեւակ. :

*Այս եւ անոց հետեւոյ բառերէն մեծ մասը ածական են քէել, սակայն առնաստիկ իւր գոյական կը գործածուին :

7. Եկեղեցականներ. Կաթողիկոս, հայրապետ, եպիսկոպոսապետ, պատրիարք, եպիսկոպոս, արքեպիսկոպոս, վարդապետ, արեւայ, քահանայ, սարկաւազ, լուսարար, լուսարարապետ, ուրարակիր, դպիր, մոմակալ, ժամկոչ :

8. Հօդի եւ լեռան մարդիկ. Երկրագործ, հողագործ, ագարակատէր, մշակ, արօրավար, խոզարած, խաչնարած, հովիւ, տուարած, հօտաղ, անդէորդ ևն :

9. Ծովու եւ գետի մարդեր. Նաւապետ, նաւավար, նաւազ, նաւաստի, նաւորդ, ուղեւոր, ծովագնաց, նաւուղիղ, հնոցպան, մեքենավար, ղեկավար. ևն :

10. Ճամբորդութեան մարդեր, ծանրորդ—ճանապարհորդ, անցորդ, կառապան, ձիապան, իշապան, ջորեպան, կառապան, սայլորդ :

Բ. Անասուններ եւ անասուններու վերաբերեալ անուններ,

1. Ընցանի կենդանիներ. Զօրքոտանի, ոչխար, մաքի, գառնուկ, որով, խոյ, այծ, քաղ, ուլ, ամիկ, եզ, կով, հորթ, ցուլ, երինջ, գոմէշ, խոզ, խոճկոր, ձի, գամբիկ, մտրուկ, յովատակ, էշ, աւանակ, քուրակ, ուղտ, շառաւ, շուն, քած, բարակ, քամիւ, կատու, մուկ, քոչուն, հաւ, վառեակ, աքաղաղ, աքլոր, հնդկահաւ, սագ, բադ, աղաւնի, տատրակ, ձագ ևն :—2. Վայրենի կենդանիներ, Զօրքոտանի, Առիւծ, կորիւն, վագր, ինձ, ընձառիւծ, Զօրքոտանի, Առիւծ, կորիւն, վագր, ինձ, ընձառիւծ, ռնգեղջիւր, գայլ, աղուէս, բորենի, փիղ, արջ, նապաստակ, ձագար եղջերու, ընձուղտ, խուրդ, սկիւռ, աքիս, քոչուն, արծիւ, բազէ, արագիլ, ծիծեռնակ, ծիծ—ճնճղուկ, սոխակ, եկքանիկ, դեղձանիկ, թուրթակ, արտոյտ, կեռնիս, կարապ, սիրամարդ լորամարդ, կաքաւ ևն : Սողուն, օձ, իժ, քարբ, կոկորդիլոս, մողէս, կրեայ, գորտ, ձուկ, տառեխ, թառափ, թրածուկ, օձաձուկ, ևն, միջատ, ճանձ, մեղու, մժեղ, մլուկ, շերամ, թիթեռնիկ, բու, բոռեխ, պիծակ, մրջիւն, սարդ, բաղիշ, կարիճ, որդ, տզրուկ, երկրմայր ևն, ոջիւլ, լուանիծ, տեռ ևն :

Գ. Առարկաներ եւ անոնց վերաբերեալ անուններ.

1. Կենդանական մասեր, Գլուխ, մազ, գանկ, ուղեղ, դադաթ, ձակատ, յոնք, աչք, կող, արտեւանունք = թարթիչ, բիր, ծիածան, քիթ, ռուսգ, շրթունք, բերան ակույ = ստամ, լինտ, լեզու, քիմք, կոկորդ, խոչակ, երես, այտ, պելս, մօրուք, կզակ, ականջ, ականջափող, թմբուկ, բլթակ, քունք, ծոծրակ, վիզ, պարանոց, ուս, թեւ, բազուկ, ծղի, ձեռք, թաթ, ոտք, բռունցք, մատ, եղունգ, արխն, երակ, ջիղ, շնչերակ, թոք, սիրտ, լեարդ, ստամոքս, սիրտ, փայծաղ, երկկամունք, աղիք, որովայն, կուրծք, փոր, արմուկ, անութ, պորտ, կող, վանդակ, լանջ, լեղի, զիստ, երանք, բարձք, սրունք, ոլոք, բոււբ, ոտք, գարշապար, ներքան, կրունկ, պոչ, եղջիւր, գաւակ, ող, ողնայար եւ:

2. Ուտելիքներ. Հաց, ալիւր, պանիր, կաթ, միս, կարագ, սէր, մածուն, հաւկիթ = ձու, ձուաղեղ, ապուր, եղինձ, թան, թանապուր, արգանակ, թացան, խորտիկ, խաշածոյ, ապուխտ, երչիկ, ձկնեղէն, աղձուկ, աղցան, աղանդեր, համեմ, համադամ, աղ, պղպեղ, քացախ, մեղր, անուշ, ռուփ, թթու, խճողակ, թօփիկ, մեղրապուր, կաթապուր, կարկանդակ, բանդակ, ծաղ, կտապ, քաքար, շօթ, հարիսայ, փոխինդ, հրուշակ, եռանկիւնակ, տարանկիւնակ (բախլավա), խմորեղէն, աթերայ, կաթայ, երկեփուկ (պիսգիւլի), օղակ, բոկեղ, շաքար եւ:

3. Հագնելիքներ. Վերարկու, տառատուկ = երիճաղ, կրկնոց, թիկնոց, պատմուճան, պարեգօտ, գիշերանոց, շրջաղգեստ, բաճկոն, բաճկոնակ, կապայ, տաբատ, վարտիք, շապիկ, փողկապ, օձիք, լամբակ, քղանցք, թեղանիք, ձեռնոց, թեւնոց, գլխարկ, գտակ, փեղոյր, գլխանոց, ոտնաման, կօշիկ, մուճակ, սանդալ, տրեխ, փայտկօշիկ, հողաթափ, սաղաւարտ, թագ, փակեղ, ճղաթագ, ձորձակալ, տաբատակալ, շուրջառ, փիլոն,

փորուրար, բաղպան, կիսագգեստ, գրպան, կոնակ, առջեւ, մէջք, եւ: Զարդ, օղ, ապարանջան, քայռ, մատանի, մանեակ, քառամանեակ, դարգմանակ, ժամացոյց, գինդ: 4. Բնակարաններ եւ անոնց վերաբերեալ առարկաներ. Տուն, դպրոց, խրճիթ, խշտի, հիւզ, հիւզակ, խուց, բնակարան, եկեղեցի, հիւանդանոց, որբանոց, յիմարանոց, անկեւանոց, պանդոկ, հիւնոց, իշեւան, օթեւան, պալատ, ապարանք, վանք, բանոց, իշեւան, օթեւան, պալատ, ապարանք, վանք, մենաստան, բանտ, կառավարչատուն, վաճառատուն, խանութ, զօրանոց, բոյն, որջ, գոմ, ախոռ, եւ: քար, փայտ, ճիւղ, տախտակ, հող, կիր, աւաղ, ցեխ, շաղախ, սիւն, գերան, երկաթ, ձող, գամ, պտուտակ, ծխնի, կղպանք, բանալի, գինի, յարդ, կանեփ, կղմինտր, աղիւս, ների, գաճ եւ: 5. Դպրոցական առարկաներ. Դիրք, գրիչ, թուղթ, թանաք = մեկան, թանաքաման = կաղամար, գրչածայր, գրչակալ գրատախտակ, քարեկաղամար, գրչածայր, տետրակ, մատիտ, կաւիճ, ձգախէժ տախտակ = գրաքար, տետրակ, մատիտ, կաւիճ, ձգախէժ (կոմա), ծծուն, քանակ = տողաշար, պայուսակ, թղթապանակ, գրչատուփ, դմելի եւ: 6. Տան առարկաներ եւ մասեր. Տուն, սենեակ, դուռ, պատուհան, պահարան, դարան, դարակ, առաստաղ, ձեղուն, տանիք, բակ, գաւիթ, դահլիճ, սրահ, երդիք, ծխան, պատ, անկիւն, յատակ, յարկ, դստիկոն, տախտակամած, նստարան, բաղմոց, խոտիւռ (սէտիր), փոց, ծածկոց, գորգ, կապերտ, սեղան, աթոռ, թիկնաթոռ, գահ, հայելի, շրջանակ, գրադարան, թանգարան, ապակի, ճառ, լամբար, աշտանակ, մոմ, կերոն, լուսամփոփ, ճրագ, կանթեղ, մահճակալ, ճանճավան, օրորոց, անկողին, մահիճ, վերմակ, սաւան, ննջասենեակ, հիւրասենեակ, սեմ, բարաւոր, սանդուխ, բաղրիք, բատուց, խոհանոց, լուսարան, կոնք, ըմպանակ, գաւաթ = բաժակ, ափսէ, սկաւառակ, դգրոց, ճաշասենեակ, հնոց, վառարան,

ակութ, թոնիր, ջերմոց, կրակարան, բուխերիկ, խալկին, կաթսայ, սան, շերեփ, ունեկի, բռնեյի (թուլածաք), կանթ, դանակ, շեղփ, դգալնոց, պնակնոց, կարաս, բլուզ, պտուկ, խեյի, խեյանօթ, դգալ, պատառաքաղ, անձեռոց, աղաման, սակր, մատախտ, ոգենոց (բուֆտան) մառան, շտեմարան, սնտուկ—արկղ, աւել են :

7. Բոյսեր, բոյսի մասեր եւ բուսալիցներ. Բոյս, տունկ, խոտ, տերմ, հունտ, չաչ, արմատ, բուն, ձողուն, ճիւղ, բարունակ, բողբոջ, ընձիւղ, տերեւ, ծաղիկ, թրթր, բաժակ, առէջ, որձայ, իգայ, պսակ, փոշանօթ, ծիւ, խիղբ, աւիշ, ճիւղ, ուռ, սէզ, մամուռ, արօտ, թրթնջուկ, բաղրջուկ, մոլոշ, անանուխ, երիցուկ, եղիճ, կոտեմ, մոլախինդ, կաղամբ, սմբուկ, դկուլ, սոխ, խստոր, պրաս, շոմին=ծմել, լոլիկ, բողկ, շողգամ. կանկար, աղատքեղ, կարոս, լոլո, ծաղկակաղամբ, ստեպղին, վարունգ, դդում, ախոտ, սամիթ ևն. մանուշակ, խաշխաշ=մեկոն, շահոգբամ, ուէհան=փազանգամուշկ, նունուֆար, վարդ, յակինթ, կակաչ, հիրիկ, աստղածաղիկ, արեւդէմ ևն. ծառ, ծառակ, թուփ, մայրի, կաղնի, եղեւին, նոճի=սոճի, սօսի, ուռի, բարտի, կաղամախ, կնձնի, լտտնի, թանթրուենի, փիճի, հացի, թղենի, խնձորենի, թթենի, տանձենի, սալորենի, ծիրանի, դեղձի, ձիթենի, արմաւենի, նարնջենի, որթ ևն. Պտուղ, միրգ, պիստակ, կաղին, լտուտ, թուզ, խնձոր, թութ, տանձ, սալոր, սերկեւիլ, ելակ, ընկոյզ, կեռաս, բալ, նուշ, սեխ, ձմերուկ, ալոճ, հոյն, զղեար, պարկուկ ևն. Ցորեն, դարբի, վարսակ, կորեկ, եգիպտացորեն, լուբի, սիսեռ, ոսպ, վուշ, կանեփահատ, բամպակ, շուշմա, ձիթապտուղ, խոզկաղին, մանանիխ, չաման, պղպեղ, դարապղպեղ, կոպտոն ևն. կուտ, կորիզ, թին, կեղեւ.

8. Հանգեր եւ հուգ. 1888.

8. Հանգեաւ և հանգալիցներ. Հանք, քար, ժայռ, աղամանդ, գոհար, յակկնթ, զմրուխտ, տաղաղիոն, հեր-

ճաքար, կրաքար, թերթաքար, կաւիճ, մատիւտ, ոսկի,
արծաթ, բլաթին, երկաթ, արոյր, պղինճ, ղինկ, նիքէլ,
սնդիկ, գաճ, ծծումբ, նաւթ, ջուր, քարիւղ, սոլ,
արջասպ, պողպէղ, կուպր, օդ, թթուածին, բորակածին,
ածխածին, ջրածին, շոգի, մուխ, ծուխ, ձանձախա-
ւածիւթ ևն: Օղերեւոյթ. ամպ, անձրեւ, ձիւն, կարկուտ,
ցօղ, եղեամ, ծիածան, արշալոյս, վերջալոյս, փայլակ,
կայծակ, որոտում, հիւսիսայգ, ջերմութիւն, ցրտու-
թիւն, սառ ևն:

9. ԱՅԽԱՐՀԱԳՐԱԿԱՆ ԿՈՄԻՏԵՐ. Երկիրք. երկիր,
աստղ, արեւ, լուսին, մոլորակ, գիտաւոր, փայլածու,
արուսեակ, են : Ովկէանոս, ծով, գետ, լիճ, լեռ,
դաշտ, ձոր, քաղաք, գիւղ. դաւառ, դաւառակ, ա-
ւան, կղզի, են : Ասիա, Եւրոպա, Թուրքիա, Սպանիա են :
Միջերկրական, Կասպից են : Մասիս, Արարատ են :

[illegible]

4. Արհեստներ, արուեստներ և գիտություններ, Դեր-
ձակութիւն, Կօշկակարութիւն, ռուկերչուլթիւն ևն :
Բժշկութիւն, Երաժշտութիւն, փաստաբանութիւն, նը-
կարչութիւն ևն : Քերականութիւն, Թուաբանութիւն ,

պատմութիւն, կրօնագիտութիւն, աստուածաբանութիւն, իմաստասիրութիւն—փիլիսոփայութիւն, բարոյ-
յագիտութիւն, կենդանաբանութիւն ևն :

2. Բնաւորութիւններ, Բարութիւն, Հարութիւն, սը-
տախօսութիւն, խարդախութիւն, կեղծաւորութիւն,
սէգութիւն, խորամանկութիւն, շողոքորթութիւն, շը-
ռայութիւն, առատաձեռնութիւն ևն : 3. Առաքիցութիւններ, Հաւատք, յոյս, սէր, ընկերսիրութիւն, մարդա-
սիրութիւն, անձնուիրութիւն, ազգասիրութիւն, վե-
հանձնութիւն, խոնարհութիւն, ժուժկալութիւն, հնա-
զանդութիւն, հլուութիւն, համբերութիւն ևն :

4. Մոլութիւններ. Անհաւատութիւն, յուսահատու-
թիւն, ատելութիւն, մատնութիւն, դողութիւն, ծու-
լութիւն, դատարկապորտութիւն, նախանձ, ցոփու-
թիւն, մեղկութիւն ևն : 5. Ախտեր. Տենդ, ջերմ, դող,
հարբուխ, իջուածք, կաթուած, ժանտախտ, թոքախտ,
հիւծախտ, թոքատապ, ուղղատապ, դալուկ, դեղնու-
թիւն, լուսնոտութիւն, յիմարութիւն, տրիւնահոսութիւն,
դժուարամիջութիւն, խիթ, թանչք, փորհարու-
թիւն, սիրտխառնութիւն ևն :

6. Զանազանք. Ծոնրճք, փառք, պատիւ, կեանք,
ապրուստ, պարգեւ, ընծայ, ձիրք, արուեստ, հոգի,
ոգի, միտք, խելք, հրեշտակ, սատանայ, կրօնք, աղանդ,
պաշտօն, աշխատանք, թշնամանք, նախատինք, աղա-
չանք, պարծանք, հրաշք, սքանչելիք, պարտք, իրա-
ւունք, շահ, վաստակ, ելք, ծագում, հնչիւն, հաջիւն :
179. Ուսակական ածական եմ,

1. Գունորոշիչ բառեր, Սեւ, ճերմակ—սպիտակ,
կարմիր, վարդագոյն, կանաչ, կապոյտ, դեղին, նարն-
ջագոյն, լեղակ, գորշ, գորշագոյն, մանիշակագոյն,
մորճ, ծաւի, լուրթ, սեւորակ, կարմրորակ, կապտո-
րակ, ևն : Ծիրանագոյն, բոսորագոյն, հիր ևն :

2. Բարացուցական. Բարի, Հար, սէգ, խեռ, հնազանդ,
հեղ, խոնարհ, հլու, յամառ, յանդուգն, խարդախ, խա-
բեբայ, ծանրաբարոյ, թեթեւամիտ, ծանծաղամիտ,
բարեմիտ, հարամիտ, ներողամիտ, հպարտ, գոռոզ, ա-
պստամբ, անաստ, անողոք, աններող, անհամբեր,
համբերող ևն :

3. Զգայական. Ուրախ, դուարթ, պայծառադէմ,
դուարթեբես, տրտում, տխուր, տխրառիթ, տխրաշունչ,
տրտմախառն, մեղամաղձոտ, ախոնդանոտ, դիւրազգած,
զգայուն, զգայնական, անզգայ, անտարբեր, յոռետես,
լաւատես, վշտաբեկ, վշտակից, ցաւակից, խնդակից,
տրտմաւէտ, քաջալերական, խրախուսիչ, մխիթարական,
յուսահատական, յուսաբեկ, հարադէտ, սրտակեղք,
հոգեսարսուռ, յուսատու, հոգեյոյզ, յուզումնալից ևն :

4. Նախաձեռնական.— Ճարպիկ, յաջողակ, ճարտար,
անճարակ, դանդաղ, ծոյլ, թեթեւաշարժ, ծանրաշարժ,
կորովի, կորովամիտ, հաստատամիտ, աչքաբաց, ապուշ,
պանդոյր, ժիր, ժրաջան, աշխատասէր, անգործ, անհոգ
գործունեայ, ձեռներէց ևն :

5. Տարածական.— Երկայն—երկար, կարճ, կլոր,
լայն, նեղ, քառակուսի, հարթ, խորանարդ, օղորկ,
դերբուկ, հեռակայ, մերձակայ, բացակայ, ներկայ, մի-
ջին, ընդարձակ, անձուկ, անհուն, բաւական, չափաւոր,
չափազանց ևն :

6. Նկարագրական.— Գեղափիթիթ, պայծառազեղ,
կանաչազարդ, անտառախիտ, սաղարթադեղ, չքնաղա-
տեսիլ, հոգենորոգ, կենդանատու, զովաշունչ, սառնա-
շունչ, ալեկոծ, փրփրադէղ, յստակ, պայծառ, աղօտ,
ջինջ, վճիտ ևն :

180. Անորոշ ածական ևն .

1. Մաս եւ խումբ ցուցնող գոյականներէն ոմանք՝
մը անորոշ ածականով.— Կարգ մը, խումբ մը, կտոր մը,

մաս մը, հատմը, տեսակ մը, գաւաթ մը, կանգուն մը, մէթը մը, օխայ մը և այլն :

2. Այս տեսակ բառեր կրկնուելով.—կարգ կարգ, խումբ խումբ, կտոր կտոր, ևն :

3. Բոլոր՝ այս, այդ, այն, սոյն, դոյն, նոյն, որ, ինչ, ածականներով և չափ ու պէս բառերով կազմուած բարդեր, այսպէս. այսչափ . . . այդպէս . . . այնպիսի . . . ինչպիսի և այլն :

181. Բայ ևն .

1. Բարացուցական.—Չարանալ,* սիդալ, նազանդել, խոնարհիլ, յամառիլ, յանդգնիլ, խարդախել, խարել, ներել, հպարտանալ, գոռողանալ, ապստամբել, անսաստել, համբերել, օգնել, հոգալ, հայհոյել, անիծել, օրհնել :

2. Զգայական.—Ուրախանալ, տրտմիլ, խոթոտիլ, զգալ, զգածուիլ, քաջալերել, սիրել, ատել, պաշտել, գուրգուրալ, յարգել, զղուիլ, անարգել, ախորժիլ, ևն :

3. Անխաւաքական.—Գործել, աշխատիլ, հերկել, մշակել, դարբնել, ձուլել, դարմանել, հիմնել, շինել, քանդել, կործանել, կանգնել, յօտել, կտրել, քակել, փակցնել, հիմնարկել, ներկել, ծեփել, բրել, փորել, ցանել, հնձել ևն ,

4. Ախաբանական.—Հալիլ, մաշիլ, ծիւրիլ, հիւծիլ, տկարանալ, հիւանդանալ, քոսոտիլ, բորոտիլ, որդնոտիլ, հոտիլ, նեխիլ, կարկամիլ, սառիլ, թալկանալ ևն :

5. Զայնական. խօսիլ, զրուցել, բարբառիլ, պոռալ, կանչել, գոչել, կարգալ, աղաղակել, երգել, նուագել, դաշնակել, նչել, կազկանձել, թոթովել, հազալ, փռնգտալ, յօրանջել, մայել, բառաչել, կափկափել, մռնչել, հաջել, մլաւել, զուալ, վրնջել, ճչել, ճւճուալ, խանչել, ոռնալ, որոտալ, սուլել, հառաչել, աւաղել ևն :

—*Որոշել այս բոլոր բայերուն տեսակները :

6. Ուղեւորական, ծանրել, ճանքորդել, ուղղել, ուղարկել, դիմել, երթալ, մեկնիլ, գալ, հասնիլ, վազել, ընթանալ, ուղեւորիլ, նաւել, նաւարկել, հօսիլ, սահիլ, յղել, ղրկել, տանիլ, բերել, վտարել, աքսորել, առաջնորդել, ուղեկցիլ, ընկերանալ, անցնիլ, մտնել, ելլել, դառնալ, վերադառնալ ևն :

7. Պաշտօնական, Դատել, վճռել, դատապարտել, հարցաքննել, ձերբակալել, բանտարկել, հաստատել, հրաժարիլ, աքսորել, վերահաստատել, ամբաստանել, պաշտօնավարել, ընդունիլ, արձակել, արդարացնել, որոշել, գլխատել, կախել, բեկանել, վաւերացնել, քննել, մերժել ևն :

8. Վուճարական, Կարմրիլ, ճերմկիլ, դեղնիլ, սեւնալ, աղօտիլ, աղտոտել, պայծառանալ, բացուիլ, կապուտնալ, թխնալ, բոսորիլ, չիկնիլ, փայլիլ, տըժգունիլ, դալարիլ, կանանչնալ ևն :

9. Կենդանական եւ բուսական, Յղանալ, ծնիլ, կազմուիլ, սնանիլ, զարգանալ, կայտուիլ, աճիլ, գիբնալ, նիհարնալ, ուտել, խմել, լափել, լակել, ուռիլ, գիւնդնալ, կերակրուիլ, մարսել, կշտանալ, անօթենալ, ծամել, ծառքել, կլլել, մարիլ, արիւնիլ, վիրաւորել, ծեծկուիլ, սպաննել, թքնել, մեռնել, թռչիլ ևն :

10. Զանազան, Նայիլ, տեսնել, նշմարել, դիտել, ակնարկել, երեւալ, անտեսել, անհետիլ, աներեւութանալ, երկայնել—երկարել—երկնցնել, ընդլայնել, նեղել, նեղցնել, կարճել, հեռանալ, մերձենալ, մօտենալ, անձկանալ, բաւել, բաւականանալ, չափել, ձեւել, չափաւորել, չափազանցել, բազմանալ, քիչնալ, յստակիլ, պակսիլ, ջնջել, հագնիլ, հանել, կապուիլ, հանուիլ, փաթթուիլ, պատռտել, շրջապատել, մերկանալ, ծածկել, կուռիլ, կակաղել, քրթմնջիլ, պոստել, գրել, կարդալ, գծել, նկարել, ցուցնել, ցուցադրել, Հայ ֆեռականութիւն

հերկայանալ, հանդիպիլ, պատահիլ, թուել ևն :

182. Նախադրութիւն կամ մակբայ եւն .

1. Տեղի ցուցընող. Տաղը, վրան, առջեւը, ետեւը, քովը, մօտը, դուրս, դուրսը, ներս, ներսը, միջեւ, մէջտեղ, վեր, վար, դէպի, միջեւ (տուն), շուրջը, բոլորովը, դիմացը, հեռու, ասդին, անդին, հոս, հոն, հոտ, հօւր, հօւրկէ ևն :

2. Ժամանակ ցուցնող. Առաջ, ետքը, վերջ, վերջը, մինչև (չաքաթ), յետոյ, ի վեր, ի բուն, ատեն ևն. այսօր, վաղը, առտու, գիշերը, երբ, հիմա, այժմ, երբեմն, մերթ, երէկ, ընդհուպ, շուտ, ուշ, կանոն, նորէն, դարձեալ, վերստին, իսկոյն, յանկարծ, անմիջապէս, միշտ, յաւէտ, տակաւին ևն : 3. Պատճառ, ցուցնող. Համար, պատճառաւ, նպատակաւ ևն : 4. Ելանակալան եւ զանազան. Պէտք, նման, առանց, չափ, մէկտեղ, միասին, զատ, բացի, աւելի, հետ, հակառակ, ի նպաստ, համեմատ, ձեռքով, փոխանակ, տեղ, զերդ, որպէս ևն. մինակ, առանձին, ինքնին, անձամբ, իրաւ, իրօք, ապաքէն, ստուգիւ, ճշմարիտ, ա՛յո, ո՛չ, ալ, նաեւ, եւս, երբեք, բնաւ, ամենեւին, անտարակոյս, ճշտիւ, ի հարկէ, հարկաւ, ի բնէ, այսպէս ևն. այսչափ ևն. աբազ, ծանր, դանդաղ, ահա, գաղտնի, ծածուկ, արդեօք, միթէ, գուցէ, միգուցէ, հարեւանցի. ուղղակի ևն :

5. Բար մասնիկով մակբայներ. Բաշարար, հմտա-
բար, արիաբար են: 6. Պես մասնիկով մակբայներ,
Գաղտնապէս, տիրապէս, մեծապէս են: 7. Օրէնմաս-
նիկով մակբայներ. Մարդկօրէն, տարտամօրէն, մեղմօ-
րէն են: 8. Եւ որակական՝ անականներէն մեծ մասը,
Բարձր, ցած, քաջ, ուրախ, զուարթ են:

183. Նաղկապ են:

1. Բաղարակալ : և, ու, կամ, ե'... թէ'... թէ', ո՛չ... ո՛չ : 2. Հակադրական : Այլ, բայց, սակայն, հասցի, թէև, թէպէտև : 3. Պատճառական, Որ, զի, որպէսզի, վասնզի, քանզի, որովհետև, ուստի, ուրեմն, վասնորոյ,

հետեւաբար* ևն : 4. Զանգաւան. Զոր օրինակ, այսին-
քէն, ալսպէս, այնպէս որ, որչափ որ, քան, քանի՞, իբր-
թէ, որպէս թէ, մինչդեռ, մանաւանդ, մանաւանդ թէ,
գէթ, գոնէ, մինչեւ անգամ, մինչեւ որ, մինչեւ իսկ,
եթէ, թէ որ, որքան, որքան որ, քանի որ ևն :

184. Զայնարկոյրիւն Կն:—Ա՛, ա՛յ, ա՛ն, ո՛ն, ո՛, ո՛,
 ո՛վ, է՛, է՛յ, է՛ն, ո՛ւյ, ո՛ւն, ու՛ք, օ՛ք, օ՛ր, օ՛ն, ա՛ղէ,
 հապ՛, վա՛ն, վա՛ր, վա՛շ, վա՛յ, Երա՛նի՛, Երա՛նի՛թէ,
 իցի՛ւ, իցի՛թէ, աւա՛ղ, բաբէ՛, ափսոս, բէ՛ն, բու՛ք,
 ծա՛, ծո՛, քա՛, օ՛շտ, փիս՛տ, ցա՛ւ, զարմա՛նք, օգնու՛-
 թիւ՛ն, օգնու՛թիւ՛ն, գո՛ղ, կրա՛կ, կեցցէ՛ Կն:

Հրահանգ 27 .— (բերանացի եւ գրաւոր)

183. Ըսել եւ գրել մէյմէկ խօսքեր մէկ կամ աւելի նախադասութիւններով որոնց մէջ տրուած գոյականները, ածականները, բայերը ևայն գործածուած ըլլան զանազան ձևերով և պաշտօններով: Ի հարկին անոնցմէ մին կամ միւսը նիւթ ընել շարադրութեան և մերթ սահմանել տալ իւրաքանչիւր բառի իմաստը և տուումները և մեծ հոգ տանել հոս նշանակուած բոլոր բառերը բացատրել և բացատրել տալ աշակերտներուն:

Ներուհ :
 *Այս վերջին ճիգը *Հեռեւալան* են: ** Բացաւրել այս առաջուած-
 ները եւ զսնել ու զսնել սալ ամոնցմէ ուրիշներ եւ այս կերպով ճո-
 իացնել առակերտներու ծանօթութեանց բառամբերը:

ՑԱՆԿ ՆԻՒԹԵՐՈՒ

	էջ
Ա. ԴԱՍ. Խօսք. բառ. գիր. վանկ	9
Բ. » Վանկ. գիր. (շար.)	11
Դ. » Դիր (շար.)	14
Դ. » Բառ (շար.)	16
Ե. » Գոյական, ածական, բայ	18
Զ. » Գոյական և գոյականին տեսակը.	23
Է. » Գոյականին թիւը	26
Ը. » Գոյականին յօդը	30
Թ. » Բային թիւը և ենթական.	34
Ժ. » Գոյականին փոփոխութիւնը (հոլով)	37
ժԱ. » Բային փոփոխութիւնը և դերանուն	41
ժԲ. » Ած. տեսակները — որակ. և թուակ.	46
ժԳ. » Յուց. ստաց. և անորոշ ածական.	52
ժԴ. » Գոյականաբար ածական և դերանուն	57
ժԵ. » Դերանուններուն փոփոխութիւնները.	62
ժԶ. » Արմատ. ածանցեալ և բարդ բառեր	69
ժԷ. » Ուղ. հոլով. ստորգ. հոմանիշ ևայլն	74
ժԸ. » Ներգ. և Չեղոք. սեռի. և բն. խնդ.	80
ժԹ. » Բային ժամանակը և եղանակը	88
Ի. » Յատկացուցիչ. սեռի. և տրի. հոլովներ	95
ԻԱ. » Բայերուն լծորդութիւնը և արմատը	101
ԻԲ. » Կր. բայ. բացառ. և գործ. հոլովներ.	106
ԻԳ. » Անցող. և ուրիշ քանի մը տեսակ բայեր	110
ԻԴ. » Բաղդը. ժամանակներ և Բացասի. ձևեր	115
ԻԵ. » Ջարտուղի բայեր և Գոյականներ	118
ԻԶ. » Բացայայտիչ. Ջայնարկութ. Կէտադր.	122
ԻԷ. » Թէ ո՞ր տեսակ բառեր գոյին. ևայլն են.	126

ՀԵՂԻՆԱԿԻՆ ԳՈՐԾԵՐԸ

1. Երախայրիք. Արձակ և ոտանաւոր
գրուածներ և երկու զպրոցական
թատրերդուծիւններ . Գին 5 զրշ.
2. Հայ Քերականութիւն
Աշխարհի լեզուի . » 4 $\frac{1}{2}$ »

ՄԱՍԼՈՅ ՏԱԿ

34

1. Բանալի Հայ Քերականութեան .
2. Համառօտ Բնագիտութիւն և Տարրաբանութիւն Միջին և Բարձրագոյն նախակրթարաններու համար 100 գործնական փորձերով .
3. Բնագիտական և Տարրաբանական գործիքներ և աւարկաներ 100 փորձերը կատարելու համար
4. Բարոյագիտութիւն Միջին և Բարձրագոյն նախակրթարաններու համար .
5. Յանգաւան , իւր 10000 բառերով .

Դիմել հեղինակին՝ կամ ժամի տպարանը՝ Երուսաղէմ .

Դպրոցներու և Դրաժանատներու համար բացառիկ պայմաններ և գոհացուցիչ գեղջ :

ԳԻՆ 4 $\frac{1}{2}$ ՂՐՇ .

«Ազգային գրադարան

NL0249072

0738